

Nr 204.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för främjande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet m. m.; given Stockholms slott den 7 mars 1947.

Kungl Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Josef Weijne.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 mars 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och finansdepartementen samt t. f. chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Weijne följande.

Under åttonde huvudtiteln, punkterna 14, 291 och 293, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1947/48 beräkna

dels till Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar ett förslagsanslag av 80 000 kronor;

dels till Understöd åt folkbiblioteksväsendet ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor;

dels till Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän ett anslag av 25 000 kronor;

dels till Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, ett anslag av 575 000 kronor;

dels till Understöd åt studiecirkelverksamhet ett anslag av 1 200 000 kronor;

dels till Understöd för anordnande av flyttande folkhögskolekurser ett anslag av 150 000 kronor;

dels till Bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader ett anslag av 500 000 kronor;

dels till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar ett anslag av 30 000 kronor;

dels till Bidrag till verksamheten vid studiehem ett anslag av 30 000 kronor;

dels ock till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande ett anslag av 450 000 kronor.

Jag torde nu ånyo få anmäla dessa ärenden.

I. Åtgärder för främjande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

1. Inledning.

1944 års riksdag anhöll, i anledning av väckta motioner (II:187 och II:253), hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående grunderna för understödandet av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Genom beslut den 13 oktober och den 15 december 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla utredningsmän för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande grunderna för statens understödande av det fria och frivilliga bildningsarbetet jämte därmed sammanhängande frågor. Med stöd av nämnda bemyndigande ha den 13 oktober 1944 såsom utredningsmän tillkallats dåvarande föredragschefen hos aktiebolaget radiotjänst C. I. Andersson, tillika ordförande, verkställande ledamoten i folkbildningsförbundet, konsulenten i skolöverstyrelsen E. I. Bolin, riksstudieledaren hos arbetarnas bildningsförbund G. G. Hirdman, ledamoten av riksdagens första kammare, egnahemsdirektören B. A. Nilsson, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, studierektorn E. G. Sundqvist, ledamoten av riksdagens andra kammare, sekreteraren A. V. Wallentheim och rektorn vid Katrinebergs folkhögskola T. G. Åberg samt genom beslut den 23 mars 1945 fru Helga Kristina Sjöstrand. Sundqvist har sedermera den 17 maj 1946 entledigats från utredningsuppdraget.

Utredningen, vilken antagit benämningen *1944 års folkbildningsutredning*, har med skrivelse den 12 oktober 1946 framlagt första delen av sitt betänkande, omfattande utredning och förslag rörande det allmänna folkbildningsarbetet. En andra del, behandlande frågor rörande folkbildningsarbetet inom musikens, konstens och teaterns områden, beräknar utredningen kunna överlämna under innevarande år.

Det nu föreliggande betänkandet (stat. off. utr. 1946:68) innehåller efter en historisk översikt över det allmänna folkbildningsarbetet samt en kartläggning och statistik över folkbildningsverksamhetens nuvarande omfattning en sammanfattande redogörelse för folkbildningsarbetets allmänna förutsättningar, brister och svagheter. Mot bakgrunden av denna granskning drager utredningen därefter upp riktlinjerna för folkbildningsarbetets framtida gestaltning. I betänkandet understrykes, att statens uppgift främst är att giva studiearbetet i dess olika former hjälp till självhjälp och därvid stödja förefintliga tendenser i riktning mot ett kvalitativt studiearbete.

Genom ekonomiskt stöd bör staten vidare enligt utredningens mening i görligaste mån undanröja de svårigheter, som för närvarande framkallas av sociala, ekonomiska och regionala förhållanden. Bildningsarbetet bör därtill sättas i tillfälle att bliva uppsökande och initiativtagande på nya områden. Statens stöd får emellertid enligt betänkandet icke leda till att bildningsarbetets frihet inskränkes. Genom en byråkratisering skulle, framhåller utredningen, en av de viktigaste förutsättningarna för det fria bildningsarbetet ryckas undan. I enlighet härmed utgår utredningen från att bildningsverksamheten såsom hittills i första hand kommer att omhänderväras av enskilda organisationer, som lämnas en förhållandevis stor frihet vid användningen av de föreslagna statsunderstöden. Om föreskrift meddelas, att medel för de ändamål, till vilka statsunderstöd utgår, jämväl skola tillskjutas av kommuner, organisationer eller enskilda, vinnes enligt utredningens mening nödig begränsning av statens bidrag.

Ett genomförande av utredningens förslag har av utredningen beräknats medföra en sammanlagd kostnadsökning för statsverket av i runt tal 2 380 000 kronor. Omkring hälften av kostnadsökningen är att hänföra till av utredningen framlagt förslag om statsunderstöd till studiecirkelverksamhet.

Över utredningens förslag ha *yttranden* avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer. Den analys och värdesättning av folkbildningsarbetet, som utredningen lämnat, och den nyss antydda grundsyn, som utredningen anlagt, ha genomgående vunnit de hörda remissinstansernas gillande.

Arbetarnas bildningsförbund uttalar sin tillfredsställelse med att utredningen i sitt förslag ansett sig kunna bygga på fullt förtroende för de anslagsmottagande studieförbundens förvaltning av de statliga bidragen.

Statskontoret framhåller, att någon mera genomgripande kontroll av verksamheten icke synes möjlig eller önskvärd att genomföra.

Enligt ämbetsverkets mening bör emellertid såsom en grundläggande regel för beviljande av statsbidrag för de olika grenarna inom folkbildningsarbetet föreskrivas, att — såsom för närvarande redan gäller beträffande den statsunderstödda biblioteks- och föreläsningsverksamheten — bidrag utgår jämväl från kommunalt eller enskilt håll. Det finnes skäl att antaga, att vederbörande kommun under sådana förhållanden i eget intresse skall komma att tillse, att anvisade medel användas under iakttagande av tillbörlig sparsamhet.

Landsorganisationen understryker, att det allmännas stöd åt verksamheten bör förenas med så litet av formella föreskrifter som möjligt. Liknande synpunkter framläggas bland annat av *högerns ungdomsförbund*, som framhåller angelägenheten av att redovisning och nödiga kontrollföreskrifter utformas så enkelt och smidigt som det över huvud taget är möjligt. Till liknande tankegångar ansluter sig *skolöverstyrelsen*.

Ungdomsvårdskommittén påpekar, att en ledande princip i folkbildningsutredningens betänkande övervägande synes ha varit att åstadkomma en kvalitativ förbättring av bildningsarbetet, särskilt vad beträffar studiecirklarna. Kommittén fortsätter:

Mot önskvärldheten av en allmän standardhöjning måste risken av försvårad rekrytering vägas. Det är framför allt ungdomen, som skall intresseras för ett målmedvetet studiearbete, för att en önskvärd, kontinuerlig rekrytering skall äga rum. Med alltför höga intellektuella krav komma stora grupper av ungdomen att avskräckas från deltagande i studiecirklarna.

En väsentlig orsak till de brister och svagheter, som vidlåda folkbildningsarbetet, torde vara att söka i ekonomiska förhållanden. Det synes mig under sådana omständigheter angeläget, att staten lämnar bildningsarbetet ett avsevärt ökat stöd, och jag kommer i det följande att i anslutning till utredningens förslag framlägga dels förslag om ökning av redan utgående statsunderstöd, dels ock förslag till nya stödåtgärder. Jag delar utredningens uppfattning, att stödet i första hand bör avse det kvalitetsbetonade studiearbetet, men finner det å andra sidan av vikt — icke minst av hänsyn till ungdomen — att understödsbestämmelserna icke formuleras så snävt, att en utbyggnad på bredden omöjliggöres. I likhet med utredningen finner jag det riktigt, att staten bygger sina stödåtgärder på förtroende för de organisationer, som handhava bildningsverksamheten. De kontrollåtgärder, som bliva nödvändiga, böra i enlighet härmed utformas så, att bildningsarbetets frihet icke kringskäres.

Departement-
schefen.

Jag övergår nu till att lämna en närmare redogörelse för utredningens olika förslag och följer därvid i huvudsak betänkandets uppställning.

2. Folkbildningsarbetets uppgifter och mål.

Utredningen understryker, att folkbildningsarbetet skall vara fritt och frivilligt. Den framhåller, att så länge skolväsendet ännu icke nått sin fulla utveckling, kommer en betydande del av det bildningsarbete, som måste betraktas som skolans uppgift, att ligga inom det frivilliga bildningsarbetets rāmärken. Vidare räknar utredningen till bildningsarbetets uppgifter att meddela fackbetonad bildning men anser det vara riktigt att draga en klart markerad gränslinje mellan yrkesutbildning och fackbetonad bildning och hänvisar därvid till att statsmakterna under de senaste decennierna mera målmedvetet sörjt för yrkesutbildningen. Bildningsarbetets främsta uppgift anges vara att uppväcka medborgarnas sinne för andliga värden och i olika avseenden medverka till vårt folks demokratiska fostran. Till den medborgerliga bildningen räknar utredningen även hembygdskunskap och hembygdsvård. Som det fria och frivilliga bildningsarbetets yttersta mål och syfte betecknas personlighetsbildningen.

Mot den gränsdragning, som i betänkandet göres mellan fackbetonad bildning och yrkesutbildning, ha erinringar framställts av N. K. I.-skolan och Hermods korrespondensinstitut. *N. K. I.-skolan* anför:

Det är visserligen riktigt, att statsmakterna under senare år visat stort intresse för yrkesutbildningen, men det i sammanhanget viktiga och avgörande är dock det faktiska förhållandet, att ett utomordentligt stort antal yngre samhällsmedlemmar alltjämt sörja för sin utbildning eller fortbildning genom frivilliga studier utan något som helst stöd av staten. Ofta är det särskilda personliga förhållanden, såsom avlägsen bostadsort, tidig försörjningsplikt etc., som göra de frivilliga studierna på fritiden till den enda utvägen att öka kunskaperna och fakkunigheten. Den av utredningen gjorda hänvisningen till statsåtgärder i annat sammanhang är alltså icke tillräcklig som skäl för att utestänga den frivilliga yrkesutbildningen från folkbildningsverksamhetens arbetsområde. — Som en enklare, rättvisare och bättre utväg förordar N. K. I.-skolan därför att till det fria folkbildningsarbetet räknas alla sådana frivilliga studier, som ha bildningsvärde och anses förtjänstfulla ur medborgerlig synpunkt men icke i annat sammanhang åtnjuta understöd från statens sida.

Hermods korrespondensinstitut yttrar:

Det är praktiskt taget omöjligt att skilja mellan cirklar för allmänbildning och cirklar för yrkesutbildning. Medlemmarna i en studiecirkel tillhöra ofta olika yrken. Det synes t. ex. vara orimligt, att i en cirkel av arbetare och tjänstemän i ett ämne, som tillhör tjänstemännens men icke arbetarnas yrkesutbildning, göra skillnad mellan de olika deltagarna. Detta synes utredningen heller icke ha avsett, men exemplet visar, att uppdelningen är irrationell. Institutet föreslår därför, att gränsdragningen mellan yrkesbildning och allmän bildning utgår. För det legitima behov av vidgade yrkeskunskaper, som icke kan tillgodoses av de offentliga yrkesskolorna utan bland annat söker sig till korrespondensinstitutet, bör det allmänna skapa samma anslagsmöjligheter, som föreslås komma s. k. fackbetonad bildning och elementära studier till del. Är detta icke möjligt inom ramen för folkbildningsverksamheten, måste någon annan bidragsform skapas för de tusentals bildningssökande det här är fråga om.

Departementschefen.

Utredningens uttalanden om folkbildningsarbetets uppgifter och mål ge mig icke anledning till erinringar. Vad angår gränsdragningen mellan fackbetonad bildning och yrkesutbildning, är det tydligt, att en sådan kan erbjuda svårigheter. I princip finner jag emellertid en gränsdragning befogad och utgår liksom utredningen från att studier, som avse yrkesutbildning, icke skola understödjas i de former, som kunna komma att gälla för det fria bildningsarbetet. Jag förutsätter likväl, att understöd kommer att utgå i de fall, då tveksamhet kan råda om studierna avse fackbetonad bildning eller yrkesutbildning. Till frågan om på vad sätt och i vilken utsträckning staten i andra former skall lämna sitt stöd åt studier, som avse yrkesutbildning, är jag icke beredd att taga ställning i detta sammanhang.

3. Politiska och religiösa frågor.

Utredningen framhåller, att statsunderstött bildningsarbete på det politiska och religiösa området måste syfta till objektiv upplysning. Garantier mot missbruk bör enligt betänkandet ligga i föreläsarnas sakliga kompetens och personliga vederhäftighet. *Utredningen* understryker, att kraven i dessa speciella fall på intet sätt skilja sig från de allmänna krav, som måste ställas på kunskapsmeddelaren i allt folkbildningsarbete.

För närvarande gäller, att åhörarna vid en föreläsning rörande politiska och religiösa frågor icke äga rätt att på sätt, som är medgivet vid föreläsningar i andra ämnen, framställa frågor och anhålla om förklaring i anslutning till föreläsningen. *Utredningen*, som finner, att något hinder ej bör föreligga för att en föreläsning i ett politiskt eller religiöst ämne följes av en frågetimme, föreslår, att detta förbud borttages. I fråga om studiecirkelarna föreslår *utredningen*, att även där politiska och religiösa ämnen skola få behandlas. Garantien mot missbruk ligger enligt *utredningens* förmenande dels i det förtroende, som man kan hysa för bildningsorganisationerna, dels i de inspektionsmöjligheter, som bliva en följd av det föreslagna statsunderstödet.

Skolöverstyrelsen understryker starkt den stora betydelse, som en objektivt bedriven politisk upplysning har i en demokratisk stat, och finner *utredningens* förslag väl avvägda. Överstyrelsen fortsätter:

Den kontroll, som ligger i föreläsningarnas offentlighet, saknas visserligen, då det gäller studiecirkelklar, men riskerna för åsidosättande av objektivitetens krav vid cirkelstudierna kunna endast förebyggas genom en detaljmässig och rigorös kontroll, som är folkbildningsarbetets anda helt främmande.

I likhet med *utredningen* anser jag, att staten bör understödja bildningsarbete på det politiska och religiösa området enligt samma grunder, som gälla för annat bildningsarbete. Det synes mig vara ett statligt intresse att främja en politisk och religiös upplysningsverksamhet, som icke har karaktär av propaganda för den ena eller andra riktningen. Därest missbruk skulle förekomma, torde även med de begränsade kontrollmöjligheter, som *utredningen* föreslagit, erforderlig rättelse kunna vinnas.

Departement-
schefen.

4. Metoder.

Utredningen framhåller, att folkbildningsarbetet ständigt måste förnya sina metoder att meddela kunskaper och färdigheter. I detta syfte föreslår *utredningen*, att ett årligt belopp å 5 000 kronor ställes till förfogande för psykologisk-pedagogiska institutet i Stockholm att av detta användas för forskningsarbete rörande folkbildningsarbetets metoder. *Utredningen* räknar därvid med att beloppet av institutet skall kunna användas antingen för be-

stridande av tryckningskostnaderna för lämpliga arbeten eller som understöd åt forskare på området.

Skolöverstyrelsen understryker starkt de synpunkter, som utredningen framfört angående vikten av att folkbildningsarbetets metodiska frågor ägnas uppmärksamhet. Överstyrelsen anför:

Såsom utredningen framhåller, ha de metodiska frågorna i jämförelse med organisationsfrågorna hittills ägnats en förhållandevis ringa uppmärksamhet i folkbildningsarbetet. Från dessa synpunkter skulle överstyrelsen närmast vara beredd att tillstyrka ett utökadt anslag till dylik forskning. Det synes emellertid överstyrelsen naturligt, att intresset för metodiska frågor får utvecklas organiskt, varför överstyrelsen finner det vara ändamålsenligt, att man nu börjar verksamheten i mindre skala.

Humanistiska sektionen vid Uppsala universitet betonar vikten av fortsatt vetenskaplig forskning på detta område och förutsätter, att nödiga medel härför ställas till universitetens och högskolornas förfogande.

Förslaget att ett årligt anslag å 5 000 kronor skall ställas till förfogande för psykologisk-pedagogiska institutet tillstyrkes vidare av *1945 års universitetsberedning* samt av *institutets styrelse*. Styrelsen yttrar:

Med folkskolans förlängda skoltid torde i de högsta klasserna i viss utsträckning de i det fria folkbildningsarbetet utnyttjade metoderna med fördel kunna komma till användning, varför resultaten av de genom berörda anslag befrämjande forskningarna även komma folkskolan tillgodo.

Statskontoret anför, att, därest en förbättring av undervisningsmetoderna skulle befinnas påkallad och till följd härav skäl skulle anses föreligga att tillmötesgå förslaget om anvisande av ett årligt belopp av 5 000 kronor för vetenskaplig forskning rörande folkbildningsarbetets pedagogik, syntes medel för ändamålet böra beräknas under det särskilda anslaget till psykologisk-pedagogiska institutet.

Departement-
schefen.

I likhet med utredningen finner jag ett stöd för vetenskaplig forskning rörande folkbildningsarbetets metoder motiverat. Jag har icke något att erinra mot storleken av det av utredningen föreslagna beloppet å 5 000 kronor. Medel för ändamålet torde lämpligen, såsom statskontoret föreslagit, böra anvisas under det å åttonde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till psykologisk-pedagogiska institutet. Då Kungl. Maj:t redan underställt riksdagen frågan om anslag till institutets verksamhet för budgetåret 1947/48, torde emellertid med anvisandet av medel för nu ifrågasvarande ändamål kunna anstå till ett följande budgetår.

5. Korrespondensundervisning.

Utredningen anser, att understöd till sådan korrespondensundervisning, som försiggår i studiecirkeln form, bör utgå enligt samma grunder, som utredningen föreslår för annan studiecirkelverksamhet. I fråga om enskilt

bedrivna korrespondensstudier förordar utredningen en begränsning av statens understödsverksamhet. Sålunda föreslås, att understöd för enskilda korrespondensstudier endast skall kunna utgå till personer, som ansöka om understöd genom något godkänt studieförbund, varigenom en önskvärd kontroll över verksamheten vinnes. Utredningen framhåller därvid, att enligt dess mening det studiearbete, som erhåller statligt stöd, i första hand bör organiseras som grupparbete, medan understöd till enskilt studiearbete i princip bör förekomma endast i sådana fall, där det icke visat sig möjligt att anordna en studiecirkelverksamhet i vederbörande ämne. Utredningen förutsätter, att studieförbunden, innan de godtaga en ansökan om stöd till enskilda korrespondensstudier, undersöka, huruvida studiecirkelarbete i ämnet förekommer på orten eller kan tänkas bli anordnat där.

De personer, som i första hand synas böra erhålla understöd till enskilda korrespondensstudier, torde, anför utredningen, vara att söka bland medborgargrupper, som på grund av arbets- eller lokalförhållanden icke ha möjlighet att delta i andra former av studiearbete, t. ex. skiftarbetare, sjöfolk, skogsarbetare.

Utredningen föreslår vidare, att understödsbeloppen maximeras såväl med avseende på det belopp, som må utgå till enskild studerande, som med avseende på det sammanlagda anslagsbeloppet för enskilda studier. För att garantera korrespondensstudiernas kvalitet föreslås i betänkandet, att de korrespondensinstitut, vilkas kurser utnyttjas i den statsunderstödda bildningsverksamheten, ställas under inspektion av skolöverstyrelsen.

Mot utredningens förslag ha erinringar framställts av *N. K. I.-skolan* och *Hermods korrespondensinstitut*, varjämte *statskontoret* avstyrkt förslaget om understöd till enskilda korrespondensstudier med hänsyn till att det föreslagna statsbidraget enligt ämbetsverkets uppfattning saknar större betydelse i ekonomiskt avseende för den enskilde studeranden och då garantier för studiernas fullföljande icke stå att erhålla. *N. K. I.-skolan* framhåller, att det icke torde vara berättigat att ge studiecirkelverksamheten den företrädesställning i förhållande till andra studieformer, speciellt då enskilda korrespondensstudier, som skett i betänkandet, samt anför vidare:

Alldeles särskilt olämpligt synes det av utredningen framlagda förslaget vara, att understöd för enskilda korrespondensstudier endast skulle utgå till personer, som ansöka om understöd genom något godkänt studieförbund, samt att i princip sådant understöd endast borde förekomma, då det visat sig omöjligt att anordna en studiecirkelverksamhet i ämnet på orten i fråga. Denna föreslagna tvångsinmatning av de studieintresserade i studiecirkel synes föga passa ihop med den i direktiven för utredningen klart uttryckta meningen, att friheten och det enskilda initiativet är den fria folkbildningsverksamhetens livsluft. Därtill kommer, att den av utredningen planerade anordningen måste medföra ett upprepat remissförfarande i fråga om den studerandes anslagsansökan. — Med verklig förvåning har *N. K. I.-*

skolan tagit del av utredningens förslag, att folkbildningsarbete genom enskilda korrespondenskurser skulle anses legitimt och värt att understödja endast då det gäller skiftarbetare, sjöfolk, skogsarbetare.

N. K. I.-skolan förordar, att bidrag enligt likartade grunder utgå såväl till deltagare i studiecirklar som till sådana studerande, som bedriva enskilda korrespondensstudier. Mot en inspektion från skolöverstyrelsens sida har N. K. I.-skolan intet att erinra.

Hermods korrespondensinstitut finner det svårt att i praktiken genomföra det föreslagna villkoret, att studieförbund, innan ansökan om bidrag till enskilda korrespondensstudier godtages, skall undersöka, om studiecirkel i ämnet på orten finnes eller kan tänkas bli anordnad där. Vad den föreslagna inspektionen beträffar, erinrar institutet, att det senast i skrivelse den 26 november 1946 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet begärt en statlig inspektion.

Ej heller *kooperativa förbundet* har något att erinra mot att dess undervisning ställes under skolöverstyrelsens inspektion. Förbundet tillstyrker vidare förslaget, att enskilt studiearbete endast i undantagsfall skall erhålla stöd och då endast i form av undervisning per korrespondens. Förbundet fortsätter:

En specialutredning, som verkställts av Brevskolan beträffande avslutningsfrekvensen för studerande per korrespondens, ger klart vid handen, att cirkelarna förete relativt bättre tal för avslutade kurser än enskilda studerande. Brevskolans undersökningar visa även, att större cirklar i regel äro lättare att slutföra än de mindre, vilket bland annat förklaras därav, att de förra ha större bärkraft vid frånfall av deltagare under arbetets gång. Om det likväl kan anses befogat, att i vissa fall (t. ex. till studieintresserade skiftarbetare, sjömän och andra, som på grund av sitt yrke ha svårigheter att ansluta sig till cirklar) utdela anslag även till enskilda studerande, bör utbetalningen ske i sådana former, att garanti ges för att kursmaterialet verkligen effektivt utnyttjas och att korrespondensskolorna fullgöra vissa prestationer. Statens anslag bör icke utbetalas, förrän eleven själv erlagt sin del av kursavgiften till skolan och denna är i stånd att redovisa, att eleven avancerat så långt i sina studier, att det av staten i utsikt ställda beloppet kan sägas ha börjat tagas i anspråk.

Ungdomsvårdskommittén förklarar, att den icke kan dela folkbildningsutredningens synpunkt, att anslag till enskilda studier enbart skall sökas genom studieförbunden och göras beroende av att icke kollektiv verksamhet finnes i detta ämne. I varje fall bör möjlighet att söka anslag genom direkt hänvändelse till skolöverstyrelsen beredas ungdom under 18 år, varvid till ansökan lämpligen bör fogas intyg av den anslagssökandes tidigare lärare.

Skolöverstyrelsen framhåller:

Utredningens förslag, att de korrespondensinstitut, vilkas kurser komma att utnyttjas i den statsunderstödda bildningsverksamheten, ställas under inspektion av skolöverstyrelsen, synes draga med sig ganska vittsyftande

åtgärder. Det kan synas önskvärt, att därest korrespondensinstitutens kursmaterial, på sätt utredningen i olika sammanhang föreslår, med hjälp av statsmedel skall ställas till folkbildningsarbetets förfogande, en offentlig kontroll av dessa institutioner kommer till stånd. Överstyrelsen vill emellertid påpeka, att en dylik inspektion i praktiken kan skapa flera svårösta problem. Det synes önskvärt, att en kontroll icke endast skall omfatta kursmaterial och undervisning utan också ägna uppmärksamhet åt de pris, som korrespondensinstitutet åsätta sina prestationer. Viktigt är också, att klara riktlinjer föreligga för korrespondensinstitutens befogenhet att i reklamsyfte utnyttja överstyrelsens namn, därest de ställas under överstyrelsens överinseende.

Överstyrelsen erinrar vidare om den av Hermods korrespondensinstitut återopade framställningen av den 26 november 1946 men anser sig icke kunna taga ställning till frågan på grundval av den utredning, som hittills föreligger. Överstyrelsen fortsätter:

För genomförande av folkbildningsutredningens förslag, att statsbidrag skall kunna utgå till såväl cirklar som enskilda studerande, vilka studera korrespondensinstitutens kurser, synes en statskontroll icke heller erforderlig. Överstyrelsen vill erinra om att statsstipendier redan kunna utgå till sådana elever, som studera per korrespondens med real- eller studentexamen som mål, utan att ifrågavarande korrespondensinstitut därför ställts under skolmyndigheternas överinseende.

Skolöverstyrelsen föreslår under sådana omständigheter, att förutsättningarna för en inspektion genom myndigheterna av de enskilda korrespondensinstitutet göras till föremål för en utredning, varvid även frågan om upprättande av ett statligt korrespondensinstitut borde prövas.

Jag delar utredningens mening att statsunderstöd till enskilda korrespondensstudier endast bör utgå i undantagsfall. Jag förutsätter, att den omständigheten, att enskild studerande ansöker om statsunderstöd genom något godkänt studieförbund, icke behöver medföra, att han tvångsvis anslutes till studieförbundet. Jag utgår vidare ifrån att studieförbunden vid sin prövning av dylika ansökningar skola kunna finna former, som möjliggöra, att prövningen verkställas utan vidlyftigare remissförfaranden. Till frågan om storleken av understödsbeloppen för enskilda studier tager jag ställning under ett följande avsnitt. Vad angår den föreslagna inspektionen av korrespondensinstitutens verksamhet torde frågan härom böra göras till föremål för ytterligare överväganden i annat sammanhang.

Departement-
schefen.

6. Filmen.

Utredningen föreslår, att förteckningar över förefintliga bildningsfilmer utgivnas genom skolöverstyrelsens försorg och att de olika centralbyråerna för förmedling av föreläsningar skola tjäna som upplysningscentraler i detta avseende. Vidare understryker utredningen ett av ungdomsvårdskommittén

framfört önskemål om en uppmjukning av gällande förbud mot nedkopiering av spelfilm till smalfilm.

Utredningen erinrar om att ett statligt stöd för inköp av filmapparater tidigare utgick till föreläsningförbundens riksorganisation, varvid som villkor föreskrevs, att vederbörande föreläsninganstalt själv skulle tillskjuta hälften av kostnaderna för apparatinköpet. Enligt utredningens mening böra medel för detta ändamål på nytt ställas till förfogande att utgå under samma villkor som tidigare. Bidraget avses skola gälla inköp av ljudfilmsapparater för smalfilm, och anslagsbehovet beräknas till 10 000 kronor. I övrigt förutsätter utredningen, att i skolor och samlingslokaler befintliga filmapparater ställas till bildningsarbetets förfogande i så stor utsträckning som möjligt.

Med hänsyn till att en smalfilmsapparat betingar ett pris av 2 500—3 000 kronor anser *landsorganisationen*, att det av utredningen förordade anslaget å 10 000 kronor icke förslår långt, om det inom rimlig tid skall kunna skapas förutsättningar för att använda filmen i bildningsarbetet. Liknande synpunkter anföras av *tjänstemännens bildningsverksamhet*.

Arbetarnas bildningsförbund föreslår, att bidrag ur anslaget även skall kunna beviljas till studieförbunden, eventuellt med direkt anknytning till den av dessa bedrivna föreläsningverksamheten. Samma önskemål framlägges av *godtemplarordens studieförbund*. Under återopande av arbetarnas bildningsförbunds yttrande föreslår *skolöverstyrelsen* en höjning av anslaget till 20 000 kronor. Anslaget skulle vidare enligt överstyrelsens förslag ställas till överstyrelsens förfogande för att av överstyrelsen fördelas bland bidragssökande organisationer.

Ungdomsvårdskommittén understryker värdet av kunskapsstoffets illustrering och hänvisar till den utförliga behandling av filmproblemet, som förekommer i kommitténs betänkande rörande ungdomens nöjesliv.

Departement-
schefen.

Jag biträder, vad utredningen föreslagit i fråga om utgivandet av förteckningar över bildningsfilmer. Medel för ändamålet torde böra beräknas under skolöverstyrelsens omkostnadsanslag. Vad angår frågan om nedkopiering av spelfilm till smalfilm, synas de från folkbildnings- och ungdomsvårdshåll framlagda önskemålen i viss mån ha blivit tillgodosedda genom en i december 1946 träffad överenskommelse inom svenska film- och biografacket. Enligt överenskommelsen har nedkopiering medgivits även i fråga om nöjesfilm, som emellertid i smalfilmskopior får uthyras eller försäljas endast till biografer eller orter, som ej direkt eller indirekt konkurrera med ordinarie biografer, som förevisa normalfilm. Dock må enligt överenskommelsen underhållningsfilm, som är av direkt folkuppfostrande karaktär och samtidigt äger högt konstnärligt värde samt därför ur det allmännas synpunkt kan anses förtjänt av en vidare spridning, efter medgivande av en

särskild nämnd enligt särskilda bestämmelser göras tillgänglig för visning inom föreningar och sammanslutningar, varvid nämnden äger infordra yttrande från de samverkande bildningsförbunden.

I övrigt förordar jag på av skolöverstyrelsen åberopade skäl, att ett belopp om 20 000 kronor ställes till förfogande som bidrag till inköp av ljudfilmsapparater för smalfilm att av överstyrelsen disponeras för därmed avsett ändamål. Jag förutsätter, att med bidrag av statsmedel inköpta apparater även få begagnas för skolundervisningen, där så utan olägenhet kan ske.

7. Anknytningen till annat bildningsarbete.

Utredningen betonar å ena sidan sambandet mellan folkbildning och skola och å andra sidan mellan folkbildning och universitetsbildning. Den understryker vikten av att skolan orienterar eleverna angående det fria bildningsarbetet och framhåller, att bildningsarbetets metoder torde i betydande omfattning kunna komma till användning inom folkskolans högstadium liksom inom läroverk och yrkesskolor. Icke minst angelägen är enligt betänkandet anknytningen mellan folkhögskolan och det fria bildningsarbetet. Utredningen understryker skolbibliotekets roll för anknytningen mellan skola och fritt bildningsarbete. Vad särskilt folkskolan angår, föreslår utredningen, att en särskild broschyr angående bildningsarbetet utarbetas och tillställs samtliga elever i folkskolans högsta klass. Den framhåller vidare, att det bör tillses, att de läroböcker i medborgarkunskap, som godkännas för användning inom de olika skolformerna, meddela uppgifter angående det frivilliga bildningsarbetet.

I fråga om universitetens medverkan i det fria bildningsarbetet framhåller utredningen, att det är av synnerlig vikt, att universiteten och dess lärare även i fortsättningen aktivt medverka i folkbildningsarbetet, och hänvisar till sitt förslag angående understöd till universitetscirklar. Indirekt böra universiteten medverka genom att i viss utsträckning sörja för utbildningen av föreläsare, studiecirkellärare och studiecirkelledare, i vilket syfte en särskild utbildningskurs i folkbildningsarbetets metodik föreslås anordnad vid universiteten. Utredningen berör även frågan om tillträde till universiteten för medborgargrupper, som genom självstudier skapat sig del av en högre bildning. Enligt utredningens mening kan frågan för närvarande knappast ens göras till föremål för ingående diskussion men torde få anses ha den betydelse särskilt med hänsyn till den framtida utvecklingen, att den ej kan förbigås i detta sammanhang.

Utredningen diskuterar även, huruvida och i vilken utsträckning personer, som genom frivilligt bildningsarbete förskaffat sig kunskaper och färdigheter, skola få sina prestationer värdesatta. Utredningen avvisar därvid en direkt betygsättning i anslutning till studiecirklar och kurser, men framhåller, att detta icke utgör hinder för en lärare eller ledare att utfärda

intyg om deltagande i studiecirkel eller kurs, liksom det bör stå deltagare fritt att efter studiearbetets avslutande avlägga kunskapsprov inför lämplig person.

Skolöverstyrelsen instämmer i vad utredningen anført. *1945 års universitetsberedning* instämmer i utredningens allmänna uppfattning, att universitetet själva måste ansvara för folkbildningsarbetet och medverka i dess fortsatta utveckling. Beredningen fortsätter:

Det vore synnerligen lyckligt, om den folkliga och den akademiska bildningsverksamheten ej för framtiden kunde uppfattas som representerande två sinsemellan fristående och konkurrerande utbildningsvägar, avpassade för skilda samhällsklasser. Detta innebär emellertid icke, att universitetens och högskolornas lärare i princip böra engageras i folkbildningsarbetet annat än genom frivilliga insatser, delvis organiserade vid universitetet och högskolorna själva och delvis knutna till folkbildningsorganisationerna. I annat fall är det fara värt, att universitetslärarnas forsknings- och akademiska undervisningsarbete kan lida avbräck.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet anför:

De sakkunniga upptaga i sitt betänkande frågan om beredande av ökade möjligheter för speciellt studiebegåvad ungdom utan studentexamen att komma i åtnjutande av universitetsundervisning utöver de offentliga föreläsningarna. Något förslag framföres dock icke i betänkandet. Sektionen ställer sig förstående för tanken att dylika specialbegåvningar i besittning av genom självstudium, deltagande i studiecirkel el. dyl. förvärvade erforderliga kunskaper få tillfälle att bli delaktiga av universitetsbildningens fördelar. En utredning av denna fråga synes sektionen önskvärd.

Departementschefen.

Frågan om anknytningen mellan skolan och det fria bildningsarbetet är enligt min mening av synnerlig vikt, och jag förutsätter, att den kommer att ägnas tillbörlig uppmärksamhet vid den blivande skolreformen. En av de ledande synpunkterna vid denna måste vara att ungdomen vid skoltidens slut icke skall mista kontakten med de bildningsvärden, till vilka den erhållit tillgång genom skolan. Vad angår den av utredningen berörda frågan om villkoren för tillträde till universitetet lär även denna komma att beaktas vid den pågående översynen av skolväsendet.

Till frågan om utarbetande av en broschyr om folkbildningsarbetet liksom till frågorna om understöd till universitetscirkel och anordnandet av en särskild utbildningskurs i folkbildningsarbetets metodik vid universitetet återkommer jag i det följande. Vad beträffar frågan om skolbibliotekets ställning, erinrar jag om att jag med vederbörligt tillstånd tillkallat särskilda sakkunniga med uppgift bland annat att verkställa översyn av gällande bestämmelser rörande understöd till skolbibliotek.

8. Ungdomen och folkbildningsarbetet.

I detta avsnitt av betänkandet lämnas en sammanfattande redogörelse för de förslag, som *utredningen* i olika sammanhang gör i syfte att främja ungdomens deltagande i bildningsarbetet. I betänkandet betonas skolans och radions betydelse för att väcka ungdomens intresse och framhålls å andra sidan vikten av att bildningsarbetet i större utsträckning än för närvarande inriktar sig på ungdomen. I detta sammanhang återkommer utredningen till sitt förslag om en upplysande reklambroschyr rörande folkbildningsarbetet. Den föreslås skola dels utdelas till eleverna i folkskolans avångsklasser och dels därutöver tillhandahållas olika ungdomsorganisationer. Enligt förslaget skall den utarbetas inom skolöverstyrelsen och med lämpligt tidsmellanrum överses och kompletteras.

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningens förslag i fråga om en broschyr rörande folkbildningsarbetet.

I likhet med skolöverstyrelsen tillstyrker jag förslaget om utarbetande av en broschyr rörande folkbildningsarbetet. Medel för ändamålet torde böra anvisas under skolöverstyrelsens omkostnadsanslag.

Departement-
schefen.

9. Landsbygd och städer.

De svårigheter, som folkbildningsarbetet har att brottas med på landsbygden, ha föranlett *utredningen* att diskutera, huruvida statens stöd till landsbygdens bildningsverksamhet borde utformas principiellt annorlunda än motsvarande stöd till städernas bildningsarbete. Det har därvid synts utredningen riktigare att så vitt möjligt avväga understöden efter samma grunder för landsbygd och städer, men vid avvägningen taga hänsyn till de verkliga kostnaderna för bildningsarbetet. I enlighet härmed har stödet till studiecirkelverksamheten liksom till studieförbunden för organisations- och administrationskostnader utformats. I sådana fall, då statens understöd tänkes utgå icke i relation till kostnaderna utan med ett bestämt belopp för varje prestation, innebär utredningens förslag, att landsbygden kompenseras för i första hand den merkostnad, som kan föranledas av de långa avstånden från kulturcentra. När det gäller föreläsnings- och folkbildningskursverksamheten föreslår utredningen därvid ett särskilt anslag för bestridande av föreläsarnas resekostnader. Vad folkbildningskurserna angår, räknar utredningen vidare med att vid kursanslagets fördelning det av utredningen föreslagna maximibeloppet förbehålles kurser i isolerade och glesst befolkade bygder.

Utredningen har i detta sammanhang uppmärksammat en vid 1946 års riksdag väckt motion (II:97) om utredning rörande statsbidrag till resekostnader åt deltagare i föreläsnings-, studie- och semesterkurser. Utred-

ningen framhåller, att de framlagda önskemålen enligt utredningens förslag komma att bli tillgodosedda vad angår av studieförbunden anordnade instruktionskurser liksom kurser, till vilka understöd kan komma att utgå ur det särskilda anslag till nya bildningsformer, som utredningen föreslår. Resekostnader för deltagarna i dessa avses skola få medtagas bland de utgifter, till vilka statsunderstöd föreslås skola utgå. I fråga om kurser och föreläsningar med huvudsakligen lokalt deltagande torde enligt utredningens förmenande samma behov av bidrag till åhörarens och deltagares resekostnader icke föreligga. I fråga om icke statsunderstödda kurser finner utredningen något resekostnadsbidrag icke böra utgå.

Utredningens förslag om bidrag till inköp av radioapparater för samlingslokaler, om understöd för enskilda studier samt om ökat stöd åt central- och landsbiblioteken taga, framhåller utredningen vidare, även sikte på att främja landsbygdens förhållanden.

Utredningen har även diskuterat, om icke ett särskilt landsbygdsbidrag borde utgå för bildningspropaganda inom glest befolkade och i kulturhänseende mindre gynnade orter. Utredningen har emellertid funnit, att det ändamål, som härigenom kunde vinnas, skulle utan några särskilda stadganden kunna tillgodoses genom utredningens förslag om bidrag till de olika studieförbunden för avlönande av instruktörer och konsulenter. En annan möjlighet att på ett verksamt sätt propagera för bildningsarbetet utan att gå utanför ramen för de anslagsformer, som utredningen i övrigt förordar, har den funnit folkbildningskurserna erbjuda. Enligt vad erfarenheten visat, hade dessa haft betydande förmåga att stimulera till fortsatta studier. Ett särskilt statsunderstöd för bildningspropaganda på landsbygden förefaller under sådana omständigheter utredningen knappast erforderligt. Den framhåller, att det måste anses principiellt riktigt, att landsbygden ej utskiljes ur det större sammanhanget, i den mån det är möjligt att tillgodose dess särbehov inom gemensamma, enhetliga bestämmelsers ram.

I fråga om städernas bildningsarbete framhåller utredningen, att det enligt dess mening icke är möjligt att genom statliga åtgärder övervinna de svårigheter, som bildningsarbetet där får vidkännas. Den propaganda, som kräves, är, framhålles det, främst studieförbundens sak, även om utredningen räknar med att den upplysningsbroschyr, som i annat sammanhang föreslagits, skall kunna vara av en viss betydelse. När det gäller förorterna, framhåller utredningen, att en större förståelse för bildningsarbetet och dess behov kräves från de kommunala myndigheternas sida.

Frågan om ett särskilt bidrag för bildningspropaganda på landsbygden har tagits upp av flera av de hörda remissinstanserna. *Svenska landsbygdens studieförbund* framhåller sålunda, att utredningen själv gått utanför de enhetliga bestämmelsernas ram genom att föreslå ett särskilt bidrag om 17 300 kronor till arbetarnas bildningsförbund för instruktionskurser och

anställande av folkbildningsinstruktörer för sjömän. Under sådana förhållanden finner förbundet den principiella invändningen mot nämnda landsbygdsbidrag för bildningspropaganda icke hållbar. Förbundet anför vidare:

I sin övriga motivering mot ett särskilt landsbygdsbidrag för bildningspropaganda framhåller utredningen dels de föreslagna anslagen till studieförbunden för instruktörer och konsulenter, dels de folkbildningskurser, som folkbildningsförbunden anordna. Mot de nämnda motiveringarna få vi framhålla, att anslagen till studieförbunden för instruktörer och konsulenter ej torde räcka för mer än uppehållande och en ganska måttlig successiv utvidgning av studiecirkelverksamheten inom områden, som redan berörts av denna verksamhet. Vad folkbildningskurserna beträffar, så är deras organisationsform icke avpassad för en bildningspionjär verksamhet av det slag, som kräves för att organisera och uppehålla studiecirkelverksamhet på ifrågavarande orter.

Svenska landsbygdens studieförbund har under innevarande höst tack vare bidrag från lotterimedelsfonden anordnat bildningspropaganda i huvudsakligen övre Norrland. Denna bildningskampanj, som omfattat 140 föredrag ute i byarna och nio 2-dagars studieledarekurser, har visat, att det finns mycket goda förutsättningar för studiecirkelverksamhet i avlägset belägna och i kulturellt avseende i hög grad missgynnade norrlandsbyar, om för denna uppgift lämpliga personer sändas dit för att informera befolkningen om studiecirkelarnas uppgift och arbetsmetoder. Nämnda bildningspropaganda, för vars genomförande förbundet i höst använt hälften av det beviljade lotterimedelsanslaget, kostade omkring 21 000 kronor. Den av förbundet sålunda bedrivna bildningspropagandan, som främst syftade till att organisera studiecirklar, har givit oss en inblick i dels vad det kostar att organisera bildningsverksamhet på orter, där avstånden äro så stora, dels hur mycket det återstår att göra på de väldiga områden framförallt i Norrland, som ännu icke nåtts av den fria bildningsverksamheten.

Med utgångspunkt härifrån föreslår förbundet ett bidrag för bildningspropaganda på landsbygden å 50 000 kronor per år. Anslaget föreslås skola ställas till skolöverstyrelsens förfogande, att av överstyrelsen utanordnas i förskott till på landsbygden verksamma studieförbund, sedan plan för tillämnad bildningspropaganda ingivits till och godkänts av överstyrelsen.

Förslag av samma eller liknande karaktär ha framställts av *Sveriges lantbruksförbund*, *riksförbundet landsbygdens folk* samt *svenska landsbygdens ungdomsförbund*.

Skolöverstyrelsen framhåller i anslutning till yttrandet från svenska landsbygdens studieförbund, att folkbildningsarbetet möter särskilda problem i avlägset belägna landsbygder med dessas stora avstånd och bristfälliga kommunikationer. Överstyrelsen erinrar emellertid om att utredningen under rubriken Nya bildningsformer framlagt förslag om ett anslag, som bland annat skulle möjliggöra folkbildningsarbetets utvidgning till nya områden. Enligt överstyrelsens mening bör även det nu ifrågavarande behovet tillgodoses inom detta anslags ram.

Departement-
schefen.

Av vad svenska landsbygdens studieförbund m. fl. landsbygdsorganisationer anfört finner jag mig övertygad om önskvärdheten av ett särskilt bidrag för bildningspropaganda på landsbygden, i första hand avsett för propagandaverksamhet inom glest befolkade och i kulturhänseende mindre gynnade orter. För ändamålet förordar jag, att ett anslagsbelopp å 15 000 kronor ställes till skolöverstyrelsens förfogande. Beloppet torde i likhet med det i skolöverstyrelsens yttrande berörda anslaget för nya bildningsformer böra uppföras som delanslag under det av folkbildningsutredningen föreslagna anslaget till Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser i fråga om anslagsmedlens användande.

10. Försvaret och folkbildningsarbetet.

I anslutning till det betänkande, som på sin tid framlagts av försvarets upplysningsutredning (stat. off. utr. 1945:21), har *folkbildningsutredningen* understrukit vikten av att det militära bildningsarbetet i så stor utsträckning som möjligt samverkar och samordnas med det bildningsarbete, som uppbäres av medborgarna i allmänhet. Utredningen betonar vikten av en ömsesidig god kontakt mellan de institutioner, som ha att svara för det militära bildningsarbetet, och de civila bildningsorganisationerna. I detta sammanhang finner utredningen det önskvärt, att man vid utseendet av de civila ledamöterna i bildningsråden i större utsträckning än vad som nu är fallet tager hänsyn till de krav på aktiv insats från ledamöternas sida, som man har rätt att ställa. Den framhåller, att arvodet till personalvårdsassistenterna vid truppförbanden bör avvägas så, att kvalificerade krafter kunna erhållas. Den finner det vidare av vikt, att personalvårdsofficerarna — och även den övriga befälskåren — erhålla kännedom om folkbildningsarbetet, dess organisation och metoder, samt förutsätter, att undervisning härom kommer att lämnas vid de militära läroanstalterna.

Chefen för försvarsstaben framhåller, att det med hänsyn till den militära utbildningsverksamheten ofta blir svårt, för att icke säga omöjligt, för militär personal att kontinuerligt deltaga i civil studiecirkelverksamhet på förelägningsorten och att ungefär samma synpunkter bli aktuella med avseende på civila deltagare i militära studiecirklar. Enligt hans mening få emellertid de här anförda förhållandena ej leda till det militära folkbildningsarbetets isolering från det civila. Han finner det tvivelaktigt, huruvida önskvärd effektivisering av bildningsråden kan vinnas därigenom, att mindre prominenta personer inom folkbildningsrörelsen tagas i anspråk som civila ledamöter i bildningsråden. Mot utredningens förslag, att undervisning rörande folkbildningsarbetet och dess metoder lämnas vid vissa militära utbildningsanstalter, framhåller han, att det av flera skäl — främst

den militära utbildningens omfattning i förhållande till disponibel tid — icke torde vara lämpligt eller möjligt att infoga en mera ingående undervisning om folkbildningsarbetets metodik i den ordinarie undervisningen vid officers- och underofficersskolorna, samt anför vidare:

I stället torde, i den mån medel härför ställas till förfogande, denna undervisning böra ingå i de kurser, som anordnas för utbildning av militära lärare i medborgarkunskap för värnpliktiga. Åt vissa officerare borde också kunna beredas plats i de akademiska kurser i det fria bildningsarbetets metoder, som utredningen rekommenderar som en utväg att lösa lärar-(ledar-)frågan.

Försvarsväsendets personalvårdsnämnd framhåller, att bildningsråden, så vitt nämnden kunnat finna, allmänt taget utfört ett givande arbete och i flera fall lyckats organisera och genomföra en omfattande och ändamålsenlig fritidsundervisning. I andra fall finner den dock bildningsrådets betydelse för den frivilliga fritidsundervisningen ha varit mindre än för personalvården över huvud. Nämnden anför vidare:

Den omständigheten, att bildningsrådets civila ledamöter i vissa fall utgjorts av mera framträdande personer inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, vilka även i övrigt varit i hög grad arbetsbelastade, torde dock icke ha minskat bildningsrådets betydelse. Nämnden, som har att avgiva förslag till chefen för försvarsstaben rörande civila ledamöter av bildningsråden och dessas suppleanter, har icke ansett sig böra intaga en negativ hållning, då förslag förelegat att till ledamot av bildningsråd utse person, som intagit en mera framskjuten plats inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Nämnden har härvid tagit hänsyn till att ledamotskap av bildningsråd är ett frivilligt uppdrag, icke förenat med arvode, till vilket icke någon torde vilja anmäla sig utan att vara besjälad av vilja att göra en fullgod insats.

Att den militära personalen i vissa skolor (företrädesvis vissa officers- och underofficersskolor) erhåller undervisning rörande det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och dess metoder finner nämnden lämpligt.

Nämnden anser sig emellertid icke kunna bedöma, huruvida en sådan undervisning kan i önskvärd omfattning inrymmas i de för berörda skolor fastställda undervisningsplanerna utan att intrång härigenom göres på andra och måhända viktigare ämnesområden. Den nämnda undervisningen synes emellertid ha sin givna plats i de kurser, vilka anordnas för utbildning av militära lärare i medborgarkunskap för de värnpliktiga.

Fredrika-Bremer-förbundet delar utredningens uppfattning, att den bristande effektiviteten hos bildningsråden delvis sammanhänger med att de civila ledamöterna ofta utsetts bland personer, som äro betungade med så många andra uppdrag, att de icke ha tid eller tillfälle att ägna sig åt den militära bildningsuppgiften med någon större intensitet. Förbundet framhåller, att denna synpunkt borde beaktas även vid val av kontaktpersoner inom enskilda sammanslutningar.

Departementschefen.

En nära kontakt mellan det civila och det militära bildningsarbetet synes mig böra eftersträvas. Det är därvid icke minst angeläget, att företrädarna för det civila bildningsarbetet uppmärksamma de möjligheter till samarbete och samverkan, som kunna erbjuda sig. Vad utredningen i övrigt anfört under denna punkt, torde, i den mån särskilda åtgärder äro påkallade, komma att anmälas av chefen för försvarsdepartementet.

11. Lokalfrågan.

Folkbildningsutredningen understryker, att lokalbehovet inom såväl studiecirkelverksamheten som övriga grenar av folkbildningsarbetet är avsevärt, samt framhåller, att en lösning kan tänkas efter skilda linjer. Utredningen erinrar om att 1945 års riksdag efter motioner av herrar Allard m. fl. anhållit om utredning angående statligt stöd åt s. k. fritidscentra och andra lokaler för fritidsverksamhet och förutsätter, att folkbildningsarbetets behov och önskemål uppmärksammas vid en blivande utredning av frågan. I betänkandet erinras vidare om det stöd för anordnande av allmänna samlingslokaler, som tillkommit genom beslut vid 1942 års riksdag. Det framhålles som önskvärt, att varje med offentliga medel uppförd samlingslokal inrymmer lokaler för i första hand studiecirklar men i mån av behov även för föreläsningar och bibliotek. Utredningen har vidare särskilt uppmärksammat frågan om skollokalernas utnyttjande för det fria och frivilliga bildningsarbetet och erinrar om att enligt nu gällande bestämmelser skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet, för åtnjutande av statsbidraget är pliktigt att enligt vissa grunder upplåta lokalerna för ortens frivilliga bildningsverksamhet och liknande fostrande verksamhet bland ungdomen. Utredningen framhåller som önskvärt, att det fria bildningsarbetet erhöles en så erkänd ställning, att man toge hänsyn till dess behov vid såväl planeringen som inredningen av nya skolbyggnader. Med hänsyn till vikten av att det fria bildningsarbetets metoder komme till användning inom folkskolans övre klasser, finner utredningen det önskvärt, att varje skola inrymde en lokal för studiecirkelsammanträden, som skulle kunna kombineras med skolbiblioteket och anordnas så, att den utan olägenhet kunde på tider, då skolan icke använde den, upplåtas för ortens bildningsverksamhet.

Utredningen har vidare beaktat det förhållandet, att den fortgående centraliseringen av folkskoleväsendet medfört och torde komma att medföra nedläggning av ett icke ringa antal skolor, som med fördel skulle kunna användas som lokaler för det fria folkbildningsarbetet. För att möjliggöra detta föreslår utredningen viss ändring av gällande bestämmelser angående statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. För närvarande gäller, att, om ny- eller ombyggnad sker för att ersätta äldre skollokaler, det s. k. bidragsunderlaget må reduceras med det belopp, som prövas motsvara de

äldre lokalernas värde. Enligt utredningens mening bör bestämmelsen ändras därhän, att ifrågavarande reduktion icke skall göras i de fall, då de äldre lokalerna genom beslut i vederbörlig ordning ställas till förfogande för ortens frivilliga bildningsverksamhet.

I övrigt framhåller utredningen, att vederbörande kommun främst bör sörja för det lokalbehov, som icke tillgodoses genom det nu i olika former utgående stödet till biblioteks-, samlings- och skollokaler. I fråga om lokalernas inredning framhåller utredningen önskvärdheten av att lokaler för laborationer inredas i anslutning till föreläsningslokalerna, liksom lokaler, som medgiva radiolyssning och filmföreläsning.

Lokalfrågans betydelse understrykes i flera av de avgivna remissyttrandena. *Statskontoret* framhåller, att det bör ankomma på vederbörande kommun att i möjligaste mån ställa lokaler till förfogande för det fria folkbildningsarbetet, samt anför vidare:

Såsom villkor för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet har även i nu gällande bestämmelser föreskrivits, att skoldistrikt skall vara skyldigt att under vissa förutsättningar upplåta skollokaler för dylikt ändamål. Under sådana förhållanden kan statskontoret icke finna skäl föreligga för att skoldistrikt, som i överensstämmelse härmed förbinder sig att vid ny- eller ombyggnad av skolbyggnad upplåta de äldre lokalerna för folkbildningsarbetet, skulle beredas en förmånsställning i statsbidragshänseende på sätt de sakkunniga föreslagit.

Statens nämnd för samlingslokaler ansluter sig i princip till vad utredningen anfört angående lokalfrågan. Vad särskilt beträffar riksdagens nyssnämnda begäran om utredning angående statligt stöd åt s. k. fritidscentra, understryker nämnden angelägenheten av att den av riksdagen begärda utredningen kommer till stånd.

Högerns ungdomsförbund instämmer i utredningens önskemål om hänsynstagande till det fria folkbildningsarbetet vid byggande av nya skolor på så sätt, att särskilda lokaler skapas för detta ändamål. Förbundet framhåller, att det icke torde vara nödvändigt att i detta avseende avvakta den kommande nya skolorganisationen.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund framhåller, att även behovet av speciallokaler för praktiskt arbete såsom vävning, demonstrationer i anslutning till undervisning i husligt arbete o. s. v. bör beaktas vid planerandet av lokaler för bildningsarbetet.

Folkskolinspektören i Sydsmålands västra inspektionsområde framhåller, att lokalbehovet för många orter skulle vara löst, om folkskolans naturkunighetsrum erhöle lämplig placering och för ändamålet anpassad inredning samt ett generellt medgivande lämnades, att salen jämväl skulle upplåtas för det fria folkbildningsarbetet i trakten. Liknande synpunkter anföras av *folkskolinspektören i Norrbottens norra inspektionsområde*.

Skolöverstyrelsen understryker vikten av att planläggning av såväl skolans som folkbildningsarbetets lokalbehov sker på sådant sätt, att det organiska sambandet mellan dessa tvenne bildningsverksamheter understrykes. I övrigt anför överstyrelsen:

Det är naturligt, att skolans lokaler användas även i folkbildningsarbetet, vilket också kommit till uttryck i den nu gällande kungörelsen angående statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet, däri skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag till byggnadsarbeten, förpliktigas att upplåta lokalerna till bland annat ortens frivilliga bildningsverksamhet. Överstyrelsen anser nu tiden vara mogen att utvidga detta upplåtande att avse även sådana skollokaler, som icke uppförts med statsbidrag. Upplåtande av skollokaler, som uppförts *utan* statsbidrag, kunde måhända göras obligatoriskt genom att bestämmelser härom införas i § 5 av kungörelsen den 10 december 1937 angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.

Överstyrelsen vill särskilt understryka och biträder utredningens förslag, att den reduktion, som nu göres av bidragsunderlaget för äldre byggnader, inte skall verkställas i de fall, då de äldre lokalerna ställas till förfogande för ortens frivilliga bildningsverksamhet.

Vid planläggning av ny skolbyggnad bör jämväl folkbildningsarbetets behov tillgodoses, vilket torde kunna ske med större hänsynstagande till ekonomiska faktorer, om dessa tvenne behov tillgodoses i en byggnad än om särskilda byggnader för folkbildningsarbetets behov skola uppföras, ofta då i närheten av skolan. I likhet med inspektören i Bohusläns inspektionsområde vill överstyrelsen förorda, att nya skolmältidslokaler skola så anordnas, att de under kvällarna kunna disponeras för det frivilliga folkbildningsarbetets behov. Därigenom skulle dessa lokaler komma att mera effektivt utnyttjas, än om de endast skola reserveras för skolmältidsverksamheten. Även vid möbelanskaffningen till skolmältidsverksamheten bör hänsyn tagas till folkbildningsarbetets behov. Såsom utredningen vidare framhåller, är det redan för skolans egna behov numera önskvärt, att särskilda gruppstudierum inläggas i skolbyggnaden. Dessa rum kunna med fördel på kvällarna användas av folkbildningsorganisationerna. Skolöverstyrelsen vill emellertid också understryka önskvärdheten av att en förenkling av det nuvarande ansökningsförfarandet för statsbidrag, då statsbidraget skall sökas både till skolbyggnaden och samlingslokaler, kunde genomföras. För närvarande måste i sådant fall ansökningshandlingar gå till tvenne myndigheter: dels till skolöverstyrelsen och dels till statens nämnd för samlingslokaler. Skolöverstyrelsen får hemställa, att ifrågakvarande spörsmål genom Kungl. Maj:ts försorg göres till föremål för särskild utredning.

Departementschefen.

Utän tvivel är lokalfrågan av grundläggande betydelse för bildningsarbetets möjligheter till fortsatt utveckling. I likhet med utredningen anser jag, att en lösning av frågan i första hand bör sökas i lokaler, gemensamma för bildningsarbetet och annat arbete av kulturell eller allmänt fostrande karaktär. Vad särskilt skollokalerna beträffar, är det uppenbart, att dessa i icke ringa omfattning torde kunna utnyttjas av det frivilliga bildningsarbetet. Statsmakterna ha redan i princip godtagit en sådan uppfattning genom föreskriften, att skoldistrikt, som erhållit byggnadsbidrag, enligt vissa grunder

skall vara skyldigt att upplåta de med bidraget uppförda lokalerna för ortens frivilliga bildningsverksamhet. Jag är emellertid icke för närvarande beredd att, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, förorda, att även lokaler, som uppförts utan statsbidrag, skola på liknande sätt upplåtas, men finner det synnerligen önskvärt, att en sådan upplåtelse kommer till stånd på frivillighetens väg, där detta kan ske utan men för skolans arbete. Jag förutsätter i övrigt, att den inom 1946 års skolkommision tillsatta delegationen för skolbyggnadsfrågor kommer att uppmärksamma frågan om skollokaler utnyttjande för den fria bildningsverksamheten, däri inbegripet det av utredningen framlagda förslaget om ändrade grunder för bestämmande av det s. k. bidragsunderlaget i de fall, då äldre skollokaler upplåtas för frivilligt bildningsarbete. Även det av skolöverstyrelsen i dess remissyttrande framförda önskemålet om en förenkling av det nuvarande ansökningsförfarandet för statsbidrag, då statsbidrag sökes både till skolbyggnaden och samlingslokaler, synes böra beaktas av delegationen.

12. Hemgårdar och studiehjem.

För närvarande utgår bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem från två särskilda under åttonde huvudtiteln uppförda anslag. Vartdera anslaget är för innevarande budgetår uppfört med 30 000 kronor.

Folkbildningsutredningen har beträffande frågan om understöd till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem anfört följande.

I utredningens direktiv framhålles, att hemgårdarna i viss mån ha lyckats att förverkliga tanken på en samverkan mellan å ena sidan bildningsarbetet med dess krav på intellektuell anspänning och å andra sidan ungdomens intressen för nöjesliv och sport. Utan tvivel är det också ur bildningsarbetets synpunkt angeläget, att hemgårdarna även i fortsättningen erhålla ett statligt stöd för sina strävanden. Detsamma gäller om studiehjemen.

Den verksamhet, som bedrivs inom hemgårdarnas ram, är endast i begränsad omfattning att hänföra till folkbildningsarbete i egentlig mening. En betydande del av verksamheten har i första hand en social inriktning: hemgårdarna vilja enligt sitt program vara sociala arbetscentra med syfte att verka för gemenskap och förståelse liksom för personlig utveckling. Hemgårdarnas betydelse i detta avseende har gjort, att ungdomsvårdskommittén uppmärksammat frågan om stöd åt hemgårdsrörelsen. Enligt vad utredningen underhand erfarit, har ungdomsvårdskommittén för avsikt att föreslå statligt stöd till verksamheten vid s. k. fritidsgårdar, i vilket begrepp kommittén inbegriper icke endast hemgårdar utan även sådana studiehjem, som fylla vissa krav i fråga om allsidighet, kontinuitet hos verksamheten m. m. Kommittén utgår därvid från att fritidsgårdarna utöver detta särskilda statliga stöd skola erhålla bidrag till sin studieverksamhet i enlighet med de grunder, som folkbildningsutredningen föreslår för övrig studieverksamhet av liknande slag.

De studiecirklar, som förekomma inom hemgårdar och studiehjem, äro som regel anslutna till något av studieförbunden och komma i denna egenskap att erhålla del av det understöd till studieförbundens studiecirkelverksamhet,

som utredningen nedan föreslår. Även för sådana cirklar, som arbeta fristående, komma enligt utredningens förslag att finnas understödsmöjligheter. Det kan i detta sammanhang påpekas, att utredningens förslag i båda fallen innefatta särskilt gynnsamma understödsvillkor för cirklar med deltagare i åldern 14—18 år. Statsunderstöd torde även i viss utsträckning kunna utgå till föreläsningsverksamhet vid hemgårdar och studiehjem, i det att föreläsningsförbunden även fortsättningsvis komma att ha möjlighet att anordna föreläsningar på orter, där lokala föreläsningsanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter.

Gentemot ungdomsvårdskommitténs förslag, att fritidsgårdarna utöver dessa understöd för bildningsverksamheten skola erhålla ett särskilt stöd för sin allmänna verksamhet, har folkbildningsutredningen intet att erinra. Det synes utredningen icke nödvändigt att ingå på de villkor, som därvid skola uppställas. Från folkbildningsarbetets synpunkt är det emellertid angeläget, att fritidsgårdarnas möjlighet att fritt gestalta sin verksamhet lika litet beskäres som det fria bildningsarbetets överhuvud.

Enligt ungdomsvårdskommitténs förslag skall fritidsgård ha till syfte att främja ungdomens allsidiga utveckling och trivsel. För förverkligandet härav bör enligt förslaget i fritidsgård bedrivas såväl intellektuell som praktisk och rekreativ verksamhet, varjämte s. k. öppen verksamhet även bör förekomma. Vissa av de studiehjem, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd, torde icke fylla de här uppställda villkoren. Utredningen har under sådana omständigheter diskuterat, huruvida utöver stödet till studiecirkelverksamhet ett särskilt statsunderstöd borde utgå till dessa studiehjem såsom bidrag till deras allmänna omkostnader. Då emellertid dessa i huvudsak torde utgöras av lokalkostnader och understöd till lokalkostnader av detta slag enligt utredningens mening främst bör lämnas av vederbörande kommun, synes något särskilt anslag för här ifrågakommande ändamål icke påkallat.

Skolöverstyrelsen anser sig icke kunna taga ställning till frågan, i vilken utsträckning statsbidrag i fortsättningen bör utgå till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem, innan ungdomsvårdskommitténs betänkande föreligger. Överstyrelsen har därför föreslagit oförändrade anslag för nästa budgetår till bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem.

Departement-
schefen.

Ungdomsvårdskommittén har nyligen framlagt betänkande (stat. off. utr. 1947: 12) angående ungdomens fritidsverksamhet. Kommittén föreslår däri statsbidrag till verksamheten vid s. k. fritidsgårdar, i vilken benämning kommittén inbegriper såväl hemgårdar som sådana studiehjem, som fylla vissa krav på allsidighet, kontinuitet hos verksamheten m. m. Då remissbehandlingen av betänkandet icke kommer att vara avslutad inom sådan tid, att något därå grundat förslag kan underställas 1947 års riksdag, förordar jag i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, att anslagen till bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem för nästa budgetår uppföras med oförändrade belopp.

13. Utbildning av lärare och ledare.

Folkbildningsutredningen framhåller, att en av de viktigaste frågorna inom folkbildningsarbetet och en nödvändig förutsättning för att detta skall erhålla en högre grad av stabilitet och effektivitet är frågan om utbildning av ledare och lärare för studiecirklar. Enligt utredningens mening bör behovet av utbildning av studiecirkelledare i första hand liksom hittills tillgodoses genom studieorganisationerna och kostnaderna för denna utbildning bestri- das genom de administrationsanslag, som ställas till dessas förfogande. För att även folkbildningsförbunden, d. v. s. de länsorganisationer, som anordna folk- bildningskurser (flyttande folkhögskolekurser), skola få tillfälle att bedriva ledarutbildning, föreslår utredningen vidare, att årligen ett visst antal folk- bildningskurser skall få anordnas som studieledarkurser. För att tillgodose be- hovet av ledarutbildning utanför studieorganisationernas ram föreslår utred- ningen ett årligt anslag å 15 000 kronor och räknar därvid med att för detta belopp tre kurser skola kunna anordnas. Utredningen erinrar om att kurser av detta slag anordnades under budgetåren 1937/38—1939/40 med anlitan- de av ett för ändamålet särskilt beviljat statsanslag å 5 000 kronor för varje budgetår. Utredningen räknar med att anslaget liksom tidigare ställes till skolöverstyrelsens förfogande och utgår från att kurserna bland annat skola uppmärksamma ungdomscirkelarnas problem. Vidare föreslår utredningen, att ledarutbildning i ökad omfattning skall bedrivas vid folkhögskolorna, samt räknar med att en viss ledarutbildning även skall kunna förekomma vid folk- skoleseminarierna och vissa militära utbildningsanstalter.

Det synes utredningen jämväl böra övervägas, huruvida icke en kurs i det fria bildningsarbetets metoder regelbundet skulle kunna anordnas vid uni- versitet och högskolor, svarande mot t. ex. den kurs i pedagogik, som för närvarande kräves för filosofisk ämbetsexamen. Denna kurs borde, enligt vad utredningen föreslår, få kombineras med filosofisk ämbetsexamen, filoso- fie kandidatexamen, statsvetenskaplig ämbetsexamen samt teologie kandidat- examen. Den skulle även stå öppen för jurister och medicinare liksom för icke-akademiker, verksamma inom folkbildningsarbetet. Utredningen fram- lägger icke några detaljerade förslag för uppläggningsen av en sådan kurs, men föreslår, att ett belopp å 2 000 kronor anvisas för anordnande av en kurs vid vartdera universitetet i Uppsala och Lund. Beloppen avses som arvode till ledarna av kurserna och föreslås skola uppföras under avlönings- anslagen för vederbörande universitet.

För att tillgodose behovet av utbildning av föreläsare föreslår utredningen vidare, att de föreslagna folkpedagogiska kurserna vid universiteten upp- märksamma den populärvetenskapliga föreläsningssättmetoden, samt förutsätter, att föreläsarfrågan beaktas vid planläggandet av de föreslagna utbildnings- kurserna för studieledare. Utredningen hänvisar även till de konferenser mel- lan föreläsare, som av utredningen i annat sammanhang föreslås.

Utredningens uppfattning om vikten av en systematisk ledarutbildning understrykes i de olika remissvaren. Sålunda framhåller *landsorganisationen*, att folkbildningsarbetet utan en mera omfattande och bättre studieledarutbildning icke kan få den bredd och kvalitativa förstärkning, som erfordras.

Mot förslaget att kostnaderna för den genom studieorganisationerna bedrivna utbildningen av studieledare och lärare skola bestridas genom vederbörande studieförbunds administrationsanslag, ha erinringar icke framställts. Förslaget, att folkbildningsförbunden skola få anordna vissa folkbildningskurser som studieledarkurser, har icke heller väckt gensagor.

Förslaget att ett belopp å 15 000 kronor skall ställas till skolöverstyrelsens förfogande för anordnande av utbildning av ledare utanför studieorganisationernas ram tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*.

Styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet framhåller, att den här avsedda ledarutbildningen väl skulle kunna infogas i institutets psykologisk-pedagogiska kurser för lärare av skilda kategorier.

Genom anlitan av en redan verksam statlig organisation skulle kostnaderna kunna nedbringas. Psykologisk-pedagogiska institutet kunde vid anordnandet av dylika ledarkurser samarbeta med skilda studie- och bildningsförbund, som därigenom finge sina krav i möjligaste mån tillgodosedda.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation framhåller, att det enligt organisationens förmenande får anses angeläget, att ledarutbildningen i större utsträckning anordnas gemensamt för flera förbund, och finner ur dessa synpunkter det föreslagna anslaget å 15 000 kronor alltför knappt tilltaget.

Ungdomsvårdskommittén understryker, att speciella utbildningskurser för ledare av ungdomscirklar äro önskvärda, och framhåller, att ett antal kurser för ledare av sådana ungdomscirklar bör anordnas genom skolöverstyrelsens försorg. Kommittén fortsätter:

Eventuellt kan anordnandet av dessa kurser inrymmas i det anslag, som utredningen föreslagit för ledarutbildningskurser utanför studieförbunden. Ungdomsvårdskommittén hävdar för sin del, att anslaget bör ökas till det dubbla, 30 000 kronor, och att det bör stipuleras, att hälften av kurserna direkt skall avse utbildning av ledare för ungdomscirklar.

Vad angår förslaget, att viss ledar- och lärarutbildning skall bedrivas vid vid folkhögskolorna, tillstyrker *statskontoret*, att ledarkurser försöksvis och i mindre omfattning anordnas vid folkhögskolorna, men framhåller, att frågan om dessa kursers regelmässiga inordnande i folkhögskolornas program lärer böra upptagas till närmare övervägande i samband med den inom 1946 års skolkommision pågående utredningen angående dessa läroanstalters ställning och uppgifter inom skolväsendet.

Ungdomsvårdskommittén understryker kravet på att bestämmelserna för s. k. fortsättningskurser vid folkhögskolorna ändras därhän, att dessa kurser må kunna anordnas som studieledarkurser, men finner lämpligt, att vid en

sådan ändring även behovet av ungdomsledarutbildning i vidare mening tillgodoses, så att fortsättningskurserna kunna anordnas som ungdomsledarkurser, studieledarkurser *eller* som en kombination av båda kurstyperna.

Rörande utbildningen vid folkskoleseminarierna framhåller *Sveriges folkskolläraryförbund*, att det synes som om de sakkunniga icke i tillräcklig grad betonat betydelsen av att seminariernas elever icke bara erhålla en fördjupad kunskap om det fria bildningsarbetets metoder och mål utan även få praktisk utbildning till studieledare. Förbundet understryker, att det för landsbygdens vidkommande måste vara av stor betydelse för bildningsverksamheten, att läraren äger kunskaper om och intresse för det fria folkbildningsarbetet, allra helst som läraren på många orter är den ende kvalificerade kraft man har att tillgå för folkbildningsarbetet. *Skolöverstyrelsen* framhåller i anslutning till folkskolläraryförbundets yttrande, att det åsyftade målet lämpligen nås genom att en kortare kurs anordnades för seminariernas avslutningsklasser, och förutsätter, att 1946 års skolkommissions delegation för lärarutbildningen ägnar uppmärksamhet åt detta spörsmål och framlägger förslag i ämnet.

Vad beträffar den föreslagna kursen vid universiteten i folkbildningsmetodik har förslaget härom tillstyrkts av *teologiska och filosofiska fakulteterna vid universitetet i Lund* samt *lärarrådet vid Göteborgs högskola*, som likväl finner det mindre lämpligt, att kurserna skola kunna kombineras med och ingå i akademiska examina, och därför föreslår, att intyg av samma typ utfärdas för samtliga i kursen deltagande såväl akademiker som icke-akademiker. *Humanistiska sektionen vid Uppsala universitet* finner en närmare utredning behövlig, innan sektionen kan taga ställning till frågan om möjligheten av att vid universitetet anordna kurs enligt utredningens förslag, men framhåller, att en dylik kurs förutsätter en utökning av den nuvarande lärarstabens och med all sannolikhet kommer att draga betydligt större kostnader än utredningen tänkt sig. *Matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid universitetet i Uppsala* föreslår inrättandet av en särskild biträdande lärartjänst för ledandet av en dylik kurs. *Stockholms högskolas lärarråd* finner, att ett ställningstagande till förslaget torde vara möjligt först sedan detta närmare preciserats. *Kanslern för rikets universitet* anför:

I likhet med humanistiska sektionen vid universitetet i Uppsala håller jag före, att innan ställning kan tagas till utredningens förslag en närmare utredning bör komma till stånd beträffande såväl frågan angående de ifrågasatta praktiska övningarnas anordnande och de krav, som dessa övningar komma att ställa på kursledarens kompetens såväl med hänsyn till erfarenhet från praktiskt folkbildningsarbete som till teoretiska kunskaper i psykologi och pedagogik. Jag är även ense med sektionen därom, att, därest kompetent person skall kunna erhållas som kursledare, kursen med all sannolikhet kommer att draga betydligt större kostnader än vad utredningen tänkt sig. *Matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet* har ifrågasatt inrättandet av en särskild biträdande lärartjänst för ändamålet. Jämväl spörsmålet om behovet av lärarkrafter för berörda ändamål torde enligt min mening kräva en ytterligare utredning.

1945 års universitetsberedning erkänner i princip önskvärdheten av att här ifrågavarande kurser framdeles komma till stånd men anser icke, att kurserna böra kombineras med någon akademisk examen. Frågan om pedagogisk kursundervisning för blivande studiecirkelledare och populärföreläsare bör enligt beredningens mening först prövas i samband med nu pågående utredningar rörande pedagogisk utbildning av blivande lärare, innan åtgärder kunna vidtagas för anordnande av dylik undervisning.

Folkuniversitetets nämnd understryker önskvärdheten av att utbildningskurser av universitetskaraktär anordnas. De böra emellertid enligt nämndens mening arrangeras ej blott vid statsuniversiteten utan även vid högskolorna i Stockholm och Göteborg, där möjlighet finnes att nå betydligt flera för folkbildningsarbetet intresserade personer än vad fallet är i de båda universitetsstäderna.

Föreningen musikfrämjandet framhåller nödvändigheten av att former skapas för utbildning av pedagoger till det fria och frivilliga musikbildningsarbetet och påpekar, att dessa lärare för närvarande icke erhålla annan pedagogisk utbildning än den de kunna förvärva genom egna erfarenheter i sin verksamhet.

Departement-
schefen.

I likhet med de hörda remissinstanserna kan jag ansluta mig till utredningens förslag, att ledarutbildningen i första hand skall tillgodoses genom de olika studieorganisationerna och bestridas genom studieförbundens administrationsanslag. Jag har heller ingen erinran att göra mot förslaget, att folkbildningsförbunden årligen skola få anordna högst två folkbildningskurser såsom instruktionskurser för studieledare. Likaledes biträder jag utredningens förslag om ett anslag å 15 000 kronor till utbildning av ledare utanför studieorganisationerna. Kurserna synas på sätt som tidigare skett böra anordnas av skolöverstyrelsen. I likhet med utredningen förutsätter jag, att vid kurserna ägnas uppmärksamhet åt de särskilda problem, som ledandet av studiecirkelar för ungdom kan innefatta. Frågan om särskilda kurser för ungdomsledare torde däremot böra upptagas i samband med frågan om en fastare organisation av ungdomsverksamheten. Jag förutsätter vidare, att frågan om ledarutbildningen vid folkhögskolorna och seminarierna uppmärksammas av de av 1946 års skolkommision tillsatta delegationerna för frågor rörande folkhögskolorna och lärarutbildningen.

Liksom de hörda universitetsmyndigheterna finner jag i princip önskvärt, att årliga kurser rörande folkbildningsarbetets metoder anordnas vid universitet och högskolor. Då emellertid ytterligare utredning angående kursernas anordning synes erforderlig, är jag icke för närvarande beredd att föreslå medelsanvisning för detta ändamål.

Vad angår det av föreningen musikfrämjandet framlagda önskemålet om utbildning av ledare för det musikaliska folkbildningsarbetet, utgår jag från att denna fråga kommer att uppmärksammas i annat sammanhang.

14. Olika lärarkategoriernas utnyttjande i folkbildningsarbetet.

Utredningen, som enligt sina direktiv har övervägt, om och på vad sätt tillfälle bör beredas docenter vid universitet och högskolor samt läroverks- och folkhögskollärare att i ökad utsträckning medverka i det frivilliga bildningsarbetet, finner det vara av största betydelse, om olika lärarkategorier kunna beredas möjlighet att som lärare eller instruktörer deltaga i detta arbete, och framhåller, att en sådan anordning även för de berörda lärarkategorierna skulle innebära en pedagogisk stimulans. I fråga om universitetslärarna hänvisar utredningen till sitt förslag i annat sammanhang om statsunderstöd till universitetscirkel. I syfte att underlätta läroverkslärarnas medverkan i bildningsarbetet föreslås, att läroverkslärare, som erhåller tjänstledighet för medverkan i statsunderstödd föreläsningssamverksamhet, statsunderstödda folkbildningskurser eller statsunderstödd studiecirkelverksamhet, skall få vidkännas allenast B-avdrag för tjänstledighetstiden, dock högst 15 dagar av ett och samma kalenderår. Enligt utredningens mening bör vidare allmänna tjänste- och pensionsreglementena ändras därhän, att läroverkslärare, liksom annan lärare i statstjänst, skall som tjänstår få tillgodoräkna sig tid, varunder han fullgjort arbete som studierektor, instruktör eller konsulent inom det fria bildningsarbetet. Likaså föreslår utredningen en föreskrift, att tid, varunder läroverkslärare tjänstgjort som studierektor, instruktör eller konsulent, skall få inräknas i den tid, som erfordras för behörighet till ordinarie tjänst. Vad angår utländska infödda språklärare, framhåller utredningen, att en samverkan, som möjliggör för språkcirkel att erhålla medverkan av de infödda språklärare, som undervisa vid läroverken, är av stor betydelse. I fråga om folkhögskollärarna föreslår utredningen, att bestämmelser utfärdas angående de grunder, efter vilka vid statsunderstödda folkbildningskurser fullgjord tjänstgöring må anses likvärdig med tjänstgöring vid under offentlig kontroll stående folkhögskola. I nu gällande kungörelse angående understöd till flyttande folkshögskolekurser hänvisas till sådana bestämmelser, som emellertid icke utfärdats. I fråga om folkhögskollärarna föreslår utredningen vidare, i likhet med vad som föreslagits i fråga om läroverkslärare, att folkhögskollärare, som erhållit tjänstledighet för medverkan i statsunderstödd föreläsningssamverksamhet, statsunderstödda folkbildningskurser eller statsunderstödd studiecirkelverksamhet, endast skall avstå en tredjedel av sin lön under tjänstledighetstiden, dock högst 15 dagar av ett och samma kalenderår. Utredningen erinrar slutligen om att enligt skolöverstyrelsens anvisningar rörande meritvärdering vid tillsättande av folk- och småskollärartjänster hänsyn skall tagas bland annat till lärares insatser inom det frivilliga folkbildningsarbetet.

Utredningens förslag har föranlett erinringar från *statskontoret* och *1946 års skolkommision*.

Statskontoret finner med hänsyn till rådande avsevärda brist på lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter tillräckliga skäl icke föreligga för vidtagande av de ändringar i gällande avlöningsbestämmelser m. m., vilka föreslagits i syfte att underlätta dessa lärares utnyttjande i folkbildningsarbetet.

1946 års skolkommision uttalar, att den väl behjärtar strävanden att i ökad utsträckning tillförsäkra folkbildningsarbetet medverkan från de angivna lärarkategorierna, men att den med hänsyn till skolans och undervisningens intressen ändock icke finner det lämpligt att åtgärder vidtagas, vilka direkt kunde uppmuntra lärarna till ökad frånvaro från undervisningen och verka störande och splittrande på denna.

Läroverkslärarnas riksförbund tillstyrker livligt förslaget om B-avdrag vid viss tjänstledighet samt rätt att räkna tjänstår vid ledighet för fullgörande av uppdrag som studierektor, instruktör eller konsulent. Samtidigt påpekar förbundet, att vid sidan av sådan medverkan, för vilken tjänstledighet förutsättes, betydande möjligheter finnas för läroverkslärare att vid sidan av sin tjänst göra en insats i sin orts eller bygds folkbildningsarbete.

Skolöverstyrelsen anför:

Enligt skolöverstyrelsens mening är de olika lärarkategoriernas medverkan i det frivilliga folkbildningsarbetet utomordentligt betydelsefull. En sådan medverkan är värdefull icke endast för det fria folkbildningsarbetets organisationer utan även för den skola, vari läraren i fråga fullgör sin ordinarie tjänstgöring. Ett utbyte av erfarenheter från olika skol- och bildningsformer måste, anser överstyrelsen, verka i hög grad befruktande på lärarens gärning.

Från dessa utgångspunkter tillstyrker överstyrelsen, att tjänstledighets- och tjänstårsberäkningar så utformas, att de olika lärarkategorierna icke avhållas från att delta i det frivilliga folkbildningsarbetet utan tvärtom stimuleras till detta, under förutsättning att icke det ordinarie skolarbetet försvåras. Överstyrelsen tillstyrker utredningens förslag, som den finner i stort sett väl avvägda, men anser dock, att tid, varunder läroverkslärare, folkhögskollärare och folkskolans lärare tjänstgjort som studierektor, instruktör eller konsulent väl bör få tillgodoräknas vid ansökan till tjänst men däremot icke inräknas i den tid, som erfordras för behörighet till ordinarie tjänst. I anslutning till ett yrkande från centralstyrelsen för Sveriges småskolläraryrkesförbund föreslår överstyrelsen vidare, att möjligheten till tjänstledighet med B-avdrag för högst 15 dagar under samma kalenderår jämväl bör gälla för folkskolans lärare.

Beträffande ett av läroverkslärarnas riksförbund i dess yttrande över utredningens betänkande framlagt förslag att medverkan i folkbildnings-

arbetet skall räknas som merit såväl vid tillsättande av tjänster vid läroverken som vid hänvisning till genomgående av provårskurs finner överstyrelsen särskilda bestämmelser icke erforderliga, då hänsyn till sådan medverkan redan tages.

Med anledning av utredningens förslag, att statsanställd lärare skulle få såsom tjänstår i pensionsavseende tillgodoräkna sig tid, varunder han fullgjort arbete såsom studierektor, instruktör eller konsulent inom det fria bildningsarbetet, vill jag erinra, att Kungl. Maj:t med stöd av 17 § 3 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet äger avgöra om och i vad mån arbete utom statens tjänst må tillgodoräknas såsom tjänstår. Enligt vad jag inhämtat är frågan om en översyn av de hittills tillämpade principerna för dylik tillgodoräkning för närvarande aktuell. Vid denna översyn torde folkbildningsutredningens nyssnämnda förslag böra tagas under närmare övervägande.

Departement-
schefen.

Utredningens förslag att tid, varunder läroverkslärare tjänstgjort som studierektor, instruktör eller konsulent inom folkbildningsarbetet, skulle få inräknas i den tid, som erfordras för behörighet till ordinarie tjänst, kan jag i likhet med skolöverstyrelsen icke tillstyrka.

Vad angår förslaget om B-avdrag vid tjänstledighet för medverkan i statsunderstödd föreläsningsverksamhet, statsunderstödda folkbildningskurser eller statsunderstödd studiecirkelverksamhet finner jag visserligen de motiv, som åberopats för detsamma, beaktansvärda men anser mig av skäl, som anförts av statskontoret och 1946 års skolkommision, icke kunna tillstyrka vad utredningen i detta avseende föreslagit. Av samma skäl avstyrker jag förslaget, att folkhögskollärare skulle under motsvarande tjänstledighet få avstå endast en tredjedel av sin lön. Även utan de föreslagna tjänstledighetsbestämmelserna torde, såsom läroverkslärarnas riksförbund framhållit, betydande möjligheter finnas för här ifrågavarande lärarkategorier att lämna sin medverkan i det fria bildningsarbetet.

Frågan angående de grunder, efter vilka vid statsunderstödda folkbildningskurser fullgjord tjänstgöring må anses likvärdig med tjänstgöring vid under offentlig kontroll stående folkhögskola, torde böra utredas av skolöverstyrelsen.

15. Bokförsörjningsfrågan.

I fråga om bokförsörjningsfrågan framhåller *utredningen*, att man från folkbildningsarbetets sida kan ställa krav dels på lämplig och billig litteratur för studiearbetet, dels på att litteraturen göres tillgänglig för lån genom biblioteken och för inköp genom en tillräckligt vittförgrenad bokhandelsorganisation. Några särskilda åtgärder för att åstadkomma lämplig litteratur för studiearbetet finner utredningen icke erforderliga. Däremot finner den angeläget, att åtgärder vidtagas för att åstadkomma billiga bokpriser, sär-

skilt då på sådan litteratur, som är av betydelse för folkbildningsarbetet. Det synes utredningen önskvärt, att 1945 års lärobokskommitté vid sin prövning av hithörande frågor även uppmärksammar folkbildningsarbetets behov av billigare litteratur. Utredningen instämmer i detta sammanhang i de av en rad bildningsorganisationer framförda önskemålen om en utredning rörande bokproduktionen och bokpriserna. Till frågan om bibliotekens möjligheter att tillhandahålla litteratur för bildningsarbetet återkommer utredningen i annat sammanhang. Vad slutligen bokhandelsdistributionen angår, framhåller utredningen möjligheten av att folkbildningsorganisationerna i samarbete med förlagen ordna en försäljningsorganisation, som gör böckerna tillgängliga för varje medborgare på varje plats.

Utredningen har även — i anslutning till sina direktiv — berört frågan om utgivandet av en svensk klassikerserie. Utredningen hänvisar därvid till att för närvarande olika prisbilliga samlingar av svenska klassiker föreligga, liksom till att våra klassiska författares mera betydande verk i ganska stor utsträckning föreligga i prisbilliga upplagor. Några särskilda statliga åtgärder för åstadkommande av en svensk klassikerserie finner utredningen alltså för närvarande icke motiverade.

I sitt yttrande framhåller 1945 års lärobokskommitté, att i lärobokskommitténs direktiv ingår en undersökning av möjligheterna att genom eventuella statliga åtgärder förbilliga läroböckerna. Enligt kommittén förefaller det möjligt, att denna undersökning kan ge värdefulla uppslag även för den av folkbildningsutredningen framförda frågan om ett förbilligande av för folkbildningsarbetet behövlig litteratur.

Skolöverstyrelsen har intet att erinra mot att 1945 års lärobokskommitté vid sin prövning av frågan om ett förbilligande av kostnaderna för läroböcker även uppmärksammar folkbildningsarbetets behov av billigare litteratur, samt tillstyrker en utredning rörande bokproduktionen och bokpriserna.

Departement-
schefen.

Jag kan i stort sett ansluta mig till de av folkbildningsutredningen anförda synpunkterna. Vad särskilt beträffar det av utredningen berörda spørsmålet om förbilligande av för folkbildningsarbetet behövlig litteratur hänvisar jag till vad 1945 års lärobokskommitté därutinnan anført. Till frågan om verkställande av en utredning rörande bokproduktionen och bokpriserna är jag icke beredd att i nu förevarande sammanhang taga ställning.

16. Föreläsningar.

N u v a r a n d e o r d n i n g.

För närvarande regleras statens understöd till den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten genom kungörelsen 1929: 239 (ändrad genom 1932: 163). Enligt kungörelsen kan lokal föreläsningsanstalt erhålla högst

3 000 kronor och lägst 200 kronor i understöd för budgetår. Som villkor gäller, att från kommunalt eller enskilt håll skall tillskjutas minst lika stort belopp som statsunderstödet. Minst 10 föreläsningar skola anordnas under året, varvid föreläsare och föreläsningssämnen skola väljas ur särskilda förteckningar, uppgjorda av de s. k. centralbyråerna för föreläsningssamheten, eller eljest vara godkända av skolöverstyrelsen. I samband med den starka reduktion, som statsunderstödet undergått från och med budgetåret 1940/41, har den angivna minimisiffran, 200 kronor, nedsatts till 75 kronor, varjämte antalet föreläsningar, som en lokal föreläsningssanstalt minst skall anordna för att erhålla statsunderstöd, nedsatts från 10 till 4. Vidare har skolöverstyrelsen som regel icke ansett sig kunna bevilja statsunderstöd till anstalter, som genomsnittligt haft mindre än 50 åhörare på sina föreläsningar.

Utöver nyssnämnda statsunderstöd kan till anstalter på avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orter utgå ett särskilt statsunderstöd för ersättande av föreläsares resekostnader. Understödet kan utgå med högst tre fjärdedelar av det belopp, varmed resekostnad, bestående av utgifter för järnvägs- och ångbåtsbiljetter samt för skjutslega, i genomsnitt för varje föreläsning under budgetåret överstigit 4 kronor.

Till sammanslutning av föreläsningssanstalter inom ett större område (föreläsningssförbund) liksom till de förutnämnda centralbyråerna utgå särskilda statsunderstöd. De härför avsedda medlen liksom anslagsmedlen till föreläsningssanstalterna fördelas av skolöverstyrelsen. Föreläsningssförbunden och centralbyråerna ha till huvudsakligaste uppgift att förmedla föreläsningar.

Till föreläsningssamheten inom försvarsväsendet äro särskilda medel anslagna, vilka fördelas av chefen för försvarsstabens. För anordnande av föreläsningsserier och kurser i samband med studiecirkelarbete utgår understöd till riksförbund för studiecirkelverksamhet. Understödet utbetalas till arbetarnas bildningsförbund, som efter överenskommelse mellan 6 av riksförbunden handhar verksamheten. I fråga om dessa föreläsningar gäller, att den lokale anordnaren skall tillskjuta ett minst lika stort belopp som statsunderstödet.

Från och med budgetåret 1944/45 ha vidare särskilda medel anvisats för anordnande av föreläsningar på orter, där lokala föreläsningssanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter. Anslagsmedlen ha av skolöverstyrelsen fördelats mellan centralbyråerna och föreläsningssförbunden, vilka omhänderhaft denna föreläsningssamheten.

Ytterligare kan nämnas, att understöd utgår för utgivande av Tidskrift för föreläsningssamheten.

Utredningens förslag.

Utredningen framhåller, att såväl den enstaka föreläsningen som föreläsningsserien ha betydelsefulla uppgifter att fylla i bildningsarbetet. I fråga om föreläsningsserierna föreslår utredningen en utökning av verksamheten och finner en ökning av statsunderstödet påkallad även med hänsyn till önskvärdheten av att nedbringa kostnaderna för de anordnande organisationerna. Det nu gällande villkoret, att dessa serier skola anordnas i samband med studiecirkelarbeta, föreslås omformulerat för att möjliggöra, att föreläsningsserier även anordnas i anslutning till annat lokalt organiserat bildningsarbete.

När det gäller den vid föreläsningstanstalterna bedrivna verksamheten — som i huvudsak har formen av enstaka föreläsningar — påpekar utredningen, att den redan i sin översikt över folkbildningsarbetets brister fäst uppmärksamheten vid den tendens i riktning från kunskapsmeddelelse till underhållning, som föreläsningverksamheten kan uppvisa. Utan att på något sätt vilja förringa värdet av en kulturell förströelse av allmänbildande innehåll finner utredningen angeläget, att man söker på allt sätt understödja de försök, som från föreläsningorganisationernas sida gjorts och göras för att vidmakthålla den kunskapsgivande karaktären hos föreläsningverksamheten. Detta förutsätter enligt utredningens mening ökade statsunderstöd och en förnyelse av föreläsningverksamhetens former och metoder.

Som ett medel att höja kvaliteten hos föreläsningverksamheten förordar utredningen en utjämning av kostnaderna för föreläsarnas resor, i det att den framhåller, att hänsynen till resekostnaderna många gånger tvingar föreläsningstanstalterna att nöja sig med mindre kvalificerade föreläsare, bosatta i närheten av föreläsningorten. En utjämning skulle även innebära ett rättvist tillgodoseende av landsbygdens intressen. Det nu utgående särskilda understödet till föreläsningstanstalter, belägna i avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner, för av dem havda resekostnader för föreläsare har enligt utredningens mening icke visat sig svara mot sitt syfte.

Även en kvantitativ utökning av föreläsningverksamheten föreslås. Utredningen framhåller, att det synes angeläget, att ökade möjligheter beredas för föreläsningverksamhet på orter, där lokala föreläsningstanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter. Enligt utredningens mening har denna form av föreläsningverksamhet en mycket stor uppgift att fylla som grund för blivande föreningar och kanske i ännu högre grad som inledning och komplement till folkbildningskurser. Även enskilda organisationer kunna genom detta anslag få möjlighet att bedriva bildningsverksamhet i form av föreläsningar.

Förutom de redan berörda ökningarna av anslagsmedlen till föreläsningsserier och till föreläsningar på orter, där lokala föreläsningstanstalter

icke finnas, innebär utredningens förslag ökat understöd till centralbyråer och föreläsningsförbund samt en omläggning av grunderna för understöden till föreläsningsanstalterna.

Vad först angår anslagsmedlen till understöd åt centralbyråer föreslår utredningen, att ur dessa skall utgå understöd jämväl till arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå, som handhar förmedlingen av föreläsningsserierna. I övrigt motiveras ökningen av anslagsmedlen till centralbyråerna med det ökade arbete, som ett genomförande av utredningens olika förslag kommer att medföra för dessa, varjämte utredningen finner en allmän justering påkallad av vid centralbyråerna utgående löner till överensstämmelse med vad som på den allmänna arbetsmarknaden anses skäligt i fråga om befattningar av motsvarande karaktär. Som skäl för den föreslagna höjningen av anslagsmedlen till understöd åt föreläsningsförbund åberopas de låga arvoden, som utgå till dessas föreståndare. Som villkor för det ökade statsunderstödet bör enligt utredningens förslag föreskrivas, att avgifter för förmedling av föreläsningar fortsättningsvis icke få utgå.

I fråga om de lokala föreläsningsanstalterna innebär utredningens förslag, att statsunderstödet skall utgå med ett visst belopp för varje anordnad föreläsning. Av ekonomiska skäl torde emellertid enligt utredningens mening anstalterna icke kunna tillerkännas samma understöd för ett obegränsat antal föreläsningar. Utredningen finner det därvid rimligt, att statsunderstödet bestämmes till ett sådant belopp, att de mindre anstalterna allenast få vidkännas kostnaderna för föreläsarnas resor och traktementen, föreläsningslokal, reklam samt administration. Med gängse föreläsararvode av 30—40 kronor skulle detta innebära, att statsunderstödet skulle utgå med i medeltal 35 kronor per föreläsning. Med hänsyn till den av utredningen förordade utjämningen av kostnaderna för föreläsarnas resor föreslås emellertid, att nämnda belopp skall minskas med ett belopp motsvarande den beräknade medelkostnaden för den reseersättning, som kan ifrågakomma, eller enligt utredningens beräkning 10 kronor. I gengäld skola föreläsarnas resekostnader bestridas ur ett för ändamålet särskilt anvisat anslag. I enlighet härmed föreslår utredningen, att statsunderstödet till de lokala föreläsningsanstalterna fastställs till 25 kronor för varje av vederbörande anstalt anordnad föreläsning upp till ett antal av 10 för år. Understödet skulle därefter reduceras till 10 kronor för varje föreläsning utöver 10. Resekostnadsersättning föreslås skola utgå för högst 30 föreläsningar och avse ersättning för resa i andra klass å järnväg och för hyttplats å fartyg enligt de närmare grunder, som Kungl. Maj:t bestämmer. Utredningen räknar därvid med att vederbörande föreläsare skall genom centralbyrån för det område, till vilket den anordnande föreläsningsanstalten är att hänföra, erhålla en rekvisition av färdbiljett, mot vilken därefter biljett utlämnas vid vederbörande station. För erhållande av likvid skulle sedan rekvisitionerna genom vederbörande kontrollkontors för-

sorg insändas till skolöverstyrelsen. För att i görligaste mån nedbringa resekostnaderna bör det enligt förslaget åligga centralbyrå att aktgiva på att föreläsningarna i största möjliga utsträckning anordnas som turnéer.

Utredningens förslag innebär vidare, att den nu som villkor för statsunderstöd till föreläsninganstalt gällande föreskriften, att föreläsningarnas antal för budgetår räknat icke bör understiga 10, skall bibehållas. Den under krisåren gällande provisoriska nedsättningen till 4 skulle alltså upphöra. Något minimiantal åhörare bör enligt utredningens mening icke bestämmas som villkor för statsunderstöd. Utredningen förutsätter dock, att anstalter med alltför lågt åhörarantal icke tilldelas statsunderstöd.

För att bereda föreläsarna möjlighet att vid konferenser utbyta tankar och erfarenheter föreslår utredningen, att ett belopp å 3 000 kronor anvisas till resestipendier åt deltagare i dylika konferenser. Dessa konferenser föreslås skola anordnas genom skolöverstyrelsens försorg.

Utredningen räknar slutligen med att de förteckningar över föreläsare och föreläsningämnen, som för närvarande utges av de olika centralbyråerna, skola sammanföras till en gemensam förteckning, som skolöverstyrelsen skulle utgiva. Utredningen framhåller, att detta givetvis icke innebär något hinder för centralbyråerna och föreläsningförbunden att utgiva mera lokalt begränsade kataloger.

Med avseende å medelsanvisningen för här ifrågavarande ändamål föreslår utredningen, att anslaget till resekostnadsersättningar åt föreläsare skall givas förslagsanslags karaktär med hänsyn till svårigheten att på förhand beräkna medelsbehovet.

Y t t r a n d e n.

Den föreslagna omläggningen av grunderna för statsunderstödet till de lokala föreläsninganstalterna har icke mötts av några erinringar. Även förslaget om ett särskilt förslagsanslag för gäldande av föreläsarnas resekostnader har i stort sett mötts med gillande.

Skolöverstyrelsen framhåller, att den föreslagna utjämningen av resekostnaderna utan tvivel kommer att möjliggöra en kvalitativ höjning av föreläsningverksamheten och verka i hög grad utjämnande mellan landsbygdens och tätorternas möjligheter på detta viktiga bildningsområde. Enligt överstyrelsens mening är det nödvändigt, att anslaget till resekostnadsersättningar åt föreläsare i enlighet med utredningens förslag uppföres såsom förslagsanslag, om detsamma skall få avsedd verkan.

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att utjämningen av resekostnaderna måste avse såväl egentliga resekostnader som traktamentsersättning. Liknande uttalanden göras av *jordbrukarungdomens förbund* samt *riksförbundet landsbygdens folk*. *Svenska landsbygdens ungdomsförbund* framhåller, att den föreslagna utjämningen icke är tillräcklig, och föreslår, att åtminstone hälften av kostnaderna för föreläsarnas traktamenten bestrides av statsmedel.

Statskontoret, som icke har något att erinra mot att understödet får utgå med 25, respektive 10 kronor per föreläsning, avstyrker förslaget om ett särskilt förslagsanslag för bidrag till resekostnaderna under framhållande av att någon möjlighet icke föreligger för statsverket att kontrollera, att föreläsarnas reseplaner uppgjorts med iakttagande av nödig sparsamhet. Ämbetsverket anför vidare:

Det synes sannolikt, att förfarandet vid rekvisition av biljetter, vid utbetalning av bidrag m. m. kommer att bliva alltför administrativt betungande. Ämbetsverket vill därför förorda, att det nuvarande resebidragssystemet bibehålles och att sålunda ett tilläggsunderstöd — utöver ovan angivna bidrag å 25, respektive 10 kronor för föreläsning — får utgå till anstalter på avlägsna och ekonomiskt mindre bärkraftiga orter med högst $\frac{3}{4}$ -delar av resekostnaderna. Enahanda grunder torde böra tillämpas jämväl beträffande resebidrag till lärarna vid folkbildningskurserna.

Mot utredningens förslag rörande resekostnadsersättning ha detaljmärkningar framställt av flera remissinstanser. *Föreläsningsförbundens riksorganisation* framhåller sålunda, att möjlighet till ersättning bör finnas även i de fall, då föreläsare färdas i egen bil eller då bilskjuts överhuvud måste anlitas, samt föreslår, att föreläsningsförbunden i stället för centralbyråerna skola utfärda biljettrekvisitioner. Liknande synpunkter anföras bland annat av *centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar*. *Skolöverstyrelsen* framhåller, att erinringarna förtjäna att närmare övervägas, men finner icke skäl att nu diskutera dessa detaljfrågor.

Med anledning av förslaget, att såsom villkor för statsunderstöd till föreläsningsanstalt skall krävas, att anstalten årligen anordnar minst 10 föreläsningar, har från landsbygdens organisationer framhållits önskvärdheten av att antalet nedsättes. *Svenska landsbygdens studieförbund* föreslår ett minimikrav av 6 föreläsningar. Samma antal föreslås av *riksförbundet landsbygdens folk*, *svenska landsbygdens ungdomsförbund* samt *västra Sveriges folkbildningsförbund*. *Sveriges lantbruksförbund* föreslår en minimisiffra av 5 föreläsningar. *Föreläsningsförbundens riksorganisation* framhåller däremot, att siffran 10 bör bibehållas och yttrar därvid:

På platser, där man icke anser sig kunna anordna så stort antal föreläsningar som 10 under ett år, kan verksamheten lämpligen bedrivas med stöd av föreläsningsförbunden, tack vare till förbunden utgående anslag för föreläsningar utanför de statsunderstödda föreläsningsanstalterna.

Skolöverstyrelsen framhåller, att värdet av en föreläsningsanstalts insats i de flesta fall står i direkt proportion till det antal föreläsningar, den under en säsong anordnar. Med hänsyn till i synnerhet förhållandena på landsbygden föreslår överstyrelsen emellertid, att minimiantalet föreläsningar fastställas till 8 per verksamhetsår samt att överstyrelsen medgives rätt att, då särskilda förhållanden det påfordra, för viss anstalt nedsätta detta antal till 6.

Vad utredningens förslag i övrigt angår, har *Fredrika-Bremer-förbundet* funnit beklagligt, att utredningen ej i större utsträckning än som skett ansett sig kunna tillgodose önskemålen om möjligheter till statsunderstöd för den bildningsverksamhet i form av föreläsningar, som bedrivs av andra organisationer än föreläsningssanstalter. Med hänsyn till det stora antal organisationer, som anordna dylika föreläsningar, anser förbundet, att det av utredningen för ändamålet föreslagna anslagsbeloppet å 25 000 kronor borde höjas väsentligt.

I flera av remissvaren har frågan om föreläsarnas arvoden berörts. Utredningen har, som förut nämnts, utgått från det föreläsningssarvode av 30—40 kronor, som för närvarande är gängse, men framhållit, att detta icke betyder, att den finner en ökning av arvodet omotiverad. Under nuvarande förhållanden har emellertid utredningen av denna grund icke ansett sig kunna föreslå en ytterligare ökning av understödet till föreläsningssanstalterna. I likhet med flera av de hörda remissinstanserna framhåller *kanslern för rikets universitet*, att de föreslagna föreläsningssarvodena förefalla väl knappt tillräckliga för möjliggörande av akademiska lärares medverkan i föreläsningsarbetet. *Filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund* anser, att statsunderstöd bör beräknas efter ett väsentligt höjt föreläsningssarvode, och erinrar om att motsvarande minimitaxa i Danmark utgör 67 kronor 50 öre. Om en ökning av totalanslaget icke ansåges möjlig, borde antalet föreläsningar som en nödfallsutväg reduceras. *1945 års universitetsberedning* uttalar, att nuvarande normalarvoden för populärföreläsningar ej äro ens tillnärmelsevis tillräckliga för att locka förstklassiga akademiska föreläsare. *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* framhåller, att rekryteringen till föreläsningssammansattheten försvaras av de låga arvoden och att detta speciellt gäller de arvoden, som utgå vid föreläsningsserierna.

I anslutning till utredningens förslag om understöd till föreläsningssammansattheten framhåller *landsorganisationen*, att förslaget utelämnat den gren av föreläsningssammansattheten, som förekommer i samband med av organisationer anordnad central kursverksamhet. Organisationen anför:

Inom fackföreningsrörelsen förekommer en omfattande dylik kursverksamhet, dels vid landsorganisationens skola och dels vid förbundsskolan i Bommersvik. Kurserna pågå i regel två veckor och ämnesvalet omfattar fackliga, sociala, ekonomiska och folkbildande ämnen. De föreläsare som anlitas äro av arbetarnas bildningsförbunds föreläsningssamfund godkända och de anlitas i stor utsträckning för föreläsningar på de lokala platserna. Förmedlingen av föreläsningar sker på organisationernas egen bekostnad. Landsorganisationen har svårt att förstå, varför en verksamhet av detta slag, som utan tvekan utgör ett starkt stöd för bildningsverksamheten, skall undantagas från möjligheten att erhålla statsbidrag till den del av denna verksamhet som inte avser direkt instruktion i fackföreningsarbetet utan har en allmänbildande karaktär. Så som förhållandena nu äro få fack-

förbunden helt bestrida utgifterna även för föreläsningar som gälla bildningsarbetet och dess metodik. Det kan inte anses rimligt, att statsbidrag skall utgå i det ena fallet men inte i det andra till föreläsare, som föreläsa i samma ämne, enbart av den anledningen att inbjudan till kursen i det ena fallet riktas till allmänheten, i det andra till organisationens medlemmar. Med den omfattning, som fackföreningsrörelsen har, skulle knappast flera söka sig till dessa kurser. Även om kursens föreläsningar skulle annonseras som offentliga, skulle inga andra ha möjlighet att bevista föreläsningarna, då dessa pågå på dagen. Att här av formella skäl upprätthålla en gränsdragning, som inte existerar i praktiken, synes landsorganisationen inte påkallat.

Landsorganisationen förordar, att anslagsmedlen till föreläsningsverksamheten för detta ändamål höjas med 20 000 kronor, att skolöverstyrelsen fördelar detta belopp på de studieförbund, till vilka de anordnande organisationerna äro anslutna och att förmedlingen av föreläsare sker genom de studieförbund, som vederbörande organisation tillhör. Genom denna anordning erhålles enligt landsorganisationens mening erforderlig kontroll och garanti för att bidraget inte kommer sådan föreläsningsverksamhet till godo, som bedrives av jämförelsevis små och starkt gruppbetonade organisationer.

Föreläsningsförbundens riksorganisation framhåller önskvärdheten av att anslaget till föreläsningsverksamheten får formen av förslagsanslag såsom 1920 års folkbildningssakkunniga på sin tid föreslogo.

Hos Kungl. Maj:t har *Minerva*, förening för Sveriges vetenskapliga och populärvetenskapliga författare, hemställt om en sådan höjning av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar, att statsbidrag må utgå med 75 kronor per föreläsning.

Enligt vad som framgår av utredningens framställning, som i detta avseende icke mötts av några gensagor, är föreläsningsverksamheten — både i form av enstaka föreläsningar och föreläsningsserier — alltjämt att räkna som en betydelsefull faktor i det folkliga bildningsarbetet. I anslutning till den tidigare diskussionen rörande förhållandet mellan radions föreläsningsverksamhet och den föreläsningsverksamhet, som bedrives vid de lokala föreläsninganstalterna, kan det särskilt förtjäna framhållas, att utredningen ansett sig kunna konstatera, att radioföreläsningen icke innebär någon konkurrens i förhållande till föreläsninganstalternas föreläsningar utan snarast stimulerar till ett ökat besökarantal vid dessa. Samtidigt är utredningen icke blind för de svagheter, som föreläsningsverksamheten kan uppvisa, och föreslår åtgärder för en förbättring och — på vissa punkter — utökning av verksamheten.

Jag kan i stort sett biträda utredningens nu ifrågavarande förslag. Jag förordar sålunda, såsom närmare framgår av anslagsberäkningarna i det följande, vissa ökninga av de nu utgående understöden till föreläsningar

Departement-
schefen.

i samband med studiecirkelarbeta (föreläsningsserier) och till föreläsningar på orter, där lokala föreläsningssanstalter saknas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter. Förstnämnda föreläsningar torde, i enlighet med vad utredningen föreslagit, böra benämnas »föreläsningar i anslutning till lokalt organiserat studiearbete». Likaså finner jag på av utredningen anförda skäl en ökning motiverad av anslagsmedlen till understöd åt centralbyråer och åt föreläsningförbund. Ur anslagsmedlen till understöd åt centralbyråer torde i fortsättningen böra utgå bidrag jämväl till arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå. Till frågan om anslagsbeloppens storlek tager jag ställning i det följande.

Vad angår understödet till de lokala föreläsningssanstalterna, förordar jag i likhet med utredningen och remissinstanserna, att statsunderstödet utgår i förhållande till det antal föreläsningar, som anstalten anordnar. Jag har också blivit övertygad om behovet av en utjämning av kostnaderna för föreläsarnas resor. En dylik utjämning skulle innebära avsevärda fördelar framför nu gällande system, icke minst med hänsyn till landsbygdens intressen. Däremot är jag icke beredd att nu — såsom i några remissyttranden påyrkats — föreslå åtgärder i syfte att åstadkomma en utjämning jämväl av kostnaderna för traktamentsersättningar åt föreläsare. I fråga om understödsbeloppens storlek tillstyrker jag utredningens förslag, att statsunderstödet skall utgå med 25 kronor för varje av anstalten anordnad föreläsning upp till ett antal av 10 för år samt med 10 kronor för varje föreläsning därutöver. Utredningen har vid avgivandet av sitt förslag utgått från ett föreläsningssarvode av 30—40 kronor för föreläsning. Enligt vad jag under hand erfarit, ha föreläsningssorganisationerna numera höjt arvodet till 45 kronor för föreläsning. Som följd härav skulle med ett statsunderstöd av 25 kronor per föreläsning och en resekostnadsersättning av — enligt utredningens beräkning — i medeltal 10 kronor per föreläsning de mindre föreläsningssanstalterna icke — såsom i betänkandet förutsattes — komma i åtnjutande av ett sammanlagt bidrag ungefärligen motsvarande föreläsningssarvodet. Även om jag i och för sig finner en ökning av det tidigare gällande föreläsningssarvodet rimlig, är jag emellertid icke beredd att nu av denna orsak förordar en ökning av de av utredningen föreslagna understödsbeloppen, detta så mycket mindre som det icke synes uteslutet, att resekostnadsersättningen i medeltal kan komma att överstiga 10 kronor per föreläsning.

Utredningens förslag, att som villkor för understöd till lokal föreläsningssanstalt skall gälla, att föreläsningarnas antal för år icke bör understiga 10, har mötts av erinringar från landsbygdshåll. Jag finner invändningarna bärande och förordar i likhet med skolöverstyrelsen, att antalet nedsättes till 8, med rätt för överstyrelsen att medgiva ytterligare nedsättning, då särskilda förhållanden sådant påfordra. Någon undre gräns för skolöverstyrelsens dispensrätt synes mig icke erforderlig.

Utjämningen av kostnaderna för föreläsarnas resor torde i enlighet med utredningens förslag böra genomföras på så sätt, att resekostnaderna ersättas ur ett särskilt för ändamålet anvisat anslag av förslagsanslags natur, vilket torde böra ställas till skolöverstyrelsens förfogande. Resekostnadsersättning av statsmedel torde vid varje anstalt böra utgå för högst 30 föreläsningar per år. Den torde böra beräknas enligt reseklass II i allmänna resereglementet. En utbetalning efter av vederbörande föreläsare utställd reseräkning torde vara att föredraga framför det av utredningen föreslagna förfarings sättet. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser i fråga om utbetalningsförfarandet. För att nödig sparsamhet skall iakttagas torde böra föreskrivas, att anstalt för förmedling av föreläsningar skall aktgiva på att längre föreläsningsresor såvitt möjligt anordnas i form av turnéer.

Jag biträder utredningens förslag om anvisande av 3 000 kronor till resestipendier åt deltagare i av skolöverstyrelsen anordnade konferenser för föreläsare och om utgivande genom överstyrelsens försorg av förteckningar över föreläsare och föreläsningssämnen.

Landsorganisationen har i sitt remissyttrande föreslagit, att 20 000 kronor måtte anvisas till föreläsningar i samband med central kursverksamhet, anordnad av till studieförbund anslutna organisationer. Förslaget innebär såtillvida ett avsteg från hittills följda principer för den statsunderstödda föreläsningssverksamheten som ifrågavarande föreläsningar beräknas icke vara offentliga utan enbart rikta sig till organisationens egna medlemmar. Det synes mig emellertid uppenbart, att den verksamhet, som här avses, har ett bildningsvärde, som väl kan jämföras med de offentliga föreläsningarnas. Med hänsyn härtill vill jag icke motsätta mig ett statligt stöd till den föreläsningssverksamhet, som här är i fråga. Som villkor torde böra föreskrivas, att föreläsningarna skola vara av allmänbildande karaktär och icke avse den anordnande organisationens egna förhållanden samt att föreläsare och föreläsningssämnen skola väljas ur av skolöverstyrelsen utgivna eller godkända förteckningar eller också eljest vara på förhand godkända av skolöverstyrelsen. Mot storleken av det föreslagna anslagsbeloppet har jag intet att erinra. Det torde böra ställas till skolöverstyrelsens förfogande att av överstyrelsen fördelas på liknande sätt som anslagsmedlen till föreläsningssverksamhet i anslutning till lokalt organiserat studiearbete.

Det av föreläsningssförbundens riksorganisation framlagda förslaget, att föreläsningssanslaget i dess helhet skall erhålla karaktären av förslagsanslag kan jag icke biträda.

17. Folkbildningskurser.

För anordnande av folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser) har statsunderstöd utgått från och med budgetåret 1928/29. Kurserna ha ett relativt betydande omfång: minst 30 timmar, varav 10 timmar föreläs-

ningar. De skola bedrivas med minst 10 undervisningstimmar i veckan, dock med rätt för skolöverstyrelsen att medgiva nedsättning såväl beträffande timantalet i dess helhet som beträffande antalet veckotimmar. En sådan nedsättning har medgivits i fråga om antalet timmar per vecka, dock i allmänhet ej längre än till 6 timmar i veckan. Storleken av det statsunderstöd, som kan utgå till varje kurs, är icke författningsvis fastställt. Enligt praxis utgår för varje kurs ett understöd av omkring 400 kronor. Såsom understödsvillkor gäller, att kommuner och enskilda skola till arvode åt lärare vid elementär undervisning i folkskolans ämnen tillskjuta minst tre gånger så stort belopp och till övriga utgifter minst lika stort belopp som statsunderstödet.

Enligt *utredningens* förslag bör statsunderstöd utgå förutom till den hittillsvarande typen av folkbildningskurser — vilket namn utredningen anser böra ersätta benämningen flyttande folkhögskolekurser — jämväl till kortare kurser, s. k. ämneskurser. I fråga om de längre kurserna, de egentliga folkbildningskurserna, förordar utredningen, att dylik kurs i regel skall omfatta högst tre olika ämnen eller ämnesgrupper. I övrigt ifrågasättas inga andra ändringar i fråga om kursernas anordnande än en begränsning i normalfall av timantalet per vecka till 6, med bibehållen möjlighet för skolöverstyrelsen att nedsätta såväl timantalet i dess helhet som timantalet per vecka. Beträffande understödets storlek föreslår utredningen, att denna fixeras samt att förutnämnda bestämmelse, att kommuner eller enskilda i vissa fall skola tillskjuta minst tre gånger så stort belopp som statsunderstödet, skall utgå och lokalt bidrag i intet fall krävas till högre belopp än statsunderstödet. Med hänsyn till den allmänna höjning av folkbildningsarbetets kvalitet, som i betänkandet anges som önskvärd, finner utredningen ett belopp av 500 kronor per kurs motiverat. Då emellertid även här viss resekostnadsersättning beräknas skola utgå, föreslås understödet skola utgöra högst 400 kronor per kurs om 30 timmar med tillägg av 10 kronor för överskjutande timme upp till 60 timmar. Maximibeloppet anses i första hand böra utgå för kurser i avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orter. Av beloppet avses 100 kronor utgöra bidrag till bestridande av folkbildningsförbundens kostnader för kursverksamhetens organisation. Vad resekostnaderna angår bör enligt utredningens mening ersättning av statsmedel utgå för den kostnad, som belöper å de föreläsningstimmar intill 10, som ingå i kursen. Ersättningen föreslås skola utgå ur samma förslagsanslag som övriga resekostnadsersättningar åt föreläsare.

För de kortare kurserna, ämneskurserna, föreslås i tillämpliga delar skola gälla samma villkor som för de egentliga folkbildningskurserna. De böra enligt utredningens mening begränsas till att omfatta ett eller högst två ämnen alltefter kursernas längd och omfatta högst 20 och minst 10 timmar, fördelade med minst 5 timmar i veckan. Omfattar en kurs mindre än

20 timmar, anses den som regel böra omfatta endast ett ämne. Statsbidragets storlek föreslås skola utgöra högst 15 kronor för timme räknat. Då kurserna torde få karaktären av ortskurser, anses någon resekostnadsersättning icke böra utgå. Av understödsbeloppet avses 3 kronor utgöra bidrag till bestridande av folkbildningsförbundens kostnader för kursverksamhetens organisation.

Till folkbildningsförbunden, vilka anordna kurserna, utgår för närvarande icke något statsunderstöd. För att möjliggöra kursernas administration beräknar utredningen, såsom framgår av det föregående, att en viss del av understödet för kursernas anordnande skall användas för organisationskostnader. För att möjliggöra en konsulentverksamhet i anslutning till folkbildningskurserna föreslår utredningen vidare ett särskilt understöd för detta ändamål, avsett att täcka halva kostnaden för konsulentverksamheten. Då det för närvarande icke anses nödvändigt med konsulenter för alla län, förordas, att understödet utgår till Folkbildningsförbundet i dess egenskap av samarbetsorgan för länens folkbildningsförbund att av detta fördelas på lämpligt sätt.

Skolöverstyrelsen tillstyrker till alla delar utredningens förslag.

Folkbildningsförbundet framhåller, att det blivit allt svårare att tillgodose kraven på föreläsare vid folkbildningskurserna. Samtidigt ställdes även för dessa kurser fordringar på höjd standard. Med de på alla punkter ökade omkostnaderna är det enligt förbundet fara för standardsänkning, om ej det av utredningen föreslagna högsta understödet per kurs höjes från 400 till 500 kronor. Förbundet föreslår vidare, att resekostnadsersättning icke skall begränsas till ett visst högsta antal föreläsningar utan till ett visst antal föreläsare, t. ex. 5. I fråga om ämneskurserna föreslår förbundet även statsbidrag till reseersättning för föreläsare, förslagsvis för högst 3 föreläsare per kurs.

Svenska fiskarens studieförbund framhåller, att kursverksamheten har en mycket stor uppgift att fylla i fiskarens studieverksamhet. Under studieåren 1945—46 hade 27 kortare kurser varit anordnade. Dessa kurser kunna enligt studieförbundet hänföras till betänkandets kortare kurser, ehuru de inom förbundet benämnas fiskaredagar eller informationsdagar. Förbundet anhåller, att det även i fortsättningen skall kunna få anordna dylika kurser och erhålla samma stöd som folkbildningsförbunden.

Svenska landsbygdens ungdomsförbund finner förslaget om att folkbildningsförbunden i viss omfattning skola erhålla statsbidrag för anställande av bildningskonsulenter i länen icke vara välbetänkt. Enligt förbundets mening böra de uppgifter, som ansetts skola tillkomma dessa tjänstemän, i stället handhas av de olika studieförbundens distriktsledningar.

Departement-
schefen.

Erfarenheten har visat, att folkbildningskurserna äro ett av de värdefullaste inslagen i folkbildningsarbetet. Från olika håll bestyrkes kursernas förmåga att samla en hel bygd kring studiet av betydelsefulla ämnen. Under sådana omständigheter finner jag det angeläget, att staten ger denna del av folkbildningsarbetet ett verksamt stöd.

Utredningens förslag angående de egentliga folkbildningskursernas anordning ger mig icke anledning till erinringar. Jag biträder jämväl förslaget, att understödet skall utå med högst visst belopp för varje kurs. Vad Folkbildningsförbundet anfört torde ej böra föranleda ett frångående av utredningens förslag. Jag förordar alltså, att bidraget fastställles till högst 400 kronor per kurs om 30 timmar, med tillägg av 10 kronor för överskjutande timme upp till 60 timmar. Därjämte torde resekostnadsersättning böra utgå i den omfattning, som utredningen föreslagit. Jag biträder vidare utredningens förslag, att statsunderstöd jämväl skall utgå till kortare kurser av samma typ som de hittillsvarande folkbildningskurserna och har intet att erinra mot de föreslagna understödsgrunderna.

Med anledning av det av svenska fiskarens studieförbund framlagda förslaget, att jämväl detta förbund skulle få med statsunderstöd anordna kurser av samma typ som de kortare folkbildningskurserna, vill jag framhålla, att utredningen förutsatt, att visst understöd alltjämt skall utgå till förbundet från anslag under nionde huvudtiteln. Den kursverksamhet, som av studieförbundet åsyftas, torde få anses tillgodosedd genom det i rikstatsförslaget för nästa budgetår under nyssnämnda huvudtitel uppförda anslaget å 15 000 kronor till Bidrag till Svenska fiskarens studieförbund.

Utredningens förslag om understöd till Folkbildningsförbundet för konsulentverksamhet finner jag befogat. Till frågan om understödets storlek tager jag ställning i det följande. Med anledning av vad svenska landsbygdens ungdomsförbund anfört, vill jag framhålla, att den konsulentverksamhet, som här åsyftas, icke är avsedd att ingripa i den bildningsverksamhet, som de olika studieorganisationerna anordna, utan avser att stödja den kursverksamhet, som länens folkbildningsförbund organisera.

18. Studiecirklar.

Utredningens förslag.

Utredningens mest genomgripande förslag avser statsunderstöd till studiecirkelverksamheten.

Studiecirkeln definieras som en kamratkrets för gemensamma teoretiska eller praktiska studier över ett angivet ämne efter en på förhand uppgjord plan. För att en dylik cirkel skall erhålla statsunderstöd, måste den enligt utredningens mening fylla vissa minimikrav. I stället för en detaljerad kontroll av studiet arbetet från de statliga myndigheternas sida föreslås därvid, att garantier skapas för att studiet arbetet har en erforderlig standard. Härför

måste enligt utredningens mening vissa krav uppställas i fråga om lärares och ledares kvalifikationer, i fråga om korrespondenskurser samt i fråga om de studieplaner och s. k. grundböcker, som komma till användning i cirkelarbetet.

Kontrollen av lärares och ledares kvalifikationer överlåtes enligt utredningens förslag i fråga om studiecirklar, anslutna till studieförbund, åt dettas ledning, varvid förutsättes, att förbundet har tillgång till en av skolöverstyrelsen godkänd studierektor. I fråga om fristående studiecirklar föreslås däremot lärarnas och ledarnas kompetens skola prövas av skolöverstyrelsen. Till ledning för förbunden vid prövning av vederbörandes kompetens anses vissa allmänna kompetenskrav böra uppställas, i fråga om lärarna i syfte att garantera, att dessa besitta erforderliga kunskaper inom den ämnesgrupp, som studiecirkelarbetet omfattar, och lämplighet för uppgiften. I fråga om korrespondenskurser förordar utredningen, som förut nämnts, att vederbörande korrespondensinstitut skola ställas under inspektion av skolöverstyrelsen. För kontroll av studieplaner och grundböcker föreslår utredningen slutligen bestämmelser liknande dem, som föreslagits beträffande ledare och lärare.

Utöver nämnda krav i fråga om lärare, ledare, korrespondenskurser, studieplaner och grundböcker uppställas vissa krav med avseende å det ämne, som studiecirkeln behandlar. Statsunderstöd föreslås sålunda icke skola utgå till cirklar, som behandla ämnen, avseende den egna organisationens interna förhållanden. Enligt den definition, som utredningen använder i det kungörelseförslag, som är bifogat betänkandet, skall understöd i övrigt utgå till cirklar, som behandla elementära ämnen av grundläggande karaktär samt ämnen av allmänt bildande karaktär. Slutligen uppställas vissa krav i fråga om studietidens längd och antalet medlemmar i studiecirkeln. Utredningen räknar därvid med fyra olika typer av cirklar: *g r u n d c i r k l a r*, som behandla elementära ämnen (ämnen inom folkskolans kursplan, moderna språk, bokföring, maskinskrivning, stenografi, yrkesval), *b i l d n i n g s c i r k l a r*, som behandla ämnen av allmänt bildande karaktär (kultur- och bildningsfrågor, medborgarfrågor, språk, praktiska ämnen med bildande syfte), *u n g d o m s c i r k l a r*, som ha medlemmar i åldern 14—18 år och behandla grundcirkelns och bildningcirkelns ämnen på ett för ungdomen särskilt tillrättalagt sätt, samt *u n i v e r s i t e t s c i r k l a r*, som behandla bildningcirkelns ämnen och ledas av genom högre akademiska studier kvalificerade lärare. Studietiden anses böra utgöra för grundcirklar minst 24 studietimmar samt för bildningcirklar och ungdomscirklar minst 16 studietimmar. För universitetscirkelarna, som beräknas samla eliten av de bildningsintresserade, räknar utredningen med en studietid av 96 studietimmar, fördelade på två år. Den längre studietiden för grundcirkelarna motiveras med att den huvudsakliga delen av studiearbetet beräknas vara förlagd till cirkelsammanskomsterna, medan utredningen i

fråga om bildningscirkelarna räknar med att dessa kräva ett avsevärt mått av hemarbete och en större personlig insats av deltagaren. Minimiantalet deltagare anses böra utgöra 10 för grundcirkel, ungdomscirkel och universitetscirkel. För bildningscirkel, som enligt utredningens mening genomsnittligt torde stå betydligt högre i kvalitativt hänseende än grundcirkelarna, finner utredningen ett minimum av 5 deltagare kunna godtagas. I fråga om såväl deltagarnas antal som studietidens längd förutsätter utredningen, att skolöverstyrelsen skall kunna medgiva dispens i sådana fall, där avstånd eller deltagarnas arbetsförhållanden göra sådan motiverad. I fråga om musikcirkel räknar utredningen med statsunderstöd vid övningar med ända ned till 2 deltagare.

Medan grundcirkeln har formen av lärarcirkel eller korrespondenscirkel, har man enligt utredningen i fråga om bildningscirkeln att räkna med ett mera differentierat studiesätt. Vid sidan av korrespondenscirkeln förekomme såväl lärarcirkel och lyssnargrupp som samtalscirkel. Nära lyssnargruppen stode föreläsningcirkeln sådan den förekomme inom de flesta studieförbund i anslutning till de av arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå anordnade föreläsningsserierna. Utmärkande för föreläsningcirkeln vore, att den hela tiden arbetade under ledning av en föreläsare. Utredningen anser att även den vanliga bildningscirkeln vid vissa tillfällen skulle med fördel kunna anordnas som föreläsningcirkel, och utredningen föreslår därför, att bildningscirkel skall få rätt att i begränsad omfattning tillkalla föreläsare.

I fråga om statsunderstödet storlek föreslår utredningen, att detta sättes i relation till cirkelarnas kostnader för lärare, ledare, föreläsare, korrespondenskurser, studieplaner och grundböcker. Däremot bör enligt utredningens mening understöd till lokalkostnader icke utgå. Statens andel av nyss angivna kostnader föreslås skola principiellt fastställas till hälften av studiecirkelarnas verkliga utgifter för ifrågavarande ändamål med den begränsning, som kan ligga däri, att maximibelopp bestämmas för arvoden till lärare och ledare, för korrespondenskurser och för kostnaderna per cirkeldeltagare för studieplaner och grundböcker. Under hänvisning till att staten har ett särskilt ansvar för att de bildningsmöjligheter, som grundcirkelarna representera, beredas envar, som anser sig ha behov därav, föreslås likväl, att bidraget i fråga om dessa cirkel skall utgå med tre fjärdedelar av kostnaderna för lärare och ledare, respektive korrespondenskurser men med hälften av kostnaderna för studieplaner och grundböcker. Samma bidragsgrunder föreslås för ungdomscirkelarna i syfte att främja ungdomens deltagande i cirkelarbetet. Å andra sidan räknar utredningen i fråga om bildningscirkelarna med högre lärararvoden och högre kostnader för studieplaner och grundböcker. I fråga om grundcirkel och ungdomscirkel räknar utredningen med ett högsta lärararvode av 4 kronor per timme och i fråga om bildningscirkel med ett arvode av 6 kronor per timme. I båda fallen skulle

sålunda statens andel utgöra högst 3 kronor per timme. Utredningen räknar vidare med ett högsta ledararvode av 2 kronor per timme, varav statens andel alltså skulle utgöra 1 krona 50 öre, respektive 1 krona. Kostnaderna för korrespondenskurs maximeras till 80 kronor per kurs (statens andel 60 kronor, respektive 40 kronor) och kostnaderna för studieplaner och grundböcker till 5 kronor per deltagare för grundcirkel och ungdomscirkel och 10 kronor för bildningscirkel (statens andel 2 kronor 50 öre och 5 kronor).

I fråga om universitetscirkelarna innebär utredningens förslag, att lärarkostnaderna helt skola bestridas av statsmedel. Som ledare räknar utredningen i första hand med stipendierade docenter. Utredningen framhåller, att den diskuterat, om ledandet av universitetscirkel bör vara att betrakta som ett åtagande från enskilda universitetslärares sida jämsides med den undervisning, som dessa ha att lämna som akademiska lärare, eller om denna verksamhet skall betraktas som en normal uppgift för universiteten. Utredningen förklarar sig närmast böjd för den senare linjen och föreslår i enlighet härmed, att innehavare av docentstipendium skall kunna fullgöra den med stipendiet förenade undervisningsskyldigheten genom att leda en eller flera universitetscirkel. För att möjliggöra en sådan anordning föreslår utredningen, att två nya docentstipendier inrättas, ett i Uppsala och ett i Lund, varvid utredningen avser, att vederbörande universitet genom förvärvet av det nya stipendiet skall ikläda sig skyldigheten att avstå från en eller flera docenters tjänstgöring i en omfattning, som sammanlagt motsvarar en docents stadgade tjänstgöringsskyldighet. Om erfarenheterna skulle visa sig goda, föreslår utredningen, att stipendiernas antal efter hand ökas och att högskolorna i Stockholm och Göteborg därvid även komma i åtanke.

För ledande av universitetscirkel bör enligt betänkandet även läroverkslärare med docentkompetens kunna komma i fråga i viss begränsad omfattning. För detta ändamål föreslår utredningen ett särskilt anslag. Utredningen räknar därvid med ett arvode av 50 kronor per dubbel timme. Härutöver borde lärarna i förekommande fall erhålla ersättning för resa och vivre. Denna ersättning syntes dock böra erläggas av cirkeldeltagarna. Från anslaget till universitetscirkel anses även böra utgå understöd till cirkeldeltagarna för inköp av erforderlig litteratur av grundboks-karaktär. Beloppet föreslås maximerat till 20 kronor per deltagare, varav statens andel beräknas utgöra 10 kronor.

I fråga om medelsanvisningen för understöd åt studiecirkelverksamheten i allmänhet framhåller utredningen, att ett tillämpande av de förordade principerna som konsekvens snarast skulle kräva, att anslaget för ändamålet erhöles karaktär av förslagsanslag. Därigenom skulle en studieorganisation vid uppgörandet av sina studieplaner kunna räkna med att erhålla

erforderligt statsunderstöd för alla cirklar, som fyllde de uppställda villkoren, vilket onekligen skulle medföra en i och för sig önskvärd stabilitet i bildningsarbetet. Av statsfinansiella skäl har utredningen emellertid ansett sig böra föreslå, att anslaget uppföres såsom obetecknat.

Beslut om tilldelande av understöd för studiecirkelverksamhet bör enligt utredningens förslag meddelas av skolöverstyrelsen. Ansökningar om understöd föreslås skola göras hos skolöverstyrelsen före den 15 november det budgetår ansökningen avser. Utredningen framhåller, att ansökningarna vid denna tidpunkt givetvis icke kunna upptaga annat än den ungefärliga kostnaden för verksamheten. Vid studiesäsongens slut skulle studieförbunden och de enskilda studiecirkelarna inkomma med redovisning för understödets utnyttjande. Hade beräknat antal studiecirklar icke kunnat anordnas i avsedd omfattning eller hade kostnaderna för cirklarna understigit beräknat belopp, borde medel, som icke tagits i anspråk, återlämnas till statsverket. För de enskilda studiecirkelarna borde särskilda kontrollföreskrifter meddelas.

Y t t r a n d e n.

Utredningens förslag, att understöd skall utgå till studiecirklar, har lämnats utan erinran av de hörda remissinstanserna. Mot detaljer i förslaget ha däremot invändningar gjorts.

Vad först angår de föreslagna garantierna för bildningsarbetets kvalitet, har *landsorganisationen* framhållit, att en föreskrift, att skolöverstyrelsen skall avgöra kompetensen hos den studierektor, som vederbörande studieförbund utser, kan innebära hinder vid besättandet av en dylik plats med mest lämpliga person. Det torde vara fullt tillräckligt, framhåller organisationen, om i detta fall samma regler tillämpas som beträffande kompetensen för lärare i studiecirklar, d. v. s. att vederbörande genom kunskapsprov och vunnen praktisk erfarenhet styrker sin kompetens inför den styrelse, som har att utse vederbörande. I fråga om lärarnas kompetens föreslår *N. K. I.-skolan*, att granskning av studiecirkellärares eller ledares kompetens i fråga om korrespondenscirklar icke skall prövas av studieförbunden utan av vederbörande korrespondensinstitut, som i tveksamma fall bör äga rätt att hänskjuta frågan till skolöverstyrelsen. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* framhåller önskvärdheten av att fordringarna på lärares och studiecirkelledares kompetens i avsevärd grad mildras. Å andra sidan har ett par av de hörda instanserna framlagt förslag om en ökad kontroll av studiecirkelverksamheten. *Folkskolinspektören i Bohusläns inspektionsområde* framhåller sålunda lämpligheten av att studiearbetet på en plats övervakas av en särskilt utsedd inspektor på orten, väl förtrogen med det frivilliga studiearbetet. Ett liknande förslag har framlagts av *centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar*, som förmenar, att ett hela landet omfattande riksförbunds cirkelverksamhet icke effektivt kan kon-

trolleras av en studierektor. *Kooperativa förbundet* finner starka skäl tala för att studieplaner och grundböcker, som användas av anslagssökande studiecirklar, skola ha godkänts av skolöverstyrelsen, för att cirkarna skola kunna tilldelas anslag. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker utredningens förslag.

Den av utredningen föreslagna indelningen av studiecirkarna i vissa grupper med olika bestämmelser rörande statsunderstödet storlek samt minimiantal deltagare och sammankomster har avstyrkts i flera av de avgivna remissvaren.

Arbetarnas bildningsförbund har sålunda framhållit, att en uppdelning av studiecirklar på sätt de sakkunniga föreslagit kommer att möta vissa svårigheter i den praktiska tillämpningen. Det komme alltid att föreligga svårigheter att avgöra, om vissa cirklar skulle räknas till den ena eller andra gruppen. Förbundet framhåller, att sådana tolkningssvårigheter böra undvikas, eftersom det måste anses önskvärt, att villkoren för statsbidrag äro så enkelt och klart utformade, att de lokala krafterna vid planeringen och kostnadsberäkningen icke behöva tveka om bidragsmöjligheternas storlek. Likartade invändningar göras av *godtemplarordens studieförbund*, *jordbrukarungdomens förbund*, *nationaltemplarordens studieförbund*, *svenska landsbygdens studieförbund* och *kooperativa förbundet*. Svenska landsbygdens studieförbund framhåller emellertid, att, då enligt dess förmenande staten har ett särskilt ansvar för de elementära bildningsmöjligheterna, det tillägget bör göras, att cirkel, som studerar vissa av skolöverstyrelsen angivna skolämnen av särskild betydelse, skall erhålla understöd efter gynnsammare villkor än andra. *Sveriges lantbruksförbund*, *riksförbundet landsbygdens folk* samt *svenska landsbygdens ungdomsförbund* anlägga synpunkter liknande de av svenska landsbygdens studieförbund anförda.

Ungdomsvårdskommittén finner uppdelningen på två huvudgrupper, grundcirklar och bildningscirklar, träffande men anser det icke påkallat att ställa olika krav på de båda cirkeltyperna i fråga om deltagarantal och studietidens längd.

Skolöverstyrelsen finner den föreslagna gränsdragningen svår att genomföra i praktiken och föreslår, att grundcirklar och bildningscirklar sammanföras till en grupp, benämnd studiecirklar. Liksom flertalet av de hörda remissinstanserna anser överstyrelsen emellertid, att ungdomscirklar böra bibehållas som en särskild grupp liksom universitetscirklar.

Vad angår utredningens krav i fråga om antalet sammankomster i en cirkel och antalet deltagare i sammankomsterna ha i första hand de på landsbygden verksamma studieförbunden framhållit, att de uppställda villkoren icke låta förena sig med de verkliga förhållandena. *Godtemplarordens studieförbund* meddelar, att de föreslagna kraven i fråga om grundcirklar och bildningscirklar skulle uppfyllas av endast 25, respektive 50 procent av de till förbundet anslutna cirkarna. Vad *svenska landsbygdens*

studieförbund angår, skulle i fråga om grundcirklarna endast 18 procent fylla kraven. Sistnämnda förbund anför:

Då förhållandena beträffande andra bildningsorganisationers studiecirklar på ren landsbygd knappast torde vara annorlunda skulle de krav, som utredningen uppställt för grundcirklarna, alltså medföra, att studiecirklar på landsbygden, som önska komplettera bristerna i folkskolundervisningen, praktiskt taget bleve utan statsunderstöd. Utredningen har visserligen uttalat, att en viss dispensmöjlighet skulle finnas, men ett system, som kräver dispens till över 90 procent, är icke försvarligt. För övrigt skulle ett sådant system med därav följande osäkerhet angående eventuellt statsbidrag vara av mycket ringa värde för ifrågavarande studiecirklar. För tätorternas studiecirklar är det däremot mycket lätt att uppfylla de av utredningen uppställda kraven för grundcirklar. De bestämmelser för statsbidrag, som utredningen föreslagit för grundcirklar, äro därför ägnade att på tätorterna, som ha den bästa folkskolundervisningen, stimulera cirklarna att välja skolämnena, under det att på glesorterna, som ha den svagaste folkskolan, cirkelstudier i dessa ämnen motverkas.

De nämnda organisationerna ha under sådana omständigheter framställt förslag om en sänkning av såväl minimiantalet studietimmar som minimiantalet deltagare i cirklarna och förorda därvid, att minimiantalet deltagare sättes till 5 för såväl grundcirklar, bildningscirklar som ungdomscirklar och antal studietimmar till 16, fördelade på 8 sammankomster. Samma förslag göres av *ungdomsvårdskommittén*. *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* föreslår för grundcirklarna 8 deltagare och 20 studietimmar, fördelade på 10 sammankomster. *Kooperativa förbundet* förordar 8 deltagare och 16 studietimmar, fördelade på 8 sammankomster. *Skolöverstyrelsen* anför:

Visserligen förutsattes ett dispensförfarande, varigenom studiecirklar med lägre antal sammankomster och deltagare än det föreslagna skulle kunna komma i åtnjutande av ett statsbidrag, men enligt överstyrelsens mening kommer ett dispensförfarande, som från början skulle vara nödvändigt att tillgripa för mer än hälften av vissa förbunds studiecirklar, att utgöra en orimlighet och åstadkomma en svår merbelastning på överstyrelsens arbete. Vid övervägande av det lämpliga antalet sammankomster och cirkeldeltagare har det förefallit överstyrelsen vara större möjligheter att åstadkomma flera sammanträden i en redan verksam cirkel än att samla flera deltagare till cirklarna. Överstyrelsen vill därför stanna vid att föreslå 10 sammankomster och 8 deltagare i sammankomsterna under i övrigt samma villkor som utredningen föreslår. Dessa siffror synas överstyrelsen böra gälla såväl studiecirklar som ungdomscirklar. Överstyrelsen räknar med att dispensmöjlighet fortfarande skall finnas, varvid hänsyn bör kunna tagas såväl till avstånd och kommunikationsförhållanden som till studiernas karaktär. Därigenom skulle det vara möjligt att bereda såväl landsbygdens studiearbete som det kvalificerade studiearbete, som utredningen velat gynna genom införande av begreppet bildningscirklar, förhållandevis gynnsamma understödsvillkor.

I anledning av skolöverstyrelsens yttrande ha sedermera *godtemplarordens studieförbund*, *nationaltemplarordens studieförbund* samt *svenska landsbygdens studieförbund* i skrivelse av den 28 januari 1947 framhållit, att även skolöverstyrelsens minimikrav, minst 8 deltagare på minst 10 sammankomster, skulle, om det genomfördes, utestänga flertalet av de på den egentliga landsbygden nu befintliga studiecirkelarna från statsunderstöd, såvida icke ett för studiecirkelarna osäkert dispensförfarande skulle givas orimliga proportioner. Förbunden framhålla vidare, att det icke är endast avstånd och kommunikationsförhållanden, som lägga hinder i vägen för landsbygdens studiecirkelverksamhet och bland annat nödvändigöra ganska små cirklar. Arbetsförhållandena inom jordbruket medförde, att cirklar, som hade deltagare från denna stora yrkesgrupp, först ganska sent på hösten kunde börja sin verksamhet. I skogsbygder orsakade dessutom skogsarbetena, i synnerhet i Norrland, avbrott i studiearbetet under årets första månader, då skogsarbetet vore mest intensivt. Nämnade arbetsförhållanden inom jord- och skogsbruk medförde, att landsbygdens studiecirklar i allmänhet finge en kort studiesäsong. Under sådana omständigheter hemställs, att minimikravet, åtminstone för landsbygdens vidkommande, måtte fastställas till minst 5 deltagare vid minst 8 sammankomster. I en till skrivelsen fogad bilaga framhåller *godtemplarordens riksstudieledning*, att kravet på minst 10 sammankomster måste anses vara för högt tilltaget. Studieledningen fortsätter:

Ännu svårare skulle det vara för våra landsbygdscirklar att fylla ett krav på 8 medlemmar närvarande vid minst 10 sammankomster, vilket skulle betyda minst 10 medlemmar i cirkeln. Att inte mindre än 55 procent av hela antalet cirklar icke nu fyller ett sådant villkor, visar tillräckligt tydligt, att ett sådant krav är att anse som oskäligt högt.

I en särskild skrivelse, likaledes av den 28 januari 1947, instämmer *jordbrukarungdomens förbund* utan reservation i syftet med nyssnämnda av *godtemplarordens studieförbund* m. fl. ingivna skrivelse.

Vad angår de av utredningen föreslagna maximibeloppen för arvoden till lärare och ledare har *arbetarnas bildningsförbund* framhållit, att det på många platser torde vara omöjligt att erhålla kvalificerade lärare för de angivna högsta arvoden. För att uppnå en smidigare anpassning efter vunna erfarenheter föreslår förbundet, att bestämmelser i ämnet icke intagas i en blivande kungörelse utan i stället regleras genom skolöverstyrelsens tillämpningsföreskrifter.

Jordbrukarungdomens förbund föreslår, att understöden till studiecirkelstudier såväl beträffande bidragen till lärarkostnader, ledarkostnader, kostnader för korrespondenskurser som kostnader för studieplaner och grundböcker utgå efter samma grunder till samtliga studiecirklar, dock med det undantaget, att bidragen ökas med 50 procent i samma utsträckning som

de till cirkeln anslutna medlemmarna uppnå en ålder av högst 18 år det år, studierna av resp. ämne påbörjats, såvida icke det statliga stödet exempelvis till cirklar, vilka ledas av lärare med docentkompetens, gives en sådan omfattning, att ett ökat stöd till en viss del av studiecirkelverksamhetens klientel göres överflödigt.

Skolöverstyrelsen föreslår, att statsbidraget till lärararvoden sättes till högst hälften av verkliga kostnaden, dock högst 3 kronor per studietimme. För arvode till studieledare föreslås likaledes ett bidrag med högst hälften av kostnaden, dock högst en krona per studietimme. Vidare föreslås bidrag med högst hälften av kostnaden för korrespondenskurs, dock högst 50 kronor, och högst hälften av kostnaderna för studieplaner och grundböcker, dock högst 5 kronor för varje medlem i cirkeln. Överstyrelsen påpekar, att utredningen räknat med en medelkostnad av 80 kronor för korrespondenskurs i cirkel, men då cirklar med mer än 12 medlemmar icke äro sällsynta och tillkomsten av sådana bör uppmuntras, bör beloppet höjas till 100 kronor. För ungdomscirklarna föreslår överstyrelsen ett statsbidrag med tre fjärdedelar av kostnaderna för lärare, ledare och korrespondenskurs, dock högst 4 kronor 50 öre per studietimme i lärararvode, en krona 50 öre per studietimme i ledararvode och 75 kronor för korrespondenskurs. Bidraget till studieplaner och grundböcker föreslås även här till hälften av kostnaden, dock högst 5 kronor för varje medlem. Vidare förordar överstyrelsen, att det av utredningen föreslagna bidraget till föreläsningar i anslutning till studiecirkelarbeta skall kunna utgå till samtliga studiecirklar för vuxna.

Landsorganisationen föreslår, att statsunderstödet för samtliga cirklar skall utgå med tre fjärdedelar av de verkliga kostnaderna. Med den begränsning, som föreslås i fråga om lärararvoden, blir detta ändock, framhåller organisationen, inte stort mer än hälften av kostnaderna, åtminstone för de större städernas vidkommande, där lärararvodet i exempelvis språkcirklarna är betydligt högre än vad som av utredningen förutsättes.

Jordbrukarungdomens förbund föreslår, att möjligheterna till erhållande av bidrag till föreläsningkostnader göras uteslutande beroende av studieämnets natur och icke av cirkelmedlemmarnas ålder.

Statskontoret framhåller, att statsbidraget för samtliga studiecirklar torde böra begränsas till högst hälften av de av utredningen föreslagna maximibeloppen för lärar- och ledararvoden m. m.

Utredningens förslag om särskilt stöd åt universitetscirklar har i princip vunnit remissinstansernas gillande. Gentemot utformningen av förslaget ha likväl erinringar framställts från olika håll. Av de hörda universitetsmyndigheterna ha sålunda endast *teologiska* och *filosofiska fakulteterna i Lund* tillstyrkt förslaget, att docent skall få utbyta sin undervisningsskyldighet mot skyldighet att leda universitetscirklar, varvid de båda fakulteterna före-

slagit, att särskilda till folkbildningsarbetet knutna docentstipendier skola inrättas. Stipendierna föreslås skola stå öppna för docenter ur alla fakulteter och lämplig person kunna erhålla stipendium, även om han tidigare under sju år innehaft docentstipendium. Vidare föreslås bland annat, att docentstipendiat skall kunna förordnas till innehavare av dylikt stipendium mot det att han under tiden för detta förordnande avstår från docentstipendiet, vilket under samma tid skulle kunna tilldelas annan docent.

Kanslern för rikets universitet avstyrker förslaget om utbyte av docentstipendiaternas undervisningsskyldighet mot skyldighet att leda universitetscirkel och framhåller, att den omständigheten, att ytterligare ett docentstipendium inrättades vid vartdera universitetet, icke ersätter förlusten av en stipendierad docents undervisning, eftersom det nya stipendiets innehavare i regel icke kan ersätta den, som under läsåret ägnar sig åt universitetscirkeln. Han förordar i stället, att ett belopp, motsvarande två docentstipendier, eller i runt tal 22 000 kronor ställes till skolöverstyrelsens förfogande för anordnande av universitetscirkel vid universiteten eller högskolorna i Stockholm och Göteborg.

Liknande synpunkter anföras av flera av de hörda universitetsmyndigheterna. *Lärarrådet vid Göteborgs högskola* föreslår därvid, att det av utredningen begärda anslaget, helst utökad med ett belopp, motsvarande ytterligare två docentstipendier, fördelas mellan universiteten och högskolorna. *Nationaltemplarordens studieförbund* understryker likaledes behovet av universitetscirkel jämväl i Stockholm och Göteborg. *Centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar* framlägger ett förslag, som i stort sett överensstämmer med det av teologiska och filosofiska fakulteterna i Lund framlagda. Centralbyrån framhåller vidare, att ersättningen för resekostnader och vivre, som enligt utredningens förslag skall erläggas av cirkeldeltagarna, kan bli betungande, om deltagarna icke äro flera än det föreskrivna minimiantalet 10, om en längre resa jämte övernattning erfordras. Under sådana omständigheter föreslår centralbyrån, att av statsmedel bekostas den del av resekostnaden, som överstiger 10 kronor per gång. Ledararvodet föreslås vidare bära ökas till 60 kronor för dubbeltimme. *Folkuniversitetets nämnd* avstyrker förslaget om att genom docentstipendier få till stånd universitetscirkel och föreslår i stället ett anslag å 20 000 kronor för anordnande av cirkel med lärarkrafter av kvalifikation motsvarande docentkompetens. Ledararvodet föreslås till minst 75 kronor per dubbeltimme. *1945 års universitetsberedning* anför:

Beredningen hälsar med tillfredsställelse förslaget om ett återupplivande av universitetscirkelarna och en vidare utveckling av denna undervisningsform. Däremot kan den ej obetingat biträda utredningens förslag, att innehavare av docentstipendium skall kunna fullgöra den med stipendiet förenade undervisningsskyldigheten genom att leda universitetscirkel. En docentstipendiats främsta uppgift är att bedriva forskning under det begränsade

antal år hans stipendium varar; hans undervisning bör i största möjliga utsträckning stimulera hans forskningsarbete och framför allt icke verka hämmande på detta. Härav följer, att den undervisning, vartill en docentstipendiat är pliktig, i främsta rummet bör vara vetenskaplig undervisning. I vissa fall kan det emellertid vara befogat att göra undantag från denna regel och låta en docentstipendiat fullgöra sin undervisningsskyldighet genom att meddela elementär undervisning. Ur denna synpunkt och under den självklara förutsättningen, att universitetens egen undervisning icke lider intrång, har beredningen inga mera betydande erinringar mot utredningens förslag om inrättande av ett docentstipendium vid vartdera universitetet, avsett att möjliggöra, att innehavare av docentstipendium skulle kunna fullgöra sin undervisningsskyldighet genom att leda en eller flera universitetscirkular. En lämpligare väg att nå vad utredningen avsett vore emellertid enligt beredningens mening, att i stället för nämnda stipendier ett årligt kursanslag av 10 000 kronor ställdes till vartdera universitetets förfogande för bestridande av arvoden till universitetscirkelledare. Samma belopp borde då enligt beredningens mening ställas till Stockholms och Göteborgs högskolors förfogande, varvid det borde vara universiteten och högskolorna obetaget att till universitetscirkelledare kalla vetenskapligt skolade krafter, som ej höra till vederbörande lärosätets egna lärare.

Statskontoret avstyrker förslaget, i vad det avser inrättande av docentstipendier, under framhållande av att undervisningen vid de planerade universitetscirkulärna icke torde få samma vetenskapliga karaktär som den undervisning, som vid universiteten bestrides av innehavare av docentstipendium.

Vad angår det av utredningen begärda anslaget för anordnande av universitetscirkular med anlitande av läroverkslärare och för understöd till inköp av studieplaner och grundböcker vid universitetscirkular framhåller *filosofiska fakulteten i Lund*, att även i tjänst varande eller f. d. ordinarie universitetslärare eller docenter böra kunna komma i fråga som ledare. *Centrabyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar* intager samma ståndpunkt.

Ett flertal av de hörda instanserna ha avstyrkt utredningens förslag, att anslaget till Understöd åt studiecirkelverksamhet skulle uppföras såsom obetecknat. Sålunda ha bland andra *Sveriges småskolläraryrkesförbund*, *arbetarnas bildningsförbund*, *godtemplarordens studieförbund*, *svenska landsbyggdets studieförbund* och *samverkande bildningsförbunden* yrkat, att anslaget uppföres såsom förslagsanslag. *Svenska landsbyggdets studieförbund* har därvid framhållit, att de principer i fråga om statsunderstödet beräkning, som utredningen förordar, kräva som konsekvens, att statsunderstödet får karaktären av förslagsanslag. Förbundet yttrar bland annat:

Det kan knappast vara något statsfinansiellt intresse att giva statsunderstödet till studiecirkelverksamheten en sådan karaktär, att beräkningarna av anslagsbehovet måste ske på ganska lösa grunder och därtill försätta studieförbunden i en synnerligen svår eller rent av ohållbar situation, om de begärda anslagsbeloppen icke räcka till för samtliga enligt författningen anslagsberättigade cirkular.

Skolöverstyrelsen har för sin del framhållit, att det i praktiken torde möta oöverstigliga svårigheter att administrera verksamheten, både från överstyrelsens och från studieförbundens sida, om man icke kan utgå från att de cirklar, som under föreslagna villkor skulle erhålla statsbidrag, verkligen komma att åtnjuta detsamma. Överstyrelsen anför:

Från studieförbundens sida kommer problemet givetvis att te sig i hög grad olika, om dessa kunna garantera statsbidrag till statsunderstödsberättigade cirklar eller om de endast hypotetiskt kunna ställa sådana i utsikt. Utredningen framhåller själv, hur viktigt det är, att folkbildningsarbetet blir »uppsökande», d. v. s. strävar att utvidga ramen för folkbildningsarbetets verksamhet. Denna strävan omöjliggöres emellertid i praktiken, om man inte till de nya och helt naturligt i början svaga cirklarna kan garantera hjälp i form av statsbidrag. Om vidare årliga justeringar av anslaget skola göras med hänsynstagande till verksamhetens omfattning, bli de budgettekniska fördelarna av ett obetecknat anslag förhållandevis obetydliga i jämförelse med de administrativa nackdelarna. Från de pedagogiska, organisatoriska och administrativa synpunkter, som överstyrelsen i förevarande sammanhang har att företräda, får överstyrelsen därför föreslå, att anslaget »understöd åt studiecirkelverksamhet» gives karaktär av förslagsanslag.

I fråga om den i betänkandet föreslagna tidpunkten för ingivande av ansökningar om statsunderstöd till studiecirkelverksamheten har *arbetarnas bildningsförbund* framhållit, att ansökningstiden måste framflyttas, om lokala ansökningar skulle erfordras. Finge förbunden beräkna behovet av understöd utan att behöva bygga på direkta ansökningar, hade förbundet däremot intet att erinra. I fråga om den föreslagna redovisningstiden föreslår förbundet, att en preliminär redovisning skall anses tillräcklig, då ett reviderat bokslut icke kan föreligga klart förrän omkring den 1 september. *Jordbrukarungdomens förbund* vill icke föreslå ändring i den angivna tidpunkten för ingivande av ansökning, men anser det oundgängligen nödvändigt, att varje studieförbund erhåller möjlighet att inom ramen av det beviljade anslaget efter skolöverstyrelsens godkännande företaga lämpliga förändringar vid utnyttjande av detsamma. *Folkuniversitetets nämnd* framhåller önskvärdheten av att vid medelsfördelningen hänsyn tages ej blott till de preliminära beräkningarna utan även till det antal cirklar, som under föregående budgetår kommit till stånd.

Om man bortser från det anslag, som under åren 1924/25—1939/40 utgick för anordnande av universitetscirklar, har studiecirkelverksamheten hittills endast erhållit statligt stöd i den formen, att riksförbund för studiecirkelverksamhet (studieförbund) erhållit statsunderstöd för folkbiblioteksverksamhet i sammanhang med studiecirkelarbeta. Att studiecirkelarna det oaktat kunnat utvecklas till en så omfattande och betydelsefull gren av folkbildningsarbetet är ett otvetydigt vittnesbörd om å ena sidan studiecirkelmetodens värde och å andra sidan den starka idealitet, som burit

upp och alltjämt bär upp det folkliga bildningsarbetet. Detta betyder emellertid icke, att ett statligt stöd är opåkallat. Såsom av utredningen framhållits kunna såväl de cirklar, som syssla med elementära ämnen som de som ägna sig åt ämnen av allmänt bildande karaktär, från olika utgångspunkter göra gällande, att ett främjande av deras verksamhet ligger i statens intresse.

Jag förordar därför ett statligt stöd till studiecirkelverksamheten. I betraktande av studiecirkelverksamhetens stora betydelse torde stödet böra givas en förhållandevis vid omfattning.

För att en studiecirkel skall kunna erhålla statsunderstöd, bör den fylla vissa krav i fråga om studiearbetets standard. Jag är ense med utredningen om att dessa krav icke få innebära en ingående statlig kontroll av verksamheten. Jag kan därvid ansluta mig till utredningens uppfattning, att kontrollen av lärarnas och ledarnas kvalifikationer m. m., när det gäller cirklar, anslutna till studieförbund, i största möjliga utsträckning bör kunna anförtros åt vederbörande studieförbund, under förutsättning att detta har tillgång till kvalificerad bedömare (studierektor). Då det blir denne, som gentemot de statliga myndigheterna kommer att bära ansvaret för bildningsarbetets kvalitet, synes det mig rimligt, att hans kompetens, på sätt utredningen föreslagit, prövas av skolöverstyrelsen. I anledning av vad landsorganisationen i detta avseende anfört må framhållas, att den ifrågasatta kompetensprövningen givetvis icke får innebära uppställandet av kompetenskrav, som äro oförenliga med eller främmande för folkbildningsarbetets egenart. I fråga om studiecirklar, som icke äro anslutna till något studieförbund, torde kontrollen i enlighet med utredningens förslag böra handhavas av skolöverstyrelsen.

Med hänsyn till kraven i fråga om deltagarantal och studietid samt grunderna för statsunderstödet beräkning föreslås i betänkandet en uppdelning av cirkelarna i grundcirklar, bildningscirklar, ungdomscirklar och universitetscirklar. Av remissyttrandena framgår, att uppdelningen i grundcirklar och bildningscirklar visserligen ur vissa synpunkter kan anses befogad, men att den i praktiken torde komma att erbjuda betydande svårigheter. Under sådana omständigheter synes mig dylik uppdelning, innebärande skilda krav i fråga om deltagarantal och studietid samt olika understödsgrunder, böra undvikas. Vad ungdomscirkelarna angår, kan det vara motiverat att tillerkänna dessa en särställning i understödshänseende. Å andra sidan synes det icke nödvändigt att i fråga om studietid och deltagarantal ställa andra krav på dessa cirklar än på cirklar, som ha övervägande vuxna medlemmar. Utredningens definition av ungdomscirkeln torde emellertid för undvikande av att cirklar med övervägande vuxna medlemmar söka understöd som ungdomscirklar böra kompletteras med en föreskrift, att cirkelns medlemmar skola till övervägande del och till minst det antal, som föreskrives som minimum för cirkeln, bestå av personer i

åldern 14—18 år. Med den speciella karaktär, som universitetscirklarna ha, torde det vara riktigt att ställa särskilda krav i fråga om dessas deltagare.

Jag utgår således från att samma krav i fråga om studietidens längd och antal deltagare i sammankomsterna skola ställas på alla studiecirklar, bortsett från universitetscirklarna. Det synes mig därvid skäligen att göra en bestämd skillnad mellan krav på studietidens längd och krav på ett visst minimiantal deltagare. Medan det förra kravet är ett kvalitetskrav, är det senare kravet närmast en fråga om hur långt statens ekonomiska stöd bör sträcka sig.

Enligt utredningens förslag skulle för grundcirklar krävas ett minimum av 24 studietimmar, fördelade på 12 sammankomster, och för bildnings- och ungdomscirklar ett minimum av 16 studietimmar, fördelade på 8 sammankomster. I båda fallen har skolöverstyrelsen ansetts böra kunna medgiva nedsättning. Skolöverstyrelsen har i sitt remissyttrande som ett gemensamt minimum förordat 20 studietimmar, fördelade på 10 sammankomster. Från landsbygdsorganisationernas sida har gjorts gällande, att även ett minimum om 20 studietimmar ingåve allvarliga betänkligheter. Ett minimum av 16 studietimmar, fördelade på 8 sammankomster, har angivits som det strängaste krav, som kan uppställas för landsbygdens vidkommande.

För egen del kan jag helt ansluta mig till vad av de olika remissinstanserna yttrats angående vikten av att landsbygdens studiearbete främjas. Det synes mig också tydligt, att landsbygdens kommunikations- och arbetsförhållanden kunna göra avvikelser från en huvudregel nödvändiga. Å andra sidan finner jag det angeläget, att det studiearbete, som erhåller statsunderstöd, har karaktären av verkliga studier. En garanti för detta synes mig ligga i studietidens längd. Särskilt när det gäller studier i elementära ämnen måste studierna ha en icke alltför obetydlig omfattning, om något resultat skall nås. Under sådana omständigheter förordar jag i likhet med skolöverstyrelsen, att som villkor för understöd kräves minst 20 studietimmar, fördelade på 10 sammankomster. Jag förutsätter dock, att dispens lämnas i alla sådana fall, där kommunikationer och arbetsförhållanden göra en dispens motiverad. Likaså utgår jag från att dispens skall kunna medgivas i fråga om studiecirklar, som syssla med mera kvalificerade ämnen och där hemarbetet kan väntas vara av betydande omfattning. Det synes mig angeläget, att dispensförfarandet icke blir alltför omständligt. Lämpligen torde skolöverstyrelsen böra lämna studieförbunden meddelande angående de generella villkoren för dispens.

I fråga om kravet på ett visst minimiantal deltagare har, såsom av den lämnade redogörelsen för remissyttrandena framgätt, skolöverstyrelsen föreslagit en minimisiffra av 8 deltagare, medan från landsbygdsorganisationernas sida framhållits, att ett minimikrav av 5 deltagare är det strängaste,

som kan ifrågakomma för studiecirkelverksamheten på landsbygden. Som jag redan antytt, är det här fråga om en avvägning av det statliga understödets omfattning. Under sådana omständigheter finner jag mig kunna biträda, vad landsbygdsorganisationerna föreslagit, och förordar, att minimumtalet deltagare fastställas till 5. Jag förordar likaså de av utredningen förutsatta dispensmöjligheterna i fråga om bland annat musikecirklar.

När det gäller att fastställa de grunder, efter vilka understödet till studiecirkelverksamheten skall utgå, finner jag det riktigt att, såsom utredningen föreslagit, låta understödets storlek bestämmas i förhållande till de verkliga kostnaderna för cirkelverksamheten. Jag kan också ansluta mig till förslaget, att understödet i princip skall utgå med hälften av cirklarnas verkliga utgifter för av utredningen angivna ändamål med den begränsning, som kan ligga däri, att maximibelopp fastställas för de statliga bidragen till lärare, ledare och korrespondenskurser samt för kostnaderna per cirkeldeltagare för studieplaner och grundböcker. Jag förordar likaledes, att ungdomscirklar erhålla ett förhållandevis högre bidrag än cirklar för vuxna och har intet att erinra mot att bidraget bestämmas till tre fjärdedelar av kostnaderna för lärare, ledare och korrespondenskurser samt till hälften av kostnaderna för studieplaner och grundböcker. Det av jordbrukarungdomens förbund i detta sammanhang framlagda förslaget, att bidragen till studiecirkelarna skulle ökas med 50 procent i samma utsträckning som cirkelmedlemmarna äro under 18 år, torde i praktiken leda till ett invecklat redovisningsförfarande, som bör undvikas.

I fråga om de särskilda bidragsbeloppens storlek ansluter jag mig till vad skolöverstyrelsen föreslagit. Jag förordar alltså en maximering av statsbidraget till 3 kronor per studietimme i fråga om lärararvodet, till en krona per studietimme i fråga om ledararvodet, till 50 kronor i fråga om korrespondenskurs och till 5 kronor per cirkelmedlem i fråga om kostnaderna för studieplaner och grundböcker. För ungdomscirkelarna böra dock motsvarande maximibelopp utgöra 4 kronor 50 öre, en krona 50 öre, 75 kronor samt 5 kronor.

Utredningen har föreslagit, att bildningscirkel skulle få rätt att med bidrag av statsmedel i begränsad omfattning anlita föreläsare. Med det sammanförande av grundcirklar och bildningscirklar, som här har förordats, torde denna förmån, i enlighet med vad skolöverstyrelsen föreslagit, böra beredas samtliga studiecirklar för vuxna. Däremot synes mig icke tillräckliga skäl föreligga för att, såsom jordbrukarungdomens förbund förordar, utsträcka rätten till att gälla även ungdomscirklar.

Enligt utredningens förslag skall understöd till annan studiecirkelverksamhet än universitetscirklar utgå från ett särskilt å riksstaten uppfört obetecknat anslag. Utredningen har emellertid framhållit, att ett tillämplande av de av utredningen förordade principerna skulle som konsekvens kräva ett förslagsanslag. Ett stort antal av de hörda remissinstanserna har

i enlighet härmed föreslagit, att anslaget uppföres som förslagsanslag. I dessa förslag har skolöverstyrelsen instämt under framhållande av att de budgettekniska fördelarna av ett obetecknat anslag bleve förhållandevis obetydliga i jämförelse med de administrativa nackdelarna. Jag kan ansluta mig till denna skolöverstyrelsens uppfattning. Det synes mig uppenbart, att det stöd till studiecirkelverksamheten, som avses med här ifrågasvarande anslag, icke når sitt fulla värde, om icke den studiecirkel, som planerar sitt arbete, på förhand kan veta, att ett statsunderstöd av en viss omfattning kommer att utgå under förutsättning, att cirkeln fyller vissa villkor. Jag förordar alltså, att anslaget till understöd åt studiecirkelverksamhet uppföres som förslagsanslag.

Som framgår av vad jag redan yttrat tillstyrker jag, att understöd på nytt utgår till universitetscirklar. Jag delar utredningens uppfattning om värdet av denna kontakt mellan eliten inom folkbildningsarbetet och företrädare för den vetenskapliga forskningen. I likhet med flertalet av de hörda universitetsmyndigheterna kan jag emellertid icke förorda utredningens förslag, att stipendierad docent skall få utbyta sin undervisningsskyldighet mot skyldighet att leda universitetscirklar och att i samband därmed medel skola anvisas för inrättande av två nya docentstipendier vid universiteten i Uppsala och Lund. I stället torde ur det särskilda anslag till understöd åt universitetscirklar, som enligt utredningens förslag skall ställas till skolöverstyrelsens förfogande för bland annat anordnandet av studiecirklar, ledda av läroverkslärare med docentkompetens, böra bestridas lärarkostnaderna jämväl för av universitetslärare ledda cirklar. Vad utredningen i övrigt föreslagit med avseende å understödsgrunderna anser jag mig i huvudsak kunna godtaga. Det synes mig dock skäligt, att — såsom i ett par av remissyttrandena föreslagits — bidrag av statsmedel jämväl utgår till bestridande av lärarnas rese- och traktamentskostnader, där sådana förekomma. Ifrågasvarande cirklar torde böra kunna anordnas i anslutning till såväl universiteten som de båda högskolorna i Stockholm och Göteborg. Såsom ledare böra kunna anlitas nuvarande och förutvarande universitetslärare liksom andra lärare med docentkompetens.

Till frågan om medelsanvisningen för nästa budgetår till ifrågasvarande ändamål tager jag ställning i det följande.

19. Radio.

Utredningen berör radions möjligheter till insatser i bildningsarbetet och uppdrar vissa allmänna riktlinjer för radions bildningsverksamhet. I anslutning härtill föreslår utredningen, att staten i sådana fall, då radion tillämnas en regelbunden plats i det lokala bildningsarbetet, lämnar stöd till anskaffande av radioapparater för studielokalerna, och framhåller som önskvärt, att apparaterna ej förbehållas den ena eller andra organisationen utan

att alla på orten befintliga bildningsorganisationer, liksom även eventuellt förefintliga oorganiserade studiecirklar, gemensamt skola få utnyttja apparaterna. Förslaget innebär, att bildningsorganisationerna, förutsatt att de på en ort gemensamt löst lokalfrågan, skola, efter gemensam framställning av ortens studieorganisationer eller efter framställning av ortens lokala bildningsråd, erhålla stöd intill halva kostnaden för inköp av radioapparat för studielokalen. Liksom i fråga om filmapparater i skola och samlingslokaler förutsätter utredningen i fråga om där befintliga radioapparater, att de, i den utsträckning det är möjligt, ställas till bildningsarbetets förfogande.

Radiotjänsts styrelse tillstyrker förslaget.

Arbetarnas bildningsförbund framhåller, att där studieförbundens lokala organisationer bedriva en så omfattande verksamhet, att de bevisligen äro i behov av egna lokaler, böra dessa lokaler inte ställas i sämre ställning än andra lokaler. Statsbidrag till radioapparater borde därför kunna utgå till studielokaler oavsett ägare.

Departement-
schefen.

Jag finner det rimligt, att bildningsorganisationerna på sätt utredningen föreslagit erhålla stöd för inköp av radioapparater till studielokaler. Till frågan om storleken av det anslagsbelopp, som för ändamålet bör anvisas för nästa budgetår, tager jag ställning i det följande. I anslutning till vad arbetarnas bildningsförbund anfört, förutsätter jag, att understöd skall kunna utgå för inköp av apparater jämväl till av enskilda studieorganisationer ägda lokaler, och räknar därvid med att apparaterna — i den mån det är möjligt — skola ställas även till andra på orten befintliga organisationers förfogande.

20. Bibliotek.

För att främja i första hand bokförsörjningen på landsbygden föreslår *utredningen* ett ökat stöd åt central- och landsbiblioteken. Bland de åtgärder, som dessa bibliotek skulle kunna vidtaga, om deras resurser ökades, nämner utredningen ökad vandringsbiblioteksverksamhet (bland annat till fiskare och till pensionärs- och ålderdomshem), utsändande av startbibliotek som lån till kommuner utan bibliotek, ökad rådgivning och hjälp åt småbiblioteken bland annat med katalogisering, utsändande av studiebibliotek i anslutning till förekommande studieplaner samt anskaffande av bokbilar, avsedda att möjliggöra en direkt utlåning till bibliotek och andra låntagare på landsbygden.

För närvarande utgår bidrag av statsmedel till centralbiblioteken med 10 000 kronor per år och bibliotek. Av beloppet, som fastställdes 1929, beräknas 3 000 kronor skola tagas i anspråk för bokinköp. Av återstoden skall utgå avlöning till en s. k. centralbiblioteksassistent samt dessutom ersätt-

ning för lokaler, transporter o. s. v. Utredningen föreslår, att anslaget höjes till 25 000 kronor, och räknar därvid med att höjningen skall möjliggöra anställandet av ännu en centralbiblioteksassistent för en beräknad årskostnad av 7 000—8 000 kronor samt en ökning av bokinköpsbeloppet från 3 000 till 6 000 kronor. Återstoden avses för bokbilsverksamhet samt väglednings- och upplysningsarbete.

Vid stifts- och landsbiblioteken, som för närvarande äro två till antalet, bestrider statsverket kostnaderna för avlönande av bibliotekarie, amanuens och vaktmästare samt lämnar ett årligt tillskott till bokinköp och omkostnader. Övrig personal bekostas av vederbörande stad, som även tillhandahåller erforderliga lokaler. Ur folkbiblioteksanslaget utgår därutöver ett understöd å 3 000 kronor årligen till vartdera landsbiblioteket för upprättande och underhåll av vandringsbiblioteksförråd. Utredningen föreslår i fråga om dessa bibliotek, att medel anvisas för anställande av ännu en amanuens vid vartdera landsbiblioteket samt att anslagsposten till vandringsbiblioteksförråd ökas till 10 000 kronor per bibliotek, varav 6 000 kronor avses för bokinköp och resten för bokbils- samt väglednings- och upplysningsverksamhet. I samband därmed föreslår utredningen, att anslagsposten benämnes »Bidrag till vandringsbiblioteksverksamhet m. m. vid landsbiblioteken».

I övrigt framställer utredningen icke några specificerade förslag i fråga om folkbiblioteksväsendet utan hänvisar till ett av utredningen inledningsvis framställt önskemål om en allmän översyn av gällande bestämmelser rörande understöd åt folkbiblioteksväsendet.

Utredningens förslag om ökade anslag till central- och landsbiblioteken har genomgående vunnit de hörda remissinstansernas gillande.

Styrelsen för Eskilstuna centralbibliotek framhåller, att den föreslagna höjningen av beloppet för bokinköp till vandringsbiblioteken samt inrättande av ytterligare en centralbiblioteksassistenttjänst måste hälsas med tillfredsställelse, men att det föreslagna anslaget, 25 000 kronor, måste betraktas som otillräckligt.

1945 års universitetsberedning understryker, att folkbildningsutredningens förslag om ökat stöd åt centralbiblioteken skulle lända ej blott folkbildningsarbetet utan även den vetenskapliga utbildningen till gagn, då dessa bibliotek måste anlitas av ute i landet bosatta akademiker. Liknande synpunkter anföras av *Stockholms högskolas lärarråd*.

Styrelserna för stifts- och landsbiblioteken i Linköping och Skara tillstyrka förslaget i fråga om landsbiblioteken.

I ett par av remissyttrandena föreslås, att lån av vandringsbibliotek skola vara helt avgiftsfria. *Svenska fiskarens studieförbund* påpekar sålunda, att avgifter inom vissa centralbiblioteksområden få betalas för lån av vandringsbibliotek, och föreslår, att alla dylika avgifter och fraktkostnader

slopas, varigenom landsbygdens befolkning i detta hänseende skulle komma i samma läge som andra, d. v. s. erhålla fria boklån från de allmänna biblioteken. Samma förslag framlägges av *styrelsen för Umeå centralbibliotek*.

I anslutning till vad utredningen anfört beröras i flera av yttrandena förslag och åtgärder rörande folkbiblioteksväsendet i allmänhet. Bland annat framhålles av *styrelsen för Borås centralbibliotek*, att det i ytterligare några avseenden föreligger behov, som böra med det snaraste tillgodoses. Styrelsen finner sålunda, att anslagsmedlen till resekostnads- och traktamentsersättning vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek böra höjas, att tidskriften Biblioteksbladet bör få ökat ekonomiskt stöd för att kunna lämna en aktuell och kontinuerlig upplysningstjänst vid bokurvalet samt att behovet av ytterligare kurser för utbildning av bibliotekspersonal framstår som ett trängande önskemål. Även *styrelsen för Eskilstuna centralbibliotek* finner en avsevärd höjning av anslagsmedlen för inspektionsresor önskvärd.

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningens förslag och framhåller i anledning av vad styrelsen för Eskilstuna centralbibliotek anfört om det föreslagna anslagsbeloppets otillräcklighet, att överstyrelsen räknar med att även landstingens bidrag till centralbiblioteksverksamheten fortsättningsvis komma att ökas. Överstyrelsen anför vidare:

Ett par av de hörda biblioteksstyrelserna ha framhållit vikten av att det höjda centralbiblioteksanslaget får förhållandevis fritt disponeras av vederbörande bibliotek. Överstyrelsen förutsätter, att så blir fallet och att det belopp, som icke erfordras för bokinköp och avlöning till centralbiblioteksassistent, kommer att stå till fri disposition för centralbiblioteksverksamheten. I likhet med bland annat svenska fiskarens studieförbund finner överstyrelsen det vidare riktigt, att som villkor för det högre centralbiblioteksanslaget föreskrives, att lånen av vandringsbibliotek, som för närvarande inom vissa centralbibliotekslän äro avgiftsbelagda, skola vara helt kostnadsfria. Av några av de hörda instanserna har framhållits, att en intensifiering av centralbiblioteksverksamheten kräver ökade anslag jämväl för centralbibliotekens inspektionsverksamhet. Överstyrelsen delar denna uppfattning och erinrar om att den i sina anslagsäskanden till 1947 års riksdag hemställt om en ökning av det nu utgående anslaget till resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek. I den mån personalförhållandena vid centralbiblioteken komma att möjliggöra en ökad inspektionsverksamhet, torde en ytterligare ökning av anslaget till resekostnads- och traktamentsersättningar böra ifrågakomma.

Utredningens förslag i fråga om landsbiblioteken biträdades likaledes av överstyrelsen, som framhåller, att lånen av vandringsbibliotek böra vara kostnadsfria även vid dessa bibliotek. I övrigt hänvisar överstyrelsen till att särskilda sakkunniga tillkallats för utredning av grunderna för statsunderstöd till folkbiblioteksväsendet och förutsätter, att dessa komma att uppmärksamma de synpunkter, som folkbildningsutredningen anfört angående folk- och skolbiblioteksverksamheten i övrigt.

Statskontoret påpekar, att särskilda sakkunniga tillkallats för utredning av grunderna för statsunderstöd till folkbiblioteksväsendet. I avvaktan å utredningsresultatet borde enligt ämbetsverkets mening kunna anstå med en höjning av understöden till central- och landsbiblioteken.

Det är påtagligt, att de nuvarande understöden till centralbiblioteken, vilkas belopp fastställdes år 1929, icke längre äro tillräckliga för sitt ändamål. En omedelbar ökning av understöden är angelägen även med hänsyn till behovet av en intensifiering av centralbiblioteksverksamheten, och en dylik ökning torde icke föregripa den nu pågående utredningen angående grunderna för statsunderstöd till folkbiblioteksväsendet. I fråga om ökningens storlek biträder jag utredningens förslag. Likaledes tillstyrker jag utredningens förslag med avseende å stifts- och landsbiblioteken i Linköping och Skara.

I enlighet med skolöverstyrelsens förslag torde böra föreskrivas, att lån av vandringsbibliotek skola vara helt kostnadsfria. Vidare förordar jag på sätt, som närmare framgår av anslagsberäkningarna i det följande, ökad medelsanvisning till resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek samt — i likhet med vad utredningen föreslagit beträffande övriga folkbildningstidskrifter — en ökning av det nu utgående understödet till tidskriften Biblioteksbladet.

Vad angår övriga i betänkandet och remissyttrandena berörda frågor förutsätter jag, att de komma att beaktas vid den pågående utredningen rörande folkbiblioteksväsendet.

21. Enskilda studier.

Understöd för enskilda studier bör enligt *utredningens* mening lämnas i mycket begränsad omfattning och uteslutande avse genomgående av korrespondenskurs samt endast utgå till personer, som ansöka om understöd genom något godkänt studieförbund. Utredningen föreslår, att understödsbeloppet begränsas till högst en tredjedel av kostnaden för kursen samt att till en och samma person skall utgå högst 25 kronor under samma år. Det sammanlagda anslagsbeloppet föreslås skola utgöra 10 000 kronor och fördelas av skolöverstyrelsen mellan de studieförbund, som anmäla sig vilja ifrågakomma vid fördelningen.

Folkskolinspektören i Gotlands inspektionsområde och Sveriges småskolläraryrkesförbund framhålla, att det förordade anslagsbeloppet är för lågt. Skolöverstyrelsen påpekar med anledning härav, att den föreslagna understödsverksamheten är helt ny och anser, att den bör prövas, innan man ifrågasätter en utvidgning av densamma. Under sådana omständigheter tillstyrker överstyrelsen förslaget, men föreslår som ytterligare villkor, att understöd till enskilda studier icke må utgå till personer, som på annan väg erhålla statsbidrag till sina studier.

Departementschefen.

Departement-
schefen.

I det föregående har jag i princip anslutit mig till utredningens förslag om statsunderstöd till enskilda korrespondensstudier. Mot utredningens nu ifrågavarande förslag beträffande understödsbeloppens storlek har jag icke funnit anledning till erinran. I avvaktan på närmare erfarenheter angående omfattningen av den studieverksamhet, varom här är fråga, förordar jag, att anslag för ifrågavarande ändamål uppföres med av utredningen föreslaget belopp, 10 000 kronor. Mot det av skolöverstyrelsen förordade särskilda villkoret för understöds utgående har jag intet att erinra.

22. Nya bildningsformer.

Utredningen finner det vara av vikt, att stödmöjligheter skapas för det fria bildningsarbete, som ännu befinner sig i växande och måhända just börjat söka sin form genom experiment. Det måste vidare enligt utredningen skapas möjligheter att stödja försök, som syfta till att utvidga det folkliga bildningsarbetets område, nyrekrytera dess klientel och nyskapa dess former. Enligt utredningens mening är det angeläget, att det statliga stöd, som utredningen finner påkallat för att på här antytt sätt motverka slentrian på det folkliga bildningslivets område, möta nya behov och stimulera till nya insatser, gives under så obundna former som möjligt.

För ändamålet föreslår utredningen, att ett anslagsbelopp å 10 000 kronor skall ställas till skolöverstyrelsens förfogande.

Jordbrukarungdomens förbund föreslår, att anslagsbeloppet skall utgöra 25 000 kronor, och understryker därvid angelägenheten av att möjligheter skapas att utvidga det folkliga bildningsarbetets område. Förbundet framhåller, att dess studieledning sedan länge uppmärksammat detta problem och särskilt bearbetat frågan om studiecirkelarbetet bland landsbygdens uppväxande ungdom samt studiet av landsbygdens sociala och kulturella frågor.

Skolöverstyrelsen erinrar att överstyrelsen i annat sammanhang framhållit, att den borde ha möjligheter att understödja initiativ för speciell verksamhet i avlägset belägna landsbygder. Överstyrelsen föreslår, att 20 000 kronor anvisas härför och till stöd åt nya bildningsformer.

Statskontoret framhåller, att, därest behov av medel för särskild experimentverksamhet anses föreligga, torde frågan om tilldelande av bidrag för ändamålet i varje särskilt fall böra prövas av Kungl. Maj:t.

Departement-
schefen.

Jag delar utredningens uppfattning angående värdet av särskilda anslagsmedel till stöd för nya initiativ inom folkbildningsarbetet. Icke minst viktigt synes det mig vara, att folkbildningsarbetets arbetsområde utvidgas till att omfatta nya samhällsgrupper och nya samhällsskikt. Jag har tidigare förordat, att särskilda medel anvisas för bildningspropaganda på landsbygden. Under sådana omständigheter förordar jag, att för här ifråga-

varande ändamål i övrigt anvisas det av utredningen föreslagna beloppet å 10 000 kronor. Då det icke torde vara erforderligt att för den begränsade understödsverksamhet, varom här är fråga, påkalla Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, förordar jag, att anslagsmedlen, såsom utredningen föreslagit, ställas till skolöverstyrelsens disposition.

23. Studieförbund.

För närvarande är under åttonde huvudtiteln uppfört ett särskilt anslag till bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader. Ur detta anslag utgå nu bidrag till arbetarnas bildningsförbund, svenska landsbygdens studieförbund, tjänstemännens bildningsverksamhet, studieförbundet medborgarskolan samt folkuniversitetets nämnd. Därför åtnjuta godtemplarorden, nationaltemplarorden och Sveriges blåbandsförening understöd för sin studieverksamhet från anslaget till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. Under nionde huvudtiteln är upptaget ett anslag till bidrag till svenska fiskarens studieförbund, avseende bland annat detta studieförbunds bildningsverksamhet. Från samma huvudtitel utgår understöd till jordbrukarungdomens förbund, men detta understöd användes enligt förbundets uppgift icke till dess bildningsverksamhet. Till Sveriges kristliga bildningsförbund utgå icke några direkta anslag av statsmedel.

Utredningen föreslår, att bidrag till studieförbundens organisations- och administrationskostnader i fortsättningen endast skall utgå från ett under åttonde huvudtiteln uppfört anslag till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader. För att studieförbund skall komma i åtnjutande av här avsett understöd bör det enligt utredningens mening fylla vissa villkor. *Utredningen* föreslår, att det skall omfatta minst 10 000 medlemmar, som huvuduppgift bedriva studie- och bildningsverksamhet av riksomspännande karaktär och under föregående år haft utgifter för folkbildningsarbete å minst 2 000 kronor. Förbundets bildningsverksamhet skall vidare enligt utredningens förslag stå under överinseende av en av förbundet utsedd studierektor, vars kompetens för befattningen skall vara godkänd av skolöverstyrelsen. Som studieförbund må enligt utredningen undantagsvis kunna godkännas organisation, som har en verksamhet av liknande karaktär och omfattning som övriga förbund utan att dock vara uppbyggd på medlemskap, t. ex. folkuniversitetets nämnd. Även organisationer av sistnämnda karaktär föreslås skola ha studieledare, som av skolöverstyrelsen godkänts för ifrågavarande verksamhet. *Utredningens* förslag innebär, att intresseorganisationer av politisk, ekonomisk eller religiös karaktär icke kunna ifrågakomma till understöd för administrationen av inom organisationernas ram bedriven bildningsverksamhet.

Enligt utredningens mening bör varje studieförbund, som fyller de så-

lunda uppställda villkoren, kunna erhålla understöd för sina organisations- och administrationskostnader. Understödet föreslås utgå med högst hälften av kostnaden för förbundets utgifter för studieändamål, däri inräknade kostnader för av förbundet anordnade studieledarkurser samt utgifter för av förbundet anställda distriktsinstruktörer, respektive ämneskonsulenter. Bidrag borde icke utgå till sådana ändamål, som i annan ordning vore föremål för statsunderstöd, t. ex. biblioteks- eller allmän föreläsningsverksamhet, ej heller till sådan verksamhet, som hade kommersiell karaktär, t. ex. förlagsverksamhet. Vid studieledarkurser borde bidrag utgå — förutom till kostnader för kursernas anordnande — till deltagarnas kostnader för resor men ej för kost och logi. Utredningen har diskuterat, om icke understöd till studieledarkurser borde utgå efter en högre procentsats med hänsyn till dessa kursers betydelse för bildningsarbetets kvalitet men icke funnit tillräckliga skäl för att tillerkänna dem en särställning. Ett undantag göres likväl för studieledarkurser för sjöfolk, vilka liksom de båda instruktörer, som för närvarande arbeta bland sjöfolket, i överensstämmelse med beslut av 1946 års riksdag föreslås helt skola bekostas av statsmedel. Anslaget till studieförbundens administrations- och organisationskostnader förutsättes skola fördelas av skolöverstyrelsen.

Vad angår de föreslagna villkoren för att studieförbund skall godkännas som berättigat till understöd för administrationskostnader, framhåller *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, att detta förbund enligt utredningens definition icke skulle kunna rubriceras som studieförbund. Förbundet fortsätter:

Husmodersförbundet bedriver utan tvekan en riksomspännande bildningsverksamhet, utan att det dock vare sig kan eller vill sätta denna som sin huvuduppgift. Den är endast *en* punkt men en viktig sådan på förbundets vittomfattande program. Att å andra sidan avskilja förbundets studiecirklar till ett särskilt studieförbund skulle utan tvivel verka splitrande på arbetet. — Enligt förbundets uppfattning borde en sammanslutning sådan som Sveriges husmodersföreningars riksförbund kunna erhålla statsbidrag utan att ombildas till ett särskilt studieförbund.

Förbundet framhåller, att det skulle behöva statsbidrag till föreläsnings- och cirkelverksamhet, till inköp av projektionsapparater och grammofonskivor.

N.K.I.-skolan anser det föreslagna villkoret om 10 000 medlemmar vara i högsta grad odemokratiskt och syfta till att stärka de stora förbundens monopolställning och försvåra uppkomsten av nya studieförbund och studieorganisationer. *Humanistiska sektionen vid Uppsala universitet* framhåller, att förhållandet mellan en riksorganisations medlemmar och aktiva i bildningsarbetet deltagande personer torde vara svårt att fastställa. Sektionen finner det rimligt, att även lokala organisationer komma

i åtnjutande av statsbidrag till sina organisationskostnader. Liknande synpunkter anföras av *folkuniversitetets nämnd*. Å andra sidan föreslår *högerns ungdomsförbund* en höjning av medlemsantalet till förslagsvis 25 000. Den av utredningen föreslagna medlemssiffran kommer enligt förbundet att främja bildandet av nya studieförbund, varigenom anslagen till centrala administrationskostnader komma att öka.

Utredningens förslag i fråga om principerna för statsunderstödet beräkning har lämnats utan erinran av flertalet av de hörda remissinstanserna.

Studieförbundet medborgarskolan finner förslaget om statsbidrag med 50 procent vara det ur både praktisk och principiell synpunkt rätta och riktiga.

Kooperativa förbundet anser metoden att lämna stöd med visst belopp per redovisad studiecirkel, respektive redovisat studiecirkelbibliotek obetingat att föredraga framför utredningens förslag och yrkar, att det statliga stödet till studieförbunden ställes i relation till omfattningen av den bildningsverksamhet, som bedrivs inom förbunden.

Landsorganisationen understryker, att det föreslagna understödet kommer att bli en god hjälp åt folkbildningsarbetet, men anser, att det i särskilt två avseenden är otillräckligt och därför bör höjas. Organisationen föreslår, att studieledarkurser helt bekostas av statsmedel samt att kostnaderna för av studieförbunden anställda instruktörer och konsulenter bestridas på samma sätt. För att förhindra att en höjning av bidragen skulle leda till att studieförbunden anställde för många instruktörer och konsulenter kan enligt landsorganisationens mening lämpligen en reglering ske genom att skolöverstyrelsen fastställer det antal, som är erforderligt för varje studieförbund.

Statskontoret motsätter sig bestämt ett genomförande av utredningens förslag beträffande bidrag till studieförbundens organisations- och administrationskostnader. Ämbetsverket framhåller, att någon möjlighet icke föreligger att kontrollera, att förbunden vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att hålla sina administrationskostnader nere. Statskontoret finner vidare systemet synnerligen otillfredsställande, då statsunderstöd skulle komma att utgå i relation till bokförda utgifter och icke under hänsynstagande till förbundens faktiska, ekonomiska läge. Ämbetsverket fortsätter:

Därest medel i ökad utsträckning skulle anses böra ställas till förfogande för ändamålet torde — inom ramen av anvisade medel — organisationerna böra tilldelas bidrag med de belopp, som med hänsyn till i varje särskilt fall föreliggande omständigheter kunna befinnas skäligen.

Arbetarnas bildningsförbund och *nationaltemplarordens studieförbund* ha föreslagit, att jämväl kursdeltagarnas kostnader för kost och logi skulle få inräknas i de belopp, som ligga till grund för administrationsbidragen.

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningens förslag i dess helhet.

Departement-
schefen.

Jag anser det lämpligt att de nu från olika huvudtitlar och anslag utgående understöden till studieförbunden för organisations- och administrationskostnader i enlighet med utredningens förslag sammanföras och i fortsättningen utgå från ett under åttonde huvudtiteln uppfört anslag till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader. I anledning härav bör viss minskning ske av det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande, ur vilket anslag understöd för studieverksamhet för närvarande utgår till godtemplarordens studieförbund, nationaltemplarordens studieförbund och Sveriges blåbandsförening. Jag återkommer till denna fråga i samband med anslagsberäkningarna. Däremot synes vad jag nyss förordat icke böra föranleda någon minskning av det under nionde huvudtiteln uppförda anslaget till Bidrag till Jordbrukarungdomens förbund, eftersom sistnämnda anslag i allmänhet synes ha tagits i anspråk för andra ändamål än förbundets bildningsverksamhet. Vad angår anslaget under samma huvudtitel till Bidrag till Svenska fiskarens studieförbund har utredningen vid bifall till dess nu förevarande förslag ifrågasatt en nedsättning av detta anslag, som nu är uppfört med 15 000 kronor, med 5 000 kronor till 10 000 kronor. Jag erinrar emellertid om att lantbruksstyrelsen, såsom framgår av årets statsverksproposition, hemställt, att detta anslag för budgetåret 1947/48 måtte uppföras med 25 000 kronor. I avvaktan på resultatet av då pågående utredning rörande frågan om fiskets undervisningsproblem har Kungl. Maj:t emellertid föreslagit, att anslaget för nästa budgetår skulle uppföras med oförändrat belopp, 15 000 kronor. Under sådana omständigheter torde någon förändring av anslagets belopp icke nu böra ifrågasättas.

De av utredningen föreslagna villkoren för att ett studieförbund skall erhålla understöd för organisations- och administrationskostnader finner jag väl avvägda. Det synes mig sålunda riktigt, att understöd för detta ändamål utgår endast till organisationer med studie- och bildningsverksamhet som sin huvuduppgift. Detta hindrar givetvis icke, att även organisationer, som ha andra huvuduppgifter, kunna erhålla bidrag till inom förbundet anordnade studiecirklar. Även till av sådana organisationer anordnad föreläsningsverksamhet kan bidrag utgå med anlitande av de särskilda anslagsmedlen till föreläsningsverksamhet på orter, där lokala föreläsningsanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter.

Jag finner det vidare lämpligt, att ett icke alltför litet minimiantal medlemmar kräves. Ur praktiska och organisatoriska synpunkter är det icke önskvärt, att studiearbetet splittras på ett oproportionerligt stort antal organisationer. Å andra sidan synes mig medlemssiffran icke böra sättas så högt, att mindre organisationer skulle nödsakas uppgå i större, med vilka de sakna organisatoriskt sammanhang.

När det gäller att avväga grunderna för statsunderstödet till studieför-

bunden, synes det mig riktigt att låta understöden utgå i förhållande till bildningsverksamhetens omfattning. Att — såsom i ett av remissyttrandena föreslagits — som en mätare på denna omfattning använda antalet av organisationen redovisade studiecirkelbibliotek torde emellertid av praktiska skäl vara mindre lyckligt med hänsyn till svårigheten att erhålla användbara statistiska uppgifter. Med en beräkningsgrund som den sålunda ifrågasatta skulle exempelvis ett förbund, som redovisar två studiecirkelbibliotek med fem medlemmar vardera, bli gynnsammare ställt än om förbundet redovisade endast en cirkel med tio medlemmar, trots att studiearbetet i de båda fallen torde vara likvärdigt.

En riktigare mätare av studieförbundens verksamhet torde vara att finna i förbundens utgifter för bildningsverksamheten. Genom att, såsom utredningen föreslagit, högst halva kostnaden för denna verksamhet skall bestridas av statsmedel, torde man kunna utgå från att organisationerna i eget intresse skola komma att tillse, att erforderlig sparsamhet iakttages. Jag förutsätter vidare, att det föreslagna maximibidraget i mån av medeltillgång endast beviljas, därest skolöverstyrelsen, som i enlighet med föreliggande förslag torde böra pröva och avgöra ansökningar om bidrag för ifrågavarande ändamål, finner vederbörande studieförbunds organisations- och administrationskostnader stå i rimligt förhållande till studieverksamhetens omfattning.

Med anledning av den mot utredningens förslag av statskontoret framställda anmärkningen, att statsunderstöd skulle komma att utgå i relation till bokförda utgifter och icke under hänsynstagande till förbundens faktiska ekonomiska läge, må framhållas, att förbundens inkomster i huvudsak utgöras av medlemsavgifter och att syftet med det föreslagna statsunderstödet i första hand torde få anses vara att nedbringa organisationers och enskildas kostnader för här ifrågavarande ändamål.

De gjorda yrkandena om förmånligare understödsgrunder än de av utredningen föreslagna anser jag mig icke böra förorda, utan jag biträder jämväl härutinnan utredningens förslag. Till frågan om medelsanvisningen för nästa budgetår till ifrågavarande ändamål tager jag ställning i det följande.

24. Samverkan inom folkbildningsarbetet.

Enligt utredningens mening bör ett lokalt samarbete inom bildningsarbetet eftersträvas. Ett obligatoriskt organ anses emellertid icke för närvarande böra komma till stånd. Det anses riktigt, att behovet får växa fram av sig självt. Enligt utredningens övertygelse kommer ett sådant behov att göra sig allt starkare gällande, icke minst om utredningens förslag angående ökat statligt stöd till bildningsverksamheten blir förverkligat. Utredningen framhåller, att det bör ligga i varje kommuns egen hand att avgöra, vilken form för samarbete som bäst passar kommunen. Först när

större erfarenhet vunnits, torde det vara möjligt att överblicka, i vad mån några normerande bestämmelser äro erforderliga. Utredningen räknar i det avseendet med att bildningsorganisationerna själva skola ha sin uppmärksamhet fäst på saken och vidtaga de åtgärder, som kunna ankomma på dem.

Även om utredningen förmenar, att ett fastare lokalt samarbete icke bör uppställas som villkor för statsunderstöd till bildningsverksamheten, finner den nu gällande föreskrifter om samarbete i fråga om föreläsnings- och folkbildningskursverksamhet böra utvidgas. Utredningen föreslår sålunda, att samarbete skall sökas icke endast med de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna utan även med andra inom kommunen verksamma folkbildningsorganisationer liksom med övriga organisationer, som ha bildningsverksamhet på sitt program.

Som samarbetsorgan för studieförbundens huvudorganisationer fungerar Samverkande bildningsförbunden. I organisationen ingå de nio nuvarande studieförbunden. Annan bildningsverksamhet är däremot ej representerad. Organisationen avser att vara en kontaktorganisation för att undvika att olika arrangemang och aktioner kollidera och samtidigt en organisation för lösande av sådana frågor, som bättre lösas samfällt än av varje delorganisation för sig. I utgivandet av tidskriften *Folklig kultur* har Samverkande bildningsförbunden en av sina huvuduppgifter. Däremot har organisationen icke fattat som sin uppgift att samordna bildningssträvandena inom de olika förbunden. Enligt utredningens mening bör Samverkande bildningsförbunden även framgent betraktas icke som en bildningsorganisation vid sidan av andra utan som ett samarbetsorgan. Såsom sådant bör organisationen enligt utredningens mening icke erhålla något särskilt administrationsanslag. Utredningen framhåller, att det som hittills bör ankomma på de i Samverkande bildningsförbunden ingående organisationerna att finansiera samarbetsorganisationen med hjälp av de medel i form av bland annat statligt understöd, som dessa disponera. Denna syn på förhållandena utesluter icke enligt utredningens mening, att statsunderstöd för särskilda ändamål skulle kunna utgå till Samverkande bildningsförbunden. Vidare förutsätter utredningen, att understöd liksom hittills kommer att utgå till tidskriften *Folklig kultur*; med hänsyn till de stegrade tryckningskostnaderna och vikten av att bildningsarbetet förfogar över ett slagkraftigt, stimulerande och samlande organ föreslår utredningen en ökning av understödet från 3 500 kronor till 4 500 kronor. Samma ökning bör enligt utredningens mening komma den andra statsunderstödda folkbildningstidskriften, *Studiekamraten*, till del.

Även Folkbildningsförbundet, som utgör samarbetsorgan för bland annat länens föreläsnings- och folkbildningsförbund, bör enligt utredningens uppfattning finansieras genom tillskott från dess olika medlemmar. Utredningens förslag om ett anslag till förbundet för möjliggörande av en konsulent-

verksamhet i anslutning till folkbildningskurserna utgör enligt utredningens mening icke något avsteg från denna princip utan innebär endast, att förbundet av praktiska skäl får fördela anslaget bland de anslutna organisationerna.

Vad utredningen anfört i fråga om Samverkande bildningsförbunden, har föranlett erinringar från *godtemplarordens studieförbund*, som framhåller, att Samverkande bildningsförbunden med säkerhet skulle ha betydligt större utsikter att kunna fylla sin uppgift på ett tillfredsställande sätt, om organisationen vore självförsörjande.

Samverkande bildningsförbunden anför:

Utredningen har hänvisat till, att studieförbunden genom de av utredningen föreslagna ökningarna av deras administrationsbidrag även i fortsättningen böra finansiera samarbetsorganet och även få bättre möjligheter att göra detta än hittills. Principen kan synas väl motiverad och det förefaller i sak mindre viktigt, om administrationsanslaget till Samverkande bildningsförbunden går via studieförbunden eller direkt. De anslutna medlemsorganisationerna torde under alla omständigheter få lämna årliga tillskott utöver ett eventuellt statsbidrag. Mot detta förslag talar dock den omständigheten, att ett av de i Samverkande bildningsförbunden ingående studieförbunden, Sveriges kristliga bildningsförbund, icke åtnjuter statsbidrag. Vidare har Samverkande bildningsförbunden kommit att anlitas såsom kontaktorgan åt olika håll för uppgifter, som icke direkt kan sägas beröra de anslutna organisationernas verksamhet men likväl torde vara av vikt för bildningsrörelsen i dess helhet. Som exempel kan nämnas, att Samverkande bildningsförbundens sekretariat under de gångna åren haft ett mycket intimt samarbete med centralrådet för religiös och kulturell upplysningsverksamhet inom försvaret (sedermera försvarsväsendets personalvårdsnämnd) och försvarsstabens personalvårdsavdelning. Det vore otvivelaktigt av värde, om dessa förbindelser kunde vidareutvecklas och bildningsrörelsen på det sättet mera direkt engagerades i denna viktiga verksamhet. Under tiden efter fredsslutet har Samverkande bildningsförbunden också svarat för en del kontakter och informationstjänst till utländska besökare av olika kategorier. Vid de stora folkbildningsstämmor, som anordnats under senare år av Samverkande bildningsförbunden, ha inbjudningar utsänts till samtliga organisationer och institutioner, som haft bildningsarbete på sitt program, och bland annat har folkbildningsutredningen haft tillfälle att införa dessa församlingar få betydelsefulla frågor diskuterade. Ett direkt statsbidrag till Samverkande bildningsförbunden borde verka stimulerande på studieförbundens insatser i dylika allmänna bildningsuppgifter.

Skolöverstyrelsen tager i sitt utlåtande över betänkandet ställning till en av Samverkande bildningsförbunden före betänkandets avlämnande hos Kungl. Maj:t gjord framställning, som remitterats till skolöverstyrelsen för yttrande, i vilken hemställes om statsbidrag för organisationens administrationskostnader med 5 000 kronor för nästkommande budgetår. Överstyrelsen avstyrker denna framställning och ansluter sig jämväl i övrigt till vad utredningen föreslagit.

För att främja lokalt samarbete i kommunerna föreslår *centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar*, att årligen på lämplig tid en konferens hålles mellan bildningsorganisationerna inom en kommun för dryftande av åtgärder i samarbetets tecken.

Departement-
schefen.

En samverkan inom bildningsarbetet är angelägen ur praktiska och ekonomiska synpunkter men har även ett ideellt värde, som icke bör underskattas. Jag delar emellertid utredningens uppfattning, att något obligatoriskt organ för det lokala samarbetet icke bör tillskapas. Liksom utredningen förutsätter jag, att bildningsorganisationerna själva taga de initiativ, som kunna vara erforderliga. Jag utgår från att de därvid även uppmärksamma det behov av årliga konferenser, som centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar betonat.

Mot utredningens förslag om vissa ändringar i gällande föreskrifter om samarbete i fråga om föreläsnings- och folkbildningskursverksamheten har jag intet att erinra.

Beträffande Samverkande bildningsförbunden framhåller utredningen, att denna organisation även framgent bör betraktas icke som en bildningsorganisation vid sidan av andra utan som ett samarbetsorgan och som sådant finansieras av sina huvudmän, studieförbunden. I likhet med skolöverstyrelsen kan jag ansluta mig till denna uppfattning, som förutsätter, att studieförbunden få medräkna sina bidrag till samarbetsorganet i de utgifter, som skola läggas till grund vid beviljandet av bidrag till förbundens administrationskostnader. Jag biträder även utredningens förslag om en höjning av understödet till vardera av tidskrifterna *Folklig kultur* och *Studiekamraten* med 1 000 kronor till 4 500 kronor.

25. Tillsynsmyndighet.

Utredningen understryker, att en av de viktigaste grundvalarna för det fria folkbildningsarbetet skulle ryckas undan genom en byråkratisering av bildningsverksamheten. Å andra sidan finner utredningen det uppenbart, att statsmakterna ha både rätt och skyldighet att kräva en viss kontroll rörande användningen av de förhållandevis stora belopp, varom här är fråga. Enligt utredningens mening kan en dylik kontroll, som beaktar bildningsarbetets fria karaktär och förenas med en rådgivande verksamhet, innebära ett stimulerande inslag i folkbildningsarbetet.

Utredningen föreslår, att skolöverstyrelsen även i fortsättningen skall vara tillsynsmyndighet för det fria folkbildningsarbetet. Med de väsentligt ökade understöd till bildningsarbetet, som utredningen funnit behövliga, finner utredningen en förstärkning av arbetskrafterna inom skolöverstyrelsen vara nödvändig.

För närvarande handläggas frågor rörande allmän folkbildning av fjärde

roteln inom skolöverstyrelsens folkskolavdelning. Till samma rotel höra ärenden angående kommunala folkskolinspektörer och överlärare, dövstumundervisning, folkhögskolor, specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande, nykterhetsundervisning, skolbarnsbespisning, skolradio, skolfilm och skolsparkasseverksamhet, tidskrifter och årsböcker. Till roteln äro knutna ett undervisningsråd som rotelchef, två amanuenser, av vilka den ene, som är halvtidsanställd, är föredragande för frågor angående föreläsningar och folkbildningskurser, samt ett likaledes halvtidsanställt e. o. kanslibitråde. De båda halvtidsanställda tjänstemännen ha under tre månader om året heltidstjänst.

Utredningen föreslår, att frågorna rörande allmän folkbildning i fortsättningen handläggas av en särskild folkbildningsrotel inom överstyrelsens folkskolavdelning. På grund av det nära sambandet mellan folkbildningsarbetet och folkhögskolorna föreslås, att även ärenden rörande dessas verksamhet skola handläggas av denna rotel liksom ärenden rörande nykterhetsundervisningen och rörande allmän ungdomsvård. I detta avseende erinrar utredningen om att ungdomsvårdskommittén i skilda sammanhang föreslagit skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet. Ärenden rörande folk- och skolbibliotek böra däremot enligt utredningens mening såsom hittills handläggas av biblioteksroteln.

Utredningen ingår icke närmare på den ändrade arbetsfördelningen inom överstyrelsens folkskolavdelning, som blir en följd av utredningens förslag om inrättande av en folkbildningsrotel. Den minskning av den nuvarande fjärde rotelns arbetsbörda, som folkbildningsärendenas överflyttning till en särskild rotel innebär, torde enligt utredningens uppfattning komma att till stor del uppvägas av den ökning som är att emotse beträffande andra under roteln hörande ärenden, framför allt frågorna rörande tillsättandet av överlärartjänster samt skolmåltidsverksamheten. Till roteln anses vidare kunna överföras ett antal ärenden från andra särskilt arbetsbelastade rotlar inom folkskolavdelningen. Utredningen utgår följaktligen från att fjärde roteln bibehålles, om än med viss minskning av den till roteln knutna personalen.

Såsom chef för folkbildningsroteln räknar utredningen med ett undervisningsråd och förutsätter därvid, att vid befattningens tillsättande den största hänsyn tages till vederbörandes förtrogenhet med folkbildningsarbetets särskilda problem. Vid undervisningsrådets sida anses böra ställas två konsulenter för allmän folkbildning med den arbetsfördelning dem emellan, som skolöverstyrelsen kan komma att bestämma. Konsulenterna föreslås inplacerade i lönegraden A 24, d. v. s. samma lönegrad som skolöverstyrelsen i sina anslagsäskanden för nästa budgetår funnit sig böra föreslå för överstyrelsens nu i 21 lönegraden placerade biblioteks- och gymnastikkonsulenter. Om konsulentorganisationen skall kunna innebära den stimulans, som utredningen avsett, finner utredningen det vara av vikt, att löneställningen blir sådan, att dugande krafter kunna förvärfvas. I

huvudsak beräknas den ene av konsulenterna komma att syssla med frågor rörande föreläsningar och kurser och den andre med frågor rörande studiecirklar. Utredningen har övervägt, huruvida ytterligare en konsulent borde anställas, närmast för rådgivning i anslutning till korrespondensundervisning av olika slag, men har icke funnit behovet av en sådan konsulent för närvarande tillräckligt styrkt. Till folkbildningsroteln anses vidare böra knytas konsumenten för nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning samt folkhögskolinspektören, båda arvodesavlönade. Utredningen räknar därjämte med att en byråsekreterare knytes till roteln som biträde vid handläggningen av förekommande ärenden. Till roteln anses slutligen från nuvarande fjärde roteln böra överföras den halvtidsanställda av de båda amanuenserna liksom det likaledes halvtidsanställda kanslibitradet, vilkas arbetskraft för närvarande i huvudsak tages i anspråk för handläggning av ärenden rörande föreläsningar och bildningskurser. Med hänsyn till de väsentligt vidgade arbetsuppgifterna räknar utredningen med att båda befatningarna ombildas till heltidstjänster.

Vid sidan av den föreslagna folkbildningsroteln inom skolöverstyrelsen föreligger enligt utredningens mening ett uppenbart behov av ett rådgivande och initiativtagande organ, så sammansatt, att det kan sägas representera hela det frivilliga bildningsarbetet i vårt land. Något sådant organ finnes icke för närvarande. För ändamålet föreslår utredningen, att en statens folkbildningsnämnd, knuten till skolöverstyrelsens folkbildningsrotel, tillsättes. En sådan nämnd skulle enligt utredningens mening betyda ett kraftigt stöd för rotelns rådgivande verksamhet; den skulle genom att själv taga initiativ på folkbildningsområdet kunna verksamt befordra bildningsarbetets utveckling; den skulle kunna ingripa mot eventuella osunda tendenser, vare sig dessa taga sig uttryck i statlig byråkrati eller organisationbunden likriktning; den skulle slutligen, om så befanns lämpligt, kunna höras i samband med att skolöverstyrelsen avgav sina riksdagspetita rörande folkbildningsfrågor.

Som ordförande i nämnden föreslås chefen för folkbildningsroteln skola fungera och som sekreterare lämplig person bland rotelns övriga personal. Vad angår nämndens sammansättning i övrigt, har utredningen diskuterat, huruvida ledamöterna skola utses av Kungl. Maj:t eller av vederbörande organisationer. Med hänsyn till att nämnden skall vara ett representativt organ, har utredningen stannat för det senare alternativet. De organisationer, som enligt förslaget skola representeras i nämnden genom vardera en representant utsedd för en tid av två år äro följande: vart och ett av de statsunderstödda studieförbunden, föreläsningsförbundens riksorganisation, folkbildningsförbundet, envar av de statsunderstödda centralbyråerna för förmedling av föreläsningar, svenska folkhögskolans lärarförening, AB radiotjänst, Sveriges allmänna biblioteksforening, försvarsstaben, riksförbundet för bildande konst, amatörteaterns riksförbund och musikfrämjan-

det. Därjämte föreslås, att universiteten skola representeras genom en av universitetskanslern för samma tid utsedd ledamot. För varje ledamot skall i samma ordning utses suppleant.

Enligt utredningens mening bör folkbildningsnämnden normalt sammanträda endast en gång om året, varvid chefen för folkbildningsroteln skulle lämna en översikt över folkbildningsarbetets utveckling under det gångna året. Om skolöverstyrelsen så funne lämpligt eller tio av nämndens ledamöter det begärde, skulle nämnden kunna sammankallas även mellan de årliga sammanträdena för behandling av viss fråga.

Förslaget om en särskild rotel inom skolöverstyrelsen för handläggning av frågor rörande folkbildningsarbetet tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*, som finner förslaget vara väl avvägt och erforderligt för att kunna möta de behov, som omedelbart inställa sig vid ett genomförande av vad utredningen i övrigt förordad. Skulle emellertid utredningens förslag om korrespondensinstitutens ställande under överstyrelsens inspektion redan nu vinna statsmakternas bifall, finner överstyrelsen ytterligare en konsulent erforderlig.

Även *ungdomsvårdskommittén* finner en tredje konsulent böra komma i fråga. Kommittén anför bland annat:

Det kan ifrågasättas, om de allmänt ungdomsvårdande uppgifter, som tidigare föreslagits hänvisade till skolöverstyrelsen, kunna tillgodoses vid sidan om folkbildningsärendena, såvida icke en särskild konsulent får handlägga dem. Förr eller senare torde också i någon form ett stöd åt ungdomens föreningsliv bli aktuellt. — Det förslag om stöd åt verksamheten vid fritidsgårdar, som ungdomsvårdskommittén inom kort framlägger, ökar ytterligare arbetsuppgifterna inom ungdomsvårdens område. Med hänsyn härtill anser ungdomsvårdskommittén alla skäl tala för att den av utredningen föreslagna folkbildningsroteln får karaktär av folkbildnings- och ungdomsvårdsrotel och att utom föreslagna konsulenter jämväl tillsättes en konsulent med uppgift att handha allmänt ungdomsvårdande angelägenheter, ärenden rörande fritidsgårdar, korrespondensundervisning och eventuellt sådana fritidssysselsättningar för ungdom, som icke faller under beteckningen studiecirklar.

Statskontoret framhåller, att behovet av en utökning av personalen hos skolöverstyrelsen icke kan bedömas av föreliggande utredning. Frågan bör enligt ämbetsverket upptagas till prövning i samband med den av statskontoret vid tidigare tillfällen förordade översynen av överstyrelsens organisation. De föreslagna nya konsulentbefattningarna anser statskontoret böra tills vidare placeras i nuvarande 21 lönegraden.

Den föreslagna folkbildningsnämnden har tillstyrkts av de hörda remissinstanserna. *Landsorganisationen* betonar dock, att nämnden icke bör få karaktären av en övervakande nämnd. *Samverkande bildningsförbunden* framhåller, att en viss kontinuerlig kontakt mellan skolöverstyrelsen och bildningsrörelsen helt visst kan vara av värde men att det starkt kan ifråga-

sättas, om denna nämnd bör få den exekutiva karaktär, utredningen tydligen tänkt sig, då den i betänkandet anför nämndens möjliga arbetsuppgifter. Organisationen anför vidare:

Skall en sådan nämnd komma till stånd, bör den enligt Samverkande bildningsförbundens mening ha en rent rådgivande karaktär och dess beslut skall icke kunna betraktas såsom bindande för de organisationer, som utse representanter i nämnden. Detta förbehåll synes stå i samklang med utredningens i övrigt starkt understrukna uppfattning, att den fria bildningsverksamheten alltjämt bör vara fri och frivillig.

Skolöverstyrelsen finner det självklart, att nämnden endast skall ha rådgivande uppgifter och sålunda icke ha att fatta beslut å de representerade organisationernas vägnar. Enligt överstyrelsens mening bör nämnden givetvis icke kunna etablera sig som ett representativt organ för folkbildningsarbetets övriga uppgifter.

Vad nämndens sammansättning beträffar, uttalar *Sveriges folkskolläraryrkesförbund* önskemålet, att folkskolans lärare bliva företrädde i nämnden. *Skolöverstyrelsen* finner det motiverat, att de olika lärarkategorierna bliva företrädde, och föreslår, att nämnden utökas med en representant för vardera federationen *Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförbund* och läroverkslärarnas riksförbund.

N. K. I.-skolan framhåller önskvärdheten av att korrespondensinstitutet representeras i nämnden eller också att en särskild nämnd organiseras för frågor i samband med korrespondensundervisningen. *Hermods korrespondensinstitut* uttalar önskemål om att institutet blir företrätt i nämnden.

I fråga om nämndens arbetssätt föreslår *Jordbrukarungdomens förbund*, att antalet ordinarie sammanträden ökas till fyra och att nämnden dessutom sammanträder, så snart skolöverstyrelsen eller fem ledamöter så begära. Samma önskemål om fyra sammanträden årligen framlägges av *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*. *Nationaltemplarordens studieförbund* ifrågasätter, huruvida icke nämnden inom sig bör få utse ordförande och sekreterare, vilka mellan de sällan återkommande sammanträdena skulle kunna stå folkbildningsrotelns chef till tjänst med erforderliga upplysningar och kontakter.

Departementschefen.

Den ökade omfattning, som statsunderstödet till folkbildningsarbetet kommer att få vid bifall till vad jag i det föregående förordat, gör en förstärkning av skolöverstyrelsens arbetskrafter oundgänglig. I likhet med utredningen och remissinstanserna finner jag det därvid angeläget, att överstyrelsen sättes i stånd att vid sidan av nödig kontroll över statsunderstödens användning bedriva en rådgivande och stimulerande verksamhet.

Jag förordar förslaget om inrättande av en särskild folkbildningsrotel inom skolöverstyrelsen med ett undervisningsråd såsom chef. Jag kan även biträda utredningens förslag om inrättandet av två konsulentbefattningar

för allmän folkbildning. Härutöver torde en viss förstärkning av överstyrelsens biträdes- och amanuenspersonal bliva erforderlig vid bifall till de av mig förordade åtgärderna till främjande av folkbildningsarbetet. Till frågan härom och till spörsmålet om lönegradsplaceringen av de nya konsulentbefattningarna tager jag ställning vid anmälan denna dag av frågan om skolöverstyrelsens anslagsbehov för nästa budgetår.

Med avseende å den föreslagna folkbildningsnämnden kan jag i huvudsak biträda vad utredningen föreslagit. Jag delar utredningens uppfattning, att en dylik nämnd skulle betyda ett värdefullt stöd för folkbildningsrotelns verksamhet. Liksom skolöverstyrelsen förutsätter jag, att nämnden uteslutande skall vara ett rådgivande organ. Nämnden synes mig, såsom överstyrelsen förordat, böra utökas med en representant för federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening och en för läroverkslärarnas riksförbund. Däremot är jag icke beredd att nu tillstyrka en ytterligare utökning av nämnden i förhållande till utredningens förslag för att möjliggöra en representation för korrespondensinstitutet. Folkbildningsrotelns chef torde, såsom utredningen föreslagit, böra tjänstgöra såsom ordförande vid nämndens sammanträden. Erfarenheterna torde få utvisa, om det kan anses tillfyllest, att nämnden normalt sammanträder endast en gång per år. Mot förslaget, att nämnden skall sammanträda, då minst fem ledamöter så önska, har jag icke något att erinra. Nämndens genom val utsedda ledamöter torde vid deltagande i sammanträde med nämnden böra äga åtnjuta dagarvode enligt kommittékungörelsen samt resekostnads- och traktamentsersättning enligt rese- och traktamentsklass IA i allmänna resereglementet. Till medelsanvisningen härför tager jag ställning i annat sammanhang.

II. Anslagsberäkningar.

1. Förslagsanslaget till Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar.

Detta anslag är för närvarande uppfört med 42 500 kronor. Personalförteckning och avlöningsstat med därtill hörande bestämmelser äro införda på sid. 470 i statsliggaren.

Biblioteksstyrelsen i Linköping har hemställt om en mindre höjning av bibliotekets medel till avlöningar till icke-ordinarie personal, medan *biblioteksstyrelsen i Skara* hemställt om oförändrad medelsanvisning.

Departementschefen.

I det föregående har jag tillstyrkt 1944 års folkbildningsutrednings förslag om anställande av ytterligare en amanuens vid vardera av biblioteken i Linköping och Skara.

Anställandet av dessa amanuenser samt regleringen av befordringsgången för amanuenspersonalen kunna beräknas påkalla en höjning av icke-ordinarieposten med 9 800 kronor till 22 100 kronor och av posten till rörligt tillägg med 1 400 kronor till 7 200 kronor.

Den allmänna löneregleringen medför en höjning av ordinarieposten med 13 900 kronor till 38 300 kronor och av icke-ordinarieposten med 15 500 kronor till 37 600 kronor, medan den nyss till 7 200 kronor beräknade anslagsposten till rörligt tillägg kan minskas med 2 600 kronor till 4 600 kronor.

Ifrågavarande anslag bör alltså uppföras med $(38\,300 + 37\,600 + 4\,600 =)$ 80 500 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 38 000 kronor.

2. Förslagsanslaget till Understöd åt folkbiblioteksväsendet.

Detta anslag är nu uppfört med 2 341 000 kronor och är fördelat på följande sätt:

1. Folk-, studiecirkel-, skol-, sjukhus-, truppförbands- och sjömansbibliotek, <i>förslagsvis</i>	kronor	2 116 900
2. Biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet, <i>förslagsvis</i>	»	13 000
3. Centralbibliotek	»	170 000
4. Vandringsbiblioteksförråd vid stifts- och landsbibliotek	»	6 000
5. Resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek ...	»	7 100
6. Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	»	6 000
7. Tillägg till grundkatalog	»	4 500
8. Tidskrifter	»	10 500
9. Bibliotekskurser	»	7 000

Summa kronor 2 341 000.

Vid min anmälan i det föregående av 1944 års folkbildningsutrednings betänkande har jag tagit ställning till vissa anslagsfrågor rörande posterna 3, 4 och 8.

Skolöverstyrelsen har i sina den 31 augusti 1946 dagtecknade anslags-
äskanden för nästa budgetår hemställt om höjning av samtliga anslags-
poster utom posterna 2, 4, 6 och 7 med sammanlagt 186 000 kronor. Över-
styrelsen har därvid anfört i huvudsak följande.

Folk-, studiecirkel-, skol-, sjukhus-, truppför-
bands- och sjömansbibliotek. Vid anslagsberäkningen har
överstyrelsen, i likhet med föregående år, utgått från de understöd, som
anvisats för närmast föregående kalenderår. För kalenderåret 1945 upp-
gingo de av överstyrelsen anvisade statsunderstöden, vilka belastat anslaget
för budgetåret 1945/46, till inalles omkring 2 255 500 kronor, alltså ett be-
lopp, som med icke fullt 140 000 kronor överstiger det för innevarande
budgetåret förslagsvis uppförda. Ökningen vittnar om att de lokala biblio-
teksanslagen, vilka ligga till grund för statsunderstöden, fortsatt att stiga.
Vad enbart de kommunala och med dem likställda folkbiblioteken samt
folkskolebiblioteken angår, visar en närmare undersökning, att, medan
dessa bibliotek år 1941 i lokala bidrag uppburo sammanlagt 3 797 233 kro-
nor och år 1943 4 574 015 kronor, motsvarande belopp för år 1945 uppgår
till 5 195 231 kronor. Siffrorna visa, att kommunerna åtagit sig avsevärt
ökade kostnader för biblioteksverksamheten. Mot den ovannämnda ökning-
en av statsunderstöden till samtliga bibliotekstyper om 140 000 kronor
svarar en ökning av de lokala bidragen enbart till de nu nämnda biblio-
tekstyperna om mer än 350 000 kronor.

Vid anslagsberäkningen bör vidare hänsyn tagas till den höjning av
understödet till svenska sjömansbiblioteket, som 1946 års riksdag beslutat.
Den härav föranledda ökningen av anslagsbehovet uppgår till 15 000 kronor.

Då för närvarande inga andra utgångspunkter än de här anförda före-
ligga i fråga om statsanslagets beräkning, har överstyrelsen stannat vid
att för nästa budgetår föreslå anslagspostens uppförande med $(2\,255\,500 + 15\,000 =) 2\,270\,500$, vilket i förhållande till innevarande budgetår in-
nebär en ökning med 153 600 kronor.

Centralbibliotek. För närvarande finnas centralbibliotek inrät-
tade i sammanlagt 16 län, vartill komma landsbibliotek med centralbiblio-
teksuppgifter i ytterligare två län. Genom beslut vid 1946 års riksdag
ha medel anvisats för inrättande av ytterligare två centralbibliotek från
och med ingången av år 1947.

För budgetåret 1947/48 hemställer överstyrelsen om anslag till två nya
centralbibliotek och förutsätter därvid, att biblioteken träda i verksamhet
från och med ingången av år 1948. Sedan de av 1946 års riksdag beslutade
nya centralbiblioteken trätt i verksamhet, sakna fyra län central- eller
landsbibliotek. Överstyrelsen har tidigare ansett sig böra tillstyrka förslag
om upprättande av landsbibliotek dels i Växjö och dels i Västerås. Då en-
ligt gällande föreskrifter centralbibliotek icke må upprättas i län, där lands-
bibliotek finnes, skulle alltså vid ett bifall till överstyrelsens förslag cen-
tralbiblioteksorganisationen vara slutligt genomförd från och med ingången
av år 1948. Överstyrelsen vill i detta sammanhang icke underlåta att un-
derstryka vikten av att de båda landsbiblioteken i Växjö och Västerås sna-

rast möjligt komma till stånd, varigenom samtliga län skulle vara försedda med central- eller landsbibliotek. Vad angår de av överstyrelsen nu föreslagna nya centralbiblioteken torde det ankomma på Kungl. Maj:t att i sinom tid i den ordning biblioteksförfattningen föreskriver pröva frågan om bibliotekens förläggning.

Resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek. Denna anslagspost har för innevarande budgetår höjts från 6 300 kronor till 7 100 kronor. Ökningen sammanhänger med den fortsatta utbyggnaden av centralbiblioteksorganisationen.

Då 18 lands- och centralbibliotek komma att vara i verksamhet under hela budgetåret och ytterligare två från och med ingången av år 1947, motsvarar anslagsposten ett belopp av icke fullt 375 kronor för varje lands- och centralbibliotek. Före budgetåret 1940/41 utgick anslaget med i genomsnitt 600 kronor för år och län men nedsattes av besparingskäl vid 1940 års riksdag. Sedan numera möjligheterna att företaga inspektionsresor ökats i samband med återgången till en mera normal buss- och biltrafik, synes det angeläget, att anslaget åter utgår i enlighet med de grunder, som gällde före 1940/41. Under förutsättning att ytterligare två centralbibliotek inrättas från och med ingången av år 1948, kommer i sådant fall det erforderliga anslagsbehovet under denna post att uppgå till $(20 \times 600 + 2 \times 300 =)$ 12 600 kronor, vilket i förhållande till innevarande budgetår innebär en ökning av 5 500 kronor.

Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek. Enligt vid kungörelsen den 24 januari 1930 (nr 15) angående understödande av folkbiblioteksväsendet fogade övergångsbestämmelser må understöd av statsmedel utgå till en eller flera förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek intill dess att central- eller landsbibliotek upprättats i minst 20 av rikets län. I enlighet härmed har riksdagen under en följd av år för vandringsbiblioteksverksamhet inom den del av landet, som ej är täckt av central- eller landsbibliotek, årligen anvisat ett belopp av 6 000 kronor, som i sin helhet utgått till folkbildningsförbundet i Stockholm. Sedan 1946 års riksdag anvisat medel för upprättande av ytterligare två centralbibliotek från och med den 1 januari 1947, komma 20 av rikets län att vara försedda med central- eller landsbibliotek från och med ingången av sistnämnda år. För budgetåret 1947/48 skulle alltså med tillämpning av nämnda övergångsbestämmelser något anslag för här ifrågakvarande ändamål icke erfordras. Ett totalt nedläggande av folkbildningsförbundets vandringsbiblioteksverksamhet skulle emellertid försätta de län, som icke äro försedda med central- eller landsbibliotek, i ett sämre läge än förut. För att undvika detta finner överstyrelsen det påkallat, att anslag för här ifrågakvarande ändamål alltjämt utgår. Anslagsposten synes dock kunna nedsättas till 5 000 kronor.

Tidskrifter. Överstyrelsen hemställer, att understödet till varje tidskrift beräknas till 4 000 kronor, vilket belopp utgick före kriget.

Bibliotekskurser. För bibliotekskurser ha anslag alltsedan 1920 utgått årligen med undantag för krisåren 1933/35 samt 1940/42 och 1943/44. För innevarande budgetår har anvisats ett belopp av 7 000 kronor för anordnande av dels en s. k. biblioteksskola, dels en kurs för folkbibliotekariéer med biblioteksarbetet som bisyssla.

För budgetåret 1947/48 föreligger icke behov av medel för anordnande av biblioteksskola, då sådan plägar anordnas endast vartannat år. Där- emot synes det önskvärt, att medel jämväl under nästa budgetår anvisas för anordnande av en kurs för folkbibliotekarier med biblioteksarbetet som bisyssla. Det behov av utbildning, som föreligger efter kursverksamhetens tillfälliga upphörande under krisåren, är alltså mycket betydande. Kostnaden för en sådan kurs om cirka två veckors längd och 25 deltagare, alternativt två något kortare kurser med ett något lägre deltagarantal i varje kurs, beräknar överstyrelsen till 3 700 kronor. Vid beräkningen av kostnaderna har överstyrelsen utgått från att liksom tidigare vissa reseersättningar samt dagtraktamenten utgå. Överstyrelsen räknar därvid med att dagtraktamentet, som tidigare utgjort 5 kronor, utgår med 7 kronor om dagen i överensstämmelse med vad som gäller för ett antal andra kurser.

Överstyrelsen hemställde för innevarande budgetår om anslag till vissa kurser för bibliotekarier vid folkskolor och allmänna läroverk. För anordnande av en kurs för skolbibliotekarier om en veckas längd och cirka 40 deltagare begärde överstyrelsen ett anslag om 3 000 kronor. Vidare hemställde överstyrelsen om medel för anordnande av kurser om 2—3 dagar rörande skolbibliotek och dess utnyttjande i undervisningen. För anordnande av dessa senare kurser, vilket skulle ske i samarbete mellan statens folkskolinspektörer och vederbörande centralbibliotek, beräknades ett anslag av 2 000 kronor, för vilket belopp 4—5 kurser av detta slag enligt överstyrelsens mening skulle anordnas. Överstyrelsen utgick därvid från att reseersättningar och dagtraktamenten icke komme att utgå till deltagarna. Överstyrelsens förslag upptogs emellertid icke av Kungl. Maj:t. Med anledning av en inom riksdagens andra kammare väckt motion (II: 241), i vilken hemställdes om anslag till skolbibliotekariet kurser i enlighet med överstyrelsens förslag, fann statsutskottet (utlåtandet nr 8) det visserligen behjärtansvärt, att åtgärder vidtoges i syfte att ernå ett riktigt utnyttjande av skolbiblioteken i skolans dagliga arbete men ansåg sig likväl — med beaktande av de av Kungl. Maj:t föreslagna betydande höjningarna av anslagen för undervisningsändamål — icke nu böra biträda det i motionen framställda yrkandet. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på det i motionen berörda spörsmålet. Riksdagen följde utskottets förslag (skrivelsen nr 8). Under hänvisning till vad statsutskottet sålunda yttrat och med åberopande av de ytterligare skäl, som anförts i den omnämnda motionen, hemställer överstyrelsen nu på nytt om anslag för här ifrågakvarande ändamål. Kostnaderna beräknas till 3 700 kronor för den längre kursen, i det överstyrelsen även här räknar med en förhöjning av dagtraktamentet till 7 kronor. För de kortare kurserna beräknas kostnaderna till 2 000 kronor.

Den grundläggande biblioteksutbildning, som meddelas vid biblioteksskolan, kan endast i relativt begränsad utsträckning tillgodose behovet av utbildning för bibliotekarier med mera speciella arbetsuppgifter. Utan tvivel vore det önskvärt, att utbildningen kunde kompletteras med specialutbildning inom vissa områden. I Danmark, som ju i många avseenden är ett föregångsland på folkbiblioteksväsendets område, har man under de senare åren vid ett par tillfällen anordnat fortbildningskurser för bibliotekarier vid ungdomsbibliotek av olika slag. Utan tvivel föreligger även inom vårt land behov av en sådan fortbildningskurs, och förslag därom har vid flera tillfällen framlagts av olika intresserade parter. Den stora

vikt, som man har anledning att fästa vid biblioteksarbetet bland ungdom, gör det angeläget, att de bibliotekarier, som äro sysselsatta i detta arbete, ha grundlig kännedom om ungdomsbibliotekens arbetsmetoder, ungdomslitteraturen och de psykologiska förutsättningarna för ungdomens läsning. En utbildningskurs av här antytt slag torde liksom i Danmark böra få en omfattning av cirka två månader och vara tillgänglig för bibliotekarier, som genomgått biblioteksskolan och som därutöver ha några års erfarenhet av biblioteksarbete bland ungdom. Även bibliotekarier vid skolbibliotek torde böra beredas möjlighet att deltaga. Någon särskild kursavgift synes icke böra utgå; å andra sidan synes resekostnads- och traktamentsersättning icke böra förekomma. Man kan förutsätta, att kursdeltagarna erhålla ledighet för deltagande i kursen utan att behöva avstå från dem eljest tillkommande avlöningsförmåner. Kostnaderna för kursens anordnande kunna beräknas till 4 000 kronor. Till jämförelse kan nämnas, att kostnaderna för biblioteksskolan, som hittills omfattat cirka 5 månader, uppgå till sammanlagt 12 000 kronor, därav 4 000 kronor i statsunderstöd och 8 000 kronor i deltagaravgifter.

Det sammanlagda anslagsbehovet under denna punkt beräknar överstyrelsen alltså till $(3\,700 + 3\,700 + 2\,000 + 4\,000 =)$ 13 400 kronor.

*Ungdomsbibliotekariernas sektion av Sveriges allmänna biblioteksför-
ening* har i en underdånig skrivelse livligt tillstyrkt skolöverstyrelsens förslag om medelsanvisning för anordnande av en kurs för utbildning av ungdomsbibliotekarier.

Departement-
schefen.

Med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anfört angående belastningen av anslagsposten till understöd åt folkbibliotek torde posten böra uppräknas med 153 600 kronor till 2 270 500 kronor.

I det föregående har jag tillstyrkt folkbildningsutredningens förslag om höjning av det nu utgående årliga understödet till centralbiblioteken från 10 000 kronor till 25 000 kronor per bibliotek. I likhet med skolöverstyrelsen tillstyrker jag vidare, att medel nu anvisas för inrättande från och med den 1 januari 1948 av två nya centralbibliotek. Anslagsposten till centralbibliotek bör vid angivna förhållanden uppföras med sammanlagt $(18 \times 25\,000 + 2 \times 12\,500 =)$ 475 000 kronor, vilket innebär en höjning med 305 000 kronor. Kungl. Maj:t torde framdeles i vanlig ordning böra pröva frågan om förläggningen av de nya centralbiblioteken.

Beträffande anslagsposten till vandringsbiblioteksförråd vid stifts- och landsbibliotek har jag i det föregående tillstyrkt, att sagda anslagspost under den ändrade benämningen »Bidrag till vandringsbiblioteksverksamhet m. m. vid landsbiblioteken» uppföres med 20 000 kronor, innebärande en höjning med 14 000 kronor.

I samband med centralbiblioteksorganisationens utbyggande bör anslagsposten till resekostnads- och traktamentsersättningar undergå därav betingad höjning, varjämte anslagsposten i enlighet med skolöverstyrelsens förslag bör uppräknas till förkrignivån. Medelsbehovet kan beräknas till 12 600 kronor, innebärande en höjning med 5 500 kronor.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag mig böra förorda, att medel till förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek anvisas jämväl för nästa budgetår. Anslagsposten för ifrågavarande ändamål synes emellertid, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, kunna nedsättas med 1 000 kronor till 5 000 kronor.

Ur anslagsposten till tidskrifter utgår nu understöd till de tre tidskrifterna Biblioteksbladet, Folklig kultur och Studiekamraten med 3 500 kronor till envar. I enlighet med av folkbildningsutredningen framlagt förslag torde understöd till tidskrifterna Folklig kultur och Studiekamraten i fortsättningen böra utgå ur det av utredningen föreslagna anslaget till Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m. Jag erinrar om att jag i det föregående förordat en höjning av understödet till vardera av de två sistnämnda tidskrifterna med 1 000 kronor till 4 500 kronor. Samma höjning torde understödet till tidskriften Biblioteksbladet böra undergå. Vid bifall till vad jag sålunda förordat bör förevarande anslagspost för nästa budgetår uppföras med 4 500 kronor, innebärande en minskning med 6 000 kronor.

För innevarande budgetår har under anslagsposten till bibliotekskurser anvisats 7 000 kronor till en s. k. biblioteksskola samt till en kurs för folkbibliotekarier med biblioteksarbetet som bisyssla. För nästa budgetår föreligger icke behov av medel för någon biblioteksskola, då dylik plägar anordnas allenast vartannat år. Jag tillstyrker skolöverstyrelsens förslag om anvisande av 3 700 kronor för anordnande jämväl under nästa budgetår av en kurs för folkbibliotekarier med biblioteksarbetet som bisyssla. Vidare anser jag mig böra tillstyrka överstyrelsens nu ånyo gjorda förslag om anvisande av medel till en kurs om en vecka för skolbibliotekarier och 4 à 5 kortare kurser rörande skolbibliotek. Kostnaderna härför torde i enlighet med överstyrelsens förslag böra beräknas till 3 700 kronor för den längre kursen och sammanlagt 2 000 kronor för de kortare kurserna. Jämväl överstyrelsens förslag om anvisande av medel, 4 000 kronor, till en fortbildningskurs för bibliotekarier vid ungdomsbibliotek finner jag mig böra biträda. Anslagsposten till bibliotekskurser bör vid bifall till vad jag sålunda förordat uppföras med $(3\,700 + 3\,700 + 2\,000 + 4\,000 =)$ 13 400 kronor, vilket innebär en höjning med 6 400 kronor.

Inalles förordar jag alltså en höjning av förevarande anslag med $(153\,600 + 305\,000 + 14\,000 + 5\,500 - 1\,000 - 6\,000 + 6\,400 =)$ 477 500 kronor till $(2\,341\,000 + 477\,500 =)$ 2 818 500 kronor.

3. Anslaget till Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän.

För detta ändamål har riksdagen för innevarande budgetår anvisat ett anslag av 25 000 kronor. Genom beslut den 14 juni 1946 har Kungl. Maj:t föreskrivit, att anslaget skall under budgetåret 1946/47 fördelas på följande sätt:

1. Bidrag till arbetarnas bildningsförbund för:	
a. anordnande av en instruktionskurs för sjömän, vilka vilja utbilda sig till studiecirkelledare	kronor 4 500
b. anställande av två folkbildningsinstruktörer, en i Göteborg och en i Hälsingborg	» 12 800
c. främjande av studiecirkelverksamhet ombord på fartyg i huvudsak enligt de grunder, som föreslagits av 1937 års sakkunniga för utredning rörande sjöfolkets bildningsfråga	» 2 700 kronor 20 000
2. Bidrag till svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse för den instruktörs- och studiecirkelverksamhet bland sjömän, som bedrivs av sjömansvårdsstyrelsens utskott för sjömansvård i hemlandet	
	» 5 000
	<u>Summa kronor 25 000.</u>

Departementschefen.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat i fråga om understöd till studiecirkelverksamheten erfordras icke längre någon särskild medelansvisning till främjande av studiecirkelverksamhet ombord på fartyg. Enligt folkbildningsutredningens av mig biträdda förslag bör vidare bidrag till kostnader för ledarutbildning och instruktionsverksamhet utgå från det föreslagna anslaget till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader. Under nu förevarande anslag torde under dylika omständigheter medel endast böra beräknas till det särskilda bidraget till svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse. Då detta bidrag torde böra utgå med oförändrat belopp under nästa budgetår, bör förevarande anslag uppföras med 5 000 kronor.

4. Anslaget till Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

Detta anslag är för innevarande budgetår uppfört med 274 800 kronor. Av anslaget skola användas högst 18 000 kronor till understöd åt centralbyråer för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, högst 10 000 kronor till understöd åt föreläsningsförbund, högst 5 000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare, högst 75 000 kronor till anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar i samband med studiecirkelverksamhet, högst 22 800 kronor till föreläsningsverksamhet inom försvarsväsendet, minst 20 000 kronor till anordnande av föreläsningar på orter, där lokala föreläsningsanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter samt 1 500 kronor till understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten. Återstoden av anslaget är avsedd som understöd åt de lokala före-

läsningsanstalterna. Under förutsättning att de nyssnämnda understöden utgå med angivna maximi- och minimibelopp, komma sammanlagt 122 500 kronor att stå till dessa anstalters förfogande.

Folkbildningsutredningen har beräknat medelsbehovet för nästa budgetår under förevarande anslag till 428 100 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 153 300 kronor. Utredningen har därvid anfört följande.

Utredningen har föreslagit, att understöd till föreläsninganstalter skall utgå med 25 kronor för varje av anstalten anordnad föreläsning intill 10 samt därutöver med 10 kronor för varje föreläsning. Om ifrågasvarande bestämmelser varit gällande under budgetåret 1944/45 skulle det erforderliga statsunderstödet ha uppgått till 169 850 kronor. Till grund för beräkningen ligger antagandet, att de anstalter, som under året anordnat mindre än 10 föreläsningar, skulle till följd av understödsbestämmelsernas förmånligare utformning ha uppnått minimiantalet 10 föreläsningar för år. I en del fall torde så icke kunnat ske. Å andra sidan kan man räkna med en viss expansion av föreläsningsverksamheten. Utredningen anser sig på denna grund kunna beräkna det erforderliga anslaget till 170 000 kronor. Härutöver skall enligt utredningens förslag särskild ersättning av statsmedel utgå för föreläsarnas resekostnader.

Centralbyråernas ökade arbetsuppgifter och de låga arvoden, som utgå till de inom dessa anställda tjänstemännen, motivera en höjning av anslagsmedlen till centralbyråer. Utredningen beräknar det ökade anslagsbehovet till 16 000 kronor, vilket bland annat torde möjliggöra en utökning av arbetskrafterna vid centralbyråerna i Stockholm och Lund. Ur anslagsposten bör vidare utgå anslag till arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå, som omhänderhar förmedlingsverksamheten för föreläsningar i anslutning till lokalt organiserat studiearbete. Enligt från centralbyrån infordrade uppgifter beräknas de årliga kostnaderna för denna förmedlingsverksamhet till 26 000 kronor. Det sammanlagda anslagsbehovet för understöd åt centralbyråer skulle alltså uppgå till (18 000 + 16 000 + 26 000 =) 60 000 kronor.

Understödet åt föreläsningförbunden torde jämväl böra ökas. Föreståndarnas arvode utgör i medeltal omkring 480 kronor. En ökning av arvodet till i medeltal 1 000 kronor synes utredningen motiverad. Vidare torde ett visst belopp böra avses för omkostnader i samband med verksamheten. Med utgångspunkt härifrån torde anslagsposten böra beräknas till 25 000 kronor eller i medeltal något mer än 1 300 kronor per förbund.

Anslagsposten till föreläsningar i samband med studiecirkelverksamhet, som fortsättningsvis torde böra avse föreläsningar i anslutning till lokalt organiserat studiearbete, beräknar utredningen till 110 000 kronor mot nuvarande 75 000 kronor. Utredningen räknar med att ökningen skall möjliggöra, förutom någon utvidgning av verksamhetens omfattning, en minskning av de anordnande organisationernas kostnader med omkring en femtedel. Vid beräkningen har vidare hänsyn tagits till utredningens förslag att bildningssirkel skall erhålla rätt att i viss utsträckning anlita föreläsare.

I fråga om den nu utgående posten för föreläsningverksamhet inom försvarsväsendet ifrågasätter utredningen icke någon annan ändring än den ökning med 300 kronor, varom skolöverstyrelsen anhållit i sina anslagsäskanden till 1947 års riksdag. Utredningen uppför alltså posten med 23 100 kronor.

För anordnande av föreläsningar på orter, där lokala föreläsningssanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter räknar utredningen med ett belopp av 25 000 kronor. Utredningen förutsätter, att understöd till dessa föreläsningar skola utgå enligt samma grunder, som föreläsare skola gälla för de föreläsningar som anordnas av de lokala föreläsningssanstalterna, dock att understödet — fränsett resekostnadsersättning — må utgå med 25 kronor per föreläsning oavsett antalet anordnade föreläsningar.

För konferenser mellan föreläsare bör i enlighet med utredningens förslag ett belopp av 3 000 kronor ställas till skolöverstyrelsens förfogande. Som bidrag till inköp av filmapparater bör vidare ett belopp av 10 000 kronor utgå till Föreläsningförbundens riksorganisation.

Understödet för utgivandet av Tidskrift för föreläsningssverksamheten torde böra höjas från 1 500 till 2 000 kronor för att möjliggöra en ökning av tidskriftens omfång.

Ur anslaget utgår för närvarande ett särskilt belopp till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare. Som följd av utredningens förslag, att samtliga föreläsares resekostnader skola bestridas ur ett särskilt anslag, ifrågasätter utredningen icke under denna anslagspost något anslag för detta ändamål.

Det sammanlagda anslagsbehovet för understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, beräknar utredningen alltså till (170 000 + 60 000 + 25 000 + 110 000 + 23 100 + 25 000 + 3 000 + 10 000 + 2 000 =) 428 100 kronor, vilket i förhållande till nu utgående anslag betyder en ökning med sammanlagt 153 300 kronor.

Centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar och *Västra Sveriges folkbildningsförbund* ha framhållit, att understödet till centralbyråerna måste avsevärt höjas, om centralbyråerna skola kunna åtaga sig de uppgifter, som enligt folkbildningsutredningens förslag skulle åligga dem.

Skolöverstyrelsen föreslår av denna anledning, att anslagsmedlen till centralbyråerna höjas med 3 000 kronor utöver vad utredningen föreslagit och att för ändamålet således beräknas 63 000 kronor.

Departement-
schefen.

Folkbildningsutredningens beräkningar av medelsbehovet under förevarande anslag utmynna i ett anslagskrav å 428 100 kronor, innebärande en anslagshöjning med 153 300 kronor. Vad utredningen i detta sammanhang föreslagit anser jag mig i huvudsak kunna biträda. Jag erinrar emellertid, att jag i det föregående förordat ett bidrag å 20 000 kronor till inköp av filmapparater mot av utredningen föreslagna 10 000 kronor. Medel härför liksom för det av mig förordade bidraget till inköp av radioapparater för studielokaler torde lämpligen böra anvisas under ett gemensamt särskilt anslag av reservationsanslags natur. Jag har vidare i det föregående tillstyrkt, att 20 000 kronor anvisas till föreläsningar i samband med central kursverksamhet, anordnad av till studieförbund anslutna organisationer. Medel härför böra beräknas under nu förevarande anslag. Med biträdande av skolöverstyrelsens förslag förordar jag vidare, att till understöd åt centralbyråer beräknas högst 63 000 kronor mot av utredningen föreslagna

60 000 kronor. Då jag i övrigt anser mig kunna godtaga utredningens beräkningar, bör det av utredningen föreslagna anslagsbeloppet, 428 100 kronor, å ena sidan minskas med 10 000 kronor och å andra sidan höjas med 23 000 kronor. Vid bifall till vad jag sålunda förordat bör förevarande anslag för nästa budgetår uppföras med $(428\ 100 - 10\ 000 + 23\ 000 =)$ 441 100 kronor, vilket belopp dock torde böra avrundas till 440 000 kronor.

5. Anslag till Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.

Till Understöd för anordnande av flyttande folkhögskolekurser är för innevarande budgetår uppfört ett anslag av 90 000 kronor. Såsom förut nämnts har *folkbildningsutredningen* förordat, att beteckningen flyttande folkhögskolekurser såsom numera oegentlig ersättes av benämningen folkbildningskurser. Sistnämnda anslagsrubrik har till följd härav ansetts böra erhålla ändrad lydelse. Utredningen föreslår, att under anslagsrubriken Understöd för anordnande av folkbildningskurser anvisas ett anslag av 155 000 kronor, varav 30 000 kronor till understöd åt Folkbildningsförbundet för konsulentverksamhet. Utredningen har därvid anfört följande.

Det nuvarande anslaget å 90 000 kronor torde böra ökas med hänsyn till utredningens förslag om understöd jämväl till kortare folkbildningskurser. Även med hänsyn till de egentliga folkbildningskurserna torde någon ökning vara motiverad. Utredningen uppskattar denna senare ökning till 10 000 kronor, varigenom årligen sammanlagt 250 längre folkbildningskurser skulle kunna anordnas. För anordnande av kortare kurser (ämneskurser) beräknar utredningen ett belopp av 25 000 kronor, varigenom 80—160 kortare kurser skulle kunna komma till stånd.

Från ifrågavarande anslag bör även det av utredningen föreslagna understödet till Folkbildningsförbundet för konsulentverksamhet utgå. Utredningen beräknar detta understöd till 30 000 kronor, vilket belopp torde kunna förslå till bestridande av hälften av kostnaderna för sex konsulentbefattningar.

Det sammanlagda anslagsbehovet uppgår således till $(90\ 000 + 10\ 000 + 25\ 000 + 30\ 000 =)$ 155 000 kronor, vilket i förhållande till nu utgående anslag innebär en ökning med 65 000 kronor.

Mot utredningens förslag har jag i huvudsak icke funnit anledning till erinran. Med hänsyn till att ur ifrågavarande anslag i enlighet med utredningens förslag torde böra utgå understöd — förutom för anordnande av folkbildningskurser — jämväl till Folkbildningsförbundet för konsulentverksamhet torde anslaget dock lämpligen böra upptagas under rubriken Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m. Jag tillstyrker, att anslaget i enlighet med utredningens förslag uppföres med 155 000 kronor, varav 30 000 kronor böra avses för understöd till Folkbildningsförbundet för konsulentverksamhet.

Departement-
schefen.

6. Förslagsanslag till Resekostnadsersättningar åt föreläsare.

Folkbildningsutredningen har beräknat medelsbehovet för nästa budgetår till resekostnadsersättningar åt föreläsare till 110 000 kronor och därvid anfört följande.

Enligt utredningens förslag skola resekostnaderna för föreläsare vid de lokala föreläsninganstalterna gäldas av statsverket vid de föreläsningar, till vilka anslag av statsmedel utgår, dock högst 30 vid varje anstalt. Med ledning av siffrorna för budgetåret 1944/45 kan antalet föreläsningar, för vilka resekostnaderna skola bestridas av statsmedel, beräknas till 8 500. Med utgångspunkt från en beräknad medelkostnad av 10 kronor för varje resa erfordras för här ifrågavarande ändamål ett belopp av 85 000 kronor. Även vid de längre folkbildningskurserna skola enligt utredningens förslag vissa resekostnader betalas av statsmedel. Reseersättning bör sålunda utgå för i kurserna ingående föreläsningstimmar intill ett antal av 10 per kurs. Med utgångspunkt från samma medelpris, som nyss angivits, kan kostnaden för dessa resor beräknas till 25 000 kronor. Det sammanlagda anslagsbehovet skulle alltså uppgå till $(85\ 000 + 25\ 000 =) 110\ 000$ kronor.

Departement-
schefen.

I det föregående har jag tillstyrkt de av folkbildningsutredningen föreslagna grunderna för resekostnadsersättning åt föreläsare. I avvaktan på närmare erfarenheter beträffande medelsbehovet torde anslag för ifrågavarande ändamål böra uppföras med av utredningen föreslaget belopp, 110 000 kronor. Anslaget, som torde böra uppföras under förut angivna rubrik, bör i enlighet med vad jag tidigare tillstyrkt givas förslagsanslags natur.

7. Förslagsanslag till Understöd åt studiecirkelverksamhet.

Folkbildningsutredningen har beräknat anslagsbehovet för understöd åt studiecirkelverksamheten till 1 200 000 kronor. Vid sin beräkning av medelsbehovet har utredningen utgått från å ena sidan det antal studiecirklar, som redovisats för budgetåret 1944/45, och å andra sidan det understöd, som lägst kommer att utgå till den studiecirkel av ena eller andra slaget, som uppfyller de av utredningen uppställda minimikraven i fråga om deltagarantal och antal studietimmar och samtidigt uppvisar maximibelopp i fråga om lärar- och ledararvoden samt kostnader för korrespondenskurser och för studieplaner och grundböcker. Antalet studiecirklar utgjorde 1944/45 i runt tal 17 000. Av dessa beräknar utredningen, att 4 250 voro grundcirklar, därav 2 250 korrespondencirklar och återstoden lärarcirklar. Av bildningscirkelarna, sammanlagt 12 750, voro enligt utredningens antaganden 4 500 korrespondencirklar och 4 000 lärarcirklar. Återstoden, eller 4 250 cirklar, beräknades tillhöra andra cirkeltyper (diskussions- eller läsecirklar). Enligt utredningens beräkningar skulle till grundcirkel med lärare, med en studietid av 24 studietimmar, med 10 medlemmar och med en kostnad för studieplaner och grundböcker av minst 5 kronor per medlem utgå ett understöd av $(24 \times 3 + 10 \times$

$\times 2: 50 =$) 97 kronor. För grundcirkel, som begagnade sig av korrespondenskurs, skulle motsvarande belopp, ledararvode inräknat, utgöra $(60 + 24 \times 1: 50 =)$ 96 kronor. För bildningscirkel, anordnad som lärarcirkel, med en studietid av 16 studietimmar, med 5 medlemmar och med en kostnad för studieplaner och grundböcker av minst 10 kronor per medlem, skulle understödet uppgå till $(16 \times 3 + 5 \times 5 =)$ 73 kronor. Bildningscirkel, som begagnade sig av korrespondenskurs, skulle under i övrigt samma förutsättningar erhålla, ledararvode inräknat, $(40 + 16 \times 1 =)$ 56 kronor. Bildningscirkel, som arbetade som diskussions- eller läsecirkel, skulle enligt dessa grunder erhålla ett ledararvode om 16 kronor samt understöd för studieplaner och grundböcker om $(5 \times 5 =)$ 25 kronor eller sammanlagt 41 kronor.

Från de sålunda angivna utgångspunkterna uppskattar utredningen det sammanlagda anslagsbehovet för de till Samverkande bildningsförbunden anslutna studiecirkelarna till 1 128 250 kronor. Utredningen är medveten om att beräkningsgrunderna äro osäkra. Å ena sidan kunde ett förhållandevis ganska stort antal av de för 1944/45 redovisade cirkelarna beräknas icke ha fyllt de av utredningen uppställda kraven. Ej heller kunde man räkna med att samtliga cirkelkommitteer skulle uppvisa maximibelopp för lärar- och ledararvoden, korrespondenskurser samt studieplaner och grundböcker. Å andra sidan hade ett betydande antal av cirkelarna haft högre antal sammankomster och större antal deltagare än de minimisiffror utredningen räknat med.

Utöver de till Samverkande bildningsförbunden nu anslutna studieförbunden räknar utredningen med att ytterligare studieförbund komma att godkännas och därigenom erhålla understöd för sin studiecirkelverksamhet. Enligt utredningens förslag skall vidare understöd utgå till fristående studiecirkelkommitteer. Utredningen finner det svårt att bedöma, vilken omfattning denna nu endast delvis redovisade studiecirkelverksamhet kommer att få. Det synes utredningen icke osannolikt, att den kommer att vara förhållandevis betydande. Bland annat räknar utredningen med att ett icke oväsentligt antal ungdomscirkelkommitteer skall komma till stånd. Med hänsyn till att antalet studiecirkelkommitteer enbart inom de till folkuniversitetets nämnd anslutna organisationerna samt inom Sveriges husmodersföreningars riksförbund enligt senaste uppgifter uppginge till 1 100 anser utredningen det sammanlagda anslagsbehovet för understöd till studiecirkelkommitteer även vid en försiktig beräkning icke kunna uppskattas lägre än till 1 200 000 kronor.

Jag har i det föregående förordat, att någon uppdelning mellan grundcirkelkommitteer och bildningscirkelkommitteer icke skall ske. Med tillämpning av de av mig i övrigt förordade grunderna för statsunderstödet utgående kommer studiecirkelkommitteer, som är anordnade som lärarcirkelkommitteer och har en studietid av 20 studietimmar, ett medlemsantal av 5 och kostnader för studieplaner och grund-

böcker av minst 10 kronor per medlem, att erhålla ett statsunderstöd av $(20 \times 3 + 5 \times 5 =)$ 85 kronor. Studiecirkel, som begagnar sig av korrespondenskurs, erhåller i understöd, ledararvode inräknat, $(50 + 20 \times 1 =)$ 70 kronor. Studiecirkel, som arbetar som diskussions- eller läsecirkel, erhåller ett ledararvode om 20 kronor samt understöd för studieplaner och grundböcker om $(5 \times 5 =)$ 25 kronor eller sammanlagt 45 kronor. Med utgångspunkt från dessa cirkeltyper skulle understödet för sammanlagt 6 000 lärarcirklar uppgå till $(6\,000 \times 85 =)$ 510 000 kronor, för 6 750 korrespondencirklar till $(6\,750 \times 70 =)$ 472 500 kronor samt för 4 250 diskussions- eller läsecirklar till $(4\,250 \times 45 =)$ 191 250 kronor. Med tillämpning av utredningens beräkningsgrunder skulle sålunda det sammanlagda anslagsbehovet för till Samverkande bildningsförbunden anslutna cirklar uppgå till $(510\,000 + 472\,500 + 191\,250 =)$ 1 173 750 kronor. I förhållande till utredningens beräkning innebär detta en merkostnad av omkring 45 000 kronor.

I fråga om såväl utredningens beräkning som den av mig här gjorda är att märka, att hänsyn därvid icke tagits till eventuellt förekommande ungdomscirklar med dessas något fördelaktigare understödsgrunder. Enligt utredningens av mig förordade förslag kommer vidare understöd att utgå dels till studiecirkelverksamhet inom andra organisationer än de nu till Samverkande bildningsförbunden anslutna, dels till fristående studiecirklar. Utredningen har med hänsyn härtill uppskattat det sammanlagda anslagsbehovet till 1 200 000 kronor. Vid bifall till de av mig förordade understödsgrunderna skulle, såsom framgår av vad jag nyss anfört, beloppet behöva ökas med omkring 45 000 kronor. Därest anslaget för här ifrågavarande ändamål i enlighet med vad jag tidigare förordat erhåller karaktär av förslagsanslag, anser jag emellertid med hänsyn till osäkerheten i de beräkningsgrunder, som i ett fall som detta måste komma till användning, icke tillräckliga skäl föreligga för att frångå utredningens uppskattning av anslagsbehovet. Jag förordar därför, att anslaget uppföres med 1 200 000 kronor.

8. Reservationsanslag till Understöd för anordnande av s. k. universitetscirklar.

Enligt *folkbildningsutredningens* i det föregående återgivna förslag skulle såsom lärare vid de s. k. universitetscirklarna anlitas docentstipendiater och till följd därav två nya docentstipendier inrättas, ett vid vardera universitetet i Uppsala och Lund. Kostnaderna härför ha av utredningen beräknats till i runt tal 22 000 kronor. Medel för ändamålet skulle enligt utredningens förslag beräknas under respektive universitets avlöningsanslag. För att möjliggöra, att även läroverkslärare med docentkompetens skulle kunna anlitas som ledare för universitetscirklar, har utredningen

räknat med ett belopp av 6 000 kronor, varigenom fem dylika cirklar enligt utredningens beräkningar skulle kunna anordnas. Såsom bidrag till kostnaderna för studieplaner och grundböcker har utredningen beräknat ett belopp av 1 000 kronor. Bortsett från de kostnader, som belöpa å de två föreslagna docentstipendierna, uppgår sålunda enligt utredningens beräkningar anslagsbehovet till 7 000 kronor. Nämnda belopp skulle enligt utredningens förslag ställas till skolöverstyrelsens förfogande.

Jag har i det föregående icke ansett mig böra biträda utredningens förslag om inrättande av två nya docentstipendier utan förordad, att ur det särskilda anslaget till understöd för anordnande av universitetscirklar skulle utgå ersättning åt lärare vid såväl av universitetslärare ledda cirklar som cirklar ledda av andra lärare med docentkompetens. Ur samma anslag böra vidare, i anslutning till vad jag tidigare föreslagit, utgå resekostnads- och traktamentsersättningar åt sådana lärare, som äro bosatta å annan ort än den, där cirkeln hålles, samt — i enlighet med utredningens förslag — bidrag till cirkeldeltagarnas kostnader för studieplaner och grundböcker intill halva kostnaden, dock högst med 10 kronor per deltagare. Resekostnads- och traktamentsersättningen torde böra utgå enligt rese- och traktamentsklass II B i allmänna resereglementet.

Vad angår lärararvodets storlek har utredningen i fråga om de av läroverkslärare ledda cirklarna utgått från ett arvode av 50 kronor per dubbel-timme. Beträffande det sålunda föreslagna arvodet har enligt min mening icke utan fog gjorts gällande, att detsamma vore för lågt. Jag förordar därför, att lärararvodet bestämmes till 60 kronor per dubbel-timme. De årliga lärarkostnaderna för en universitetscirkel, som bör omfatta minst 24 dubbel-timmar per år, skulle i så fall komma att uppgå till lägst 1 440 kronor.

Jag förordar, att anslag för här ifrågakvarande ändamål anvisas med 30 000 kronor. Härigenom torde det bliva möjligt att anordna 14—16 universitetscirklar årligen. Anslaget torde i likhet med det tidigare för ändamålet å riksstaten uppförda anslaget böra erhålla reservationsanslags natur. Det torde lämpligen i enlighet med utredningens förslag böra disponeras av skolöverstyrelsen.

9. Reservationsanslag till Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.

Jag har i det föregående förordad en medelsanvisning av *dels* 15 000 kronor för anordnande genom skolöverstyrelsens försorg av utbildningskurser för studieledare, *dels* 10 000 kronor för nya bildningsformer inom det folkliga bildningsarbetet, *dels* 15 000 kronor för bildningspropaganda på landsbygden, *dels* 10 000 kronor såsom bidrag till enskilda studier genom korrespondens, *dels* ock 9 000 kronor till understöd med 4 500 kronor till

Departementschefen.

vardera av tidskrifterna Folklig kultur och Studiekamraten. För dessa ändamål torde å riksstaten böra uppföras ett särskilt anslag under förut angivna rubrik. Anslaget, som torde böra erhålla reservationsanslags natur, bör alltså uppföras med (15 000 + 10 000 + 15 000 + 10 000 + 9 000 =) 59 000 kronor.

10. Reservationsanslag till Bidrag till inköp av film- och radioapparater för föreläsnings- och studielokaler.

Under ett anslag med nämnda rubrik torde i anslutning till vad jag tidigare förordat böra beräknas dels 20 000 kronor såsom bidrag till inköp av filmapparater, dels ock 10 000 kronor såsom bidrag till inköp av radioapparater. Anslaget bör sålunda uppföras med 30 000 kronor.

11. Anslag till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.

Från det å riksstaten för innevarande budgetår under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget å 82 000 kronor till Bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader utgå nu bidrag till dylika kostnader med 55 000 kronor till arbetarnas bildningsförbund, med 12 000 kronor till svenska landsbygdens studieförbund, med 7 000 kronor till tjänstemännens bildningsverksamhet, med 3 000 kronor till studieförbundet medborgarskolan och med 5 000 kronor till folkuniversitetets nämnd.

I enlighet med vad jag tidigare förordat bör i stället för nyssnämnda anslag å riksstaten för nästa budgetår uppföras ett anslag till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.

Folkbildningsutredningen har vid bifall till de av utredningen förordade, av mig i det föregående tillstyrkta grunderna för bidrag från sistnämnda anslag föreslagit, att anslaget uppföres med 500 000 kronor. Utredningen har därvid anfört bland annat följande.

Enligt utredningens förslag skall till studieförbunden för organisations- och administrationskostnader utgå statsunderstöd med högst hälften av förbundets utgifter för studieverksamheten, däri inräknade utgifter för av förbunden anordnade studieledar- och instruktionskurser samt av förbunden anställda instruktörer och konsulenter. För att kunna beräkna det härför erforderliga statsunderstödet storlek har utredningen anmodat de till Samverkande bildningsförbunden anslutna studieförbunden att till utredningen inkomma med preliminära statförslag för budgetåret 1947/48, uppgjorda under förutsättning att utredningens här nämnda förslag kommer att genomföras. De ingivna utgiftsstaterna framgå av följande sammanställning, som endast upptager sådana utgiftsposter, till vilka understöd enligt utredningens mening bör kunna ifrågakomma.

Studieförbund	Studierektor, allmänna omkostnader	Instruktörer	Studieledar- kurser	Summa
Arbetarnas bildningsförbund	134 000	226 000	81 000	441 000
Godtemplarordens studieförbund	20 200	5 500	5 900	31 600
Jordbrukareungdomens förbund	23 280	—	24 730	48 010
Nationaltemplarordens studieförbund . .	18 500	4 000	5 500	28 000
Studieförbundet medborgarskolan	38 000	29 000	27 400	94 400
Svenska landsbygdens studieförbund . . .	61 000	26 000	32 000	119 000
Sveriges blåbandsförening	1 530	2 000	7 170	10 700
Sveriges kristliga bildningsförbund	11 700	24 000	37 000	72 700
Tjänstemännens bildningsverksamhet . .	25 000	25 000	20 000	70 000
Summa kronor	333 210	341 500	240 700	915 410

Sammanlagt kunna alltså de nio nuvarande studieförbundens utgifter för bildningsverksamheten under budgetåret 1947/48 beräknas till 915 410 kronor. Statsunderstödet för förbundens organisations- och administrationskostnader skulle alltså komma att utgöra 457 705 kronor. Utöver det belopp, som i enlighet med sammanställningen kan komma att utgå till arbetarnas bildningsförbund, torde till detta på samma sätt som nu böra utgå bidrag för anordnande av instruktionskurser för sjömän samt för anställande av folkbildningsinstruktörer för sjömän. Detta bidrag torde liksom under innevarande budgetår böra utgå med 17 300 kronor. Vid beräkningen av anslaget storlek bör vidare hänsyn tagas till att ytterligare studieförbund torde komma att godkännas och därigenom bliva berättigade till understöd för sina organisations- och administrationskostnader. Utredningen erinrar om att folkuniversitetets nämnd redan nu åtnjuter statsunderstöd. Med hänsyn till nu nämnda omständigheter synes anslaget böra beräknas till 500 000 kronor.

I samband med att kostnaderna för nykterhetsorganisationernas studieverksamhet överförs till denna anslagspost, torde anslaget Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande kunna minskas med sammanlagt 15 000 kronor. Hela understödet till studieverksamhet under detta anslag uppgår till 29 000 kronor; utredningen räknar med att ur anslaget fortfarande skola bestridas vissa kostnader för förbundens studieverksamhet i nykterhetsfrågor.

I sina yttranden över utredningens förslag ha flera av studieförbunden framhållit, att de av dem till utredningen ingivna statförslagen varit mycket preliminära. Svenska landsbygdens studieförbund har uppgjort ett nytt statförslag, som slutar på en utgiftssumma av 198 000 kronor mot 119 000 kronor i det tidigare förslaget.

Jag anser mig böra godtaga utredningens beräkning av medelsbehovet och förordar alltså, att ifrågakvarande anslag uppföres med 500 000 kronor.

Departementschefen.

12. Anslagen till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och till Bidrag till verksamheten vid studiehem.

Dessa två anslag, som för innevarande budgetår äro uppförda vardera med 30 000 kronor, böra i enlighet med vad jag i det föregående förordat för nästa budgetår upptagas med oförändrade belopp.

13. Anslaget till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Detta anslag har under budgetåren 1938/47 varit uppfört med följande belopp:

1938/39	kronor	383 500
1939/40	»	378 300 ¹
1940/41	»	239 800
1941/42	»	229 800
1942/43	»	242 100
1943/44	»	262 100
1944/45	»	284 400
1945/46	»	331 000
1946/47	»	355 700.

Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår föreslagit en höjning av anslaget med 107 200 kronor. *Överstyrelsen* har inledningsvis anfört bland annat följande.

De av de olika organisationerna begärda anslagsökningarna ha i de flesta fall motiverats med den ökade prisnivån. I allmänhet ha de sökande organisationerna anhållit om en kompensation med 30 procent, ehuru de påpekat, att de ökade omkostnaderna för dem på grund av penningvärdets fall ökats med 40—45 procent. Endast i några fall har ökning dessutom begärts på grund av speciella omständigheter, såsom av de kristna samfundens nykterhetsrörelse, svenska läkarnas nykterhetsförening och motorförarnas helykterhetsförbund för att möjliggöra en utvidgning och intensifiering av respektive organisationers arbete.

Konsulenten för nykterhetsundervisningen har föreslagit en generell höjning med 30 procent av de anslagsbelopp, som utgingo före kristiden. Ehuru *överstyrelsen* med hänsyn till konsekvenserna på andra områden av en dylik höjning icke anser sig kunna förorda densamma, vill *överstyrelsen* livligt vitsorda nödvändigheten av att nykterhetsrörelsen för utförandet av sin samhällsgagnande insats utrustas med tillräckliga medel, för så vitt dessa härflyta ur anslag från staten. *Överstyrelsen* vill erinra om att den största ekonomiska insatsen i nykterhetsorganisationernas verksamhet göres av medlemmarna själva och att det frivilliga oavlönade arbete dessa utföra representerar en värdefull tillgång och väl är förtjänt av det allmännas uppmuntran. Denna arbetsinsats är så mycket mera nödvändig, som det allmänna nykterhetstillståndet, speciellt bland ungdomen, under senare

¹ Härav togs dock ett belopp av 25 000 kronor, avsett till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m., icke i anspråk (jfr proposition nr 79 till 1939 års urtima riksdag, sid. 47).

är varit karakteriserat av en fortgående försämring. Under den övergångstid efter världskriget, vari vi nu befinna oss, kräva ungdomsvårdens problem skärpt uppmärksamhet. Överstyrelsen har vid flera tillfällen haft att taga ställning till denna fråga och till olika föreslagna åtgärder. Den har därvid icke kunnat undgå att konstatera, att nykterhetsrörelsens arbete är av stor betydelse och just från dessa synpunkter bör stödjas av det allmänna.

Anslagsäskandena framgå av följande sammanställning:

Anslagets ändamål	Beviljat bidrag för budgetåret		För budgetåret 1947/48	
	1939/40	1946/47	begärt bidrag	av överstyrelsen tillstyrkt bidrag (ökning resp. minskning)
	kronor	kronor	kronor	kronor
1. Anordnande av en allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl.	11 000	11 000	11 000	11 000
2. Föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetsfrämjande m. m.	140 000	90 000	130 000	120 000 (+ 30 000)
3. Fortbildningskurs för lärare vid högre skolor	—	8 000	8 000	8 000
4. Undersökning av effektiviteten av olika former för upplysningsverksamhet i alkoholfrågan	—	—	5 000	—
5. Anskaffande av upplysningsfilmer i alkoholfrågan	—	—	15 000	15 000 (+ 15 000)
6. Främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	50 000	50 800	68 000	65 000 (+ 14 200)
7. Främjande av de kristna samfundens nykterhetsrörelsens verksamhet	5 000	10 000	20 000	12 400 (+ 2 400)
8. Främjande av Svenska sällskapets för nykterhet och folkuppföstran verksamhet	3 425	2 000	2 000	2 000
9. Främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	33 000	35 000	46 000	46 000 (+ 11 000)
10. Främjande av Sveriges godtemplares ungdomsförbunds verksamhet	2 000	2 000	5 600	3 000 (+ 1 000)
11. Främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	10 000	10 000	13 000	12 000 (+ 2 000)
12. Främjande av Nationaltemplarordens studie- och ungdomsverksamhet	11 500	11 500	20 000	14 000 (+ 2 500)

Anslagets ändamål	Beviljat bidrag för budgetåret		För budgetåret 1947/48	
	1939/40 kronor	1946/47 kronor	begärt bidrag kronor	av överstyrelsen tillstyrkt bidrag (ökning resp. minskning) kronor
13. Främjande av nykterhetsorganisationen Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	5 000	5 000	6 500	6 000 (+ 1 000)
14. Främjande av Sveriges studerande ungdoms helykterhetsförbunds verksamhet	8 000	8 500	11 000	11 000 (+ 2 500)
15. Främjande av nykterhetsföreningen Vita Bandets upplysnings- och ungdomsverksamhet	6 000	6 000	6 500	6 000
16. Främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	8 500	8 500	11 000	10 000 (+ 1 500)
17. Främjande av Svenska läkarnas nykterhetsförbunds verksamhet	3 000	3 000	10 000	6 000 (+ 3 000)
18. Främjande av järnvägsmännens nykterhetsförbunds verksamhet	5 000	4 900	7 500	6 000 (+ 1 100)
19. Främjande av Sveriges polis- mäns helykterhetsförbunds verksamhet	1 000	—	—	—
20. Främjande av Svenska tull- männens helykterhetsförbunds verksamhet	500	—	—	—
21. Främjande av motorförarnas helykterhetsförbunds verksamhet	19 000	19 000	30 000	23 000 (+ 4 000)
22. Bidrag till uppehållande av internationella byråns i Lausanne för alkoholismens bekämpande (Bureau internationale contre l'alcoolisme) verksamhet	3 500	5 500	5 500	5 500
23. Instruktorer för nykterhetsupplysning	42 000	60 000	73 000	72 500 (+12 500)
24. Anordnande av instruktions- kurser för lärare för nykterhetsundervisningen	7 500	—	—	—
25. Främjande av Kvinnoförening- arnas samarbetskommittés för nykterhetsfrågor verksamhet .	—	—	ej bestämt belopp	1 000 (+ 1 000)
26. Främjande av nykterheten på andra än ovan anförda sätt och motarbetande av dryckenskapsens följder	3 375	5 000	—	7 500 (+ 2 500)
Summa kronor	378 300	355 700	504 600	462 900 (+107 200)

Beträffande de olika bidragen har *skolöverstyrelsen* anfört bland annat följande (numren hänvisa till tabellen).

2. Centralförbundet för nykterhetsundervisning har liksom under de senaste åren anhållit om en anslagshöjning till 130 000 kronor, vilken höjning konsumenten på det livligaste tillstyrker. Den vida formulering, som rubriken till denna anslagspost fått, innebär enligt överstyrelsens uppfattning, att instruktionsverksamheten ej nödvändigtvis behöver bedrivas genom föreläsningar utan även att en del material och dylikt, som behövs för detta ändamål, bör kunna bekostas av anslaget i fråga, liksom även annan upplysnings- och studieverksamhet i alkoholfrågan, som centralförbundet önskar anordna. Ur denna anslagspost böra även medel kunna erhållas för förberedande åtgärder och undersökningar över huru föreläsningar och instruktioner bäst och mest effektivt skola anordnas. Centralförbundet har anhållit (se punkt 4) om ett statsbidrag på 5 000 kronor för undersökning om effektiviteten hos olika former för upplysningsverksamheten i alkoholfrågan. Därvid skulle undersökas resultaten i olika hänseenden av enstaka föreläsningar jämförda med föreläsningar i serier eller kursform, vilka slag av föreläsningar, som äro mest ägnade att gynnsamt påverka publiken, hur man skall nå den publik, som icke förut är nykterhetsintresserad m. m. Som alla dessa undersökningar kunna bli av största betydelse för ett rationellt och effektivt utnyttjande av anslagsmedlen till föreläsningar, är det av betydelse, att centralförbundet får möjlighet att utföra dem och att pengarna kunna tagas ur nu ifrågavarande anslagspost. För att dessa ökade arbetsuppgifter ej menligt skola inverka på möjligheterna att anordna föreläsningar, kurser m. m., är det nödvändigt, att denna post höjes. Föregående år tillstyrkte överstyrelsen en höjning till 100 000 kronor. Med hänsyn till de nya uppgifter, som vid bifall till överstyrelsens förslag skulle inrymmas under anslagsposten, vill överstyrelsen förorda, att denna för budgetåret 1947/48 sättes till 120 000 kronor.

4. Såsom under punkten 2 anförts, föreslår överstyrelsen, att medel för ifrågavarande undersökning anvisas under anslagsposten till föreläsnings- och instruktionsverksamhet m. m.

5. För anskaffande av upplysningsfilmer i alkoholfrågan anhåller centralförbundet om ett bidrag på 15 000 kronor. Konsumenten tillstyrker med framhållande av den stora roll som filmen spelar i den moderna upplysningsverksamheten.

För egen del vill skolöverstyrelsen understryka det stora värde som väl gjorda filmer kan ha även i nykterhetsupplysningens tjänst. I anslutning till ett yttrande över ett förslag från ungdomsvårdskommittén har skolöverstyrelsen tidigare tillstyrkt anslag av statsmedel till en filmverksamhet av här ifrågavarande slag. De stora kostnader, som filmproduktion drar med sig, göra det inte möjligt att för det föreslagna beloppet framställa någon längre film av den kvalitet som måste fordras. Enligt vad överstyrelsen inhämtat kan däremot en kortfilm av god kvalitet framställas för detta belopp. Överstyrelsen vill därför föreslå, att för inspelningsverksamhet ett anslag av 15 000 kronor ställes till centralförbundets förfogande under budgetåret 1947/48. Överstyrelsen förutsätter att den får tillfälle att granska filmmanuskriptet före inspelningen.

6. Konsumenten har tillstyrkt den begärda höjningen, 17 200 kronor, av bidraget till centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet.

Höjningen hänför sig huvudsakligen till lönekontot, som från omkring 45 000 kronor budgetåret 1939/40 beräknas stiga till cirka 63 000 kronor för budgetåret 1947/48. Överstyrelsen finner en anslagshöjning motiverad men anser, att den bör kunna begränsas till 14 200 kronor.

7. De kristna samfundens nykterhetsrörelse (DKSN) begär en höjning av bidraget från 10 000 till 20 000 kronor. Av sistnämnda belopp avser DKSN disponera 5 000 kronor till sin barn- och ungdomsverksamhet, 7 000 kronor till sin allmänna upplysningsverksamhet, 2 000 kronor för anordnande av en speciell instruktionskurs för ungdoms- och församlingsledare, 2 000 kronor till speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade samt 4 000 kronor såsom bidrag till inspelning av en ny upplysningsfilm i nykterhetsfrågan. Konsumenten föreslår, att bidraget höjes med 2 400 kronor till 12 400 kronor så att DKSN erhåller 6 500 kronor för sin allmänna upplysningsverksamhet, 3 900 kronor för sin ungdomsverksamhet och 2 000 kronor för den planerade instruktionskursen för ungdoms- och församlingsledare. Det begärda beloppet å 2 000 kronor till speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade anser sig konsumenten ej kunna tillstyrka. Att DKSN anordnar en sommarkurs för präster och predikanter m. fl., således åhörare hämtade ur dess egna led, anser konsumenten motiverat på grund av de speciella synpunkter, DKSN önskar få företrädda. Vad länskurserna beträffar, till vilka skulle inbjudas förutom representanter från de kristna samfunden även andra för kursprogrammet intresserade, finner konsumenten, att DKSN inkräktar alltför mycket på de arbetsområden, som uppdragits åt centralförbundet för nykterhetsundervisning, och finner ett dylikt dubbelarbete ej rationellt och lämpligt. Vore DKSN i behov av någon speciell dylik kurs, kunde denna enligt konsulentens mening med större utbyte anordnas i samarbete med centralförbundet. Ej heller de 4 000 kronor, som begäras som bidrag till inspelning av en ny upplysningsfilm i nykterhetsfrågan, anser sig konsumenten kunna tillstyrka, utan förordar att anslag för detta ändamål lämnas till centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Med instämmande i konsulentens synpunkter får skolöverstyrelsen för budgetåret 1947/48 tillstyrka ett anslag till DKSN på 12 400 kronor, varav 6 500 kronor för DKSN:s upplysningsverksamhet, 3 900 kronor för dess ungdomsverksamhet och 2 000 kronor för anordnande av en sommarkurs för präster, predikanter m. fl.

9. Sveriges storloge av I. O. G. T. har begärt ett med 11 000 kronor till 46 000 kronor förhöjt bidrag. Konsumenten har tillstyrkt den begärda höjningen och föreslagit, att bidraget fördelas med 26 000 kronor till studieverksamheten, 18 000 kronor till ungdomsverksamheten och 2 000 kronor till verksamheten vid militära förband. Skolöverstyrelsen ansluter sig till konsulentens förslag.

10. Sveriges godtemplares ungdomsförbund anhåller om en anslagshöjning med 3 600 kronor för anordnande av en serie konferenser över ämnet Ungdomen och fritiden, därvid särskilt alkoholens roll skulle belysas. Överstyrelsen tillstyrker i likhet med konsumenten en höjning av bidraget med 1 000 kronor.

11. Överstyrelsen tillstyrker en höjning med 2 000 kronor till 12 000 kronor, varav 3 500 kronor böra avses för Sveriges blåbandsförenings studieverksamhet och 8 500 kronor för dess ungdomsverksamhet.

12. Det av överstyrelsen tillstyrkta beloppet, 14 000 kronor, bör fördelas med 7 500 kronor till nationaltemplarordens studieverksamhet, 5 000 kronor till dess ungdomsverksamhet och 1 500 kronor till föreningen Heimdals verksamhet.

13. Av det av överstyrelsen tillstyrkta bidraget å 6 000 kronor till nykterhetsorganisationen Verdandi böra 2 500 kronor avses för studieverksamheten och 3 500 kronor för ungdomsverksamheten.

14. Sveriges studerande ungdoms helykterhetsförbund söker ett med 2 500 kronor till 11 000 kronor förhöjt statsbidrag. Överstyrelsen tillstyrker höjningen med hänsyn till de nya och utökade arbetsuppgifter förbundet tagit upp genom tävlingar i samhällskunskap.

15. Konsulenten tillstyrker den av nykterhetsföreningen Vita Bandet begärda anslagshöjningen med 500 kronor. Överstyrelsen förordar oförändrat bidrag.

16. Konsulenten tillstyrker den av Sveriges lärares nykterhetsförbund gjorda framställningen om ett bidrag å 11 000 kronor. Överstyrelsen, som anser, att förbundets verksamhet hör till de viktigaste på nykterhetsupplysningens område, tillstyrker ett bidrag å 10 000 kronor.

17. Svenska läkarnas nykterhetsförening anhåller om ett med 7 000 kronor till 10 000 kronor ökat anslag. Konsulenten, som tillstyrkt höjningen, har framhållit, att svenska läkarnas nykterhetsförening finge anses som en av de viktigaste och mest betydelsefulla föreningar, som arbetade för nykterhetsfrågans positiva lösning, dels genom den inverkan föreningen kunde utöva på läkarna, dels genom de många vetenskapliga insatser dess medlemmar kunde göra på området. Då föreningen nu lagt upp ett program i avsikt att ytterligare intensiviera sitt arbete, vore det av största värde, om den kunde tilldelas ökat bidrag för sitt arbete.

Överstyrelsen delar konsulentens uppfattning om vikten av svenska läkarnas nykterhetsförenings verksamhet och finner den arbetsplan förbundet uppgjort mycket värdefull. Det torde emellertid vara ändamålsenligt, att densamma förverkligas successivt, varför överstyrelsen för nästa budgetår vill tillstyrka ett anslag på 6 000 kronor.

18. Konsulenten har tillstyrkt det av järnvägsmännens nykterhetsförbund begärda bidraget å 7 500 kronor. Överstyrelsen tillstyrker 6 000 kronor, innebärande en höjning med 1 100 kronor.

21. Av det begärda bidraget, 30 000 kronor, till motorförarnas helykterhetsförbunds verksamhet tillstyrker konsulenten 25 000 kronor och överstyrelsen 23 000 kronor.

23. För närvarande utgår statsbidrag till envar av nio heltidsanställda instruktörer med 5 500 kronor och till två halvtidsanställda instruktörer med 6 000 kronor respektive 4 500 kronor. De olika organisationerna, som ha instruktörer anställda, ha hemställt om höjning av instruktörernas arvoden. Överstyrelsen föreslår, att bidraget till de heltidsanställda instruktörerna höjes till 6 000 kronor och till de halvtidsanställda till 7 000 kronor respektive 5 500 kronor. — Vidare har Sveriges storloge av I. O. G. T., som nu har två heltidsanställda instruktörer, upprepat sin framställning från föregående år om bidrag till anställande av ytterligare en dylik instruktör. Överstyrelsen tillstyrker sistnämnda framställning.

25. Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor bildades på en konferens å Tollare 1943 av representanter för ett flertal av lan-

dets större kvinnoorganisationer. Beträffande kommitténs verksamhet har konsulenten anført: Under de år, som gått, har denna kommitté visat sig ytterst verksam och redan utträttat en hel del av värde. En dylik samarbetskommitté har säkerligen en mycket stor betydelse för nykterhetsarbetet, och av särskilt värde är, att till denna kommitté äro anslutna även kvinnoorganisationer, som ej ha nykterhetsfrågan på sitt program. Därigenom har kommittén möjlighet att nå ut i mycket vida kretsar och även träffa personer, som i annat fall endast med svårighet skulle kunna nås av någon nykterhetsupplysande verksamhet. Förutom genom konferenser ute i landet med de olika kvinnoföreningarnas distrikts- och lokalorganisationer arbetar kommittén även med utgivande av värdefulla ströskrifter och dylikt.

Kommittén har hemställt om anslag till icke fixerat belopp och anför, att den för att kunna fortsätta att utvidga sitt arbete är i behov av ekonomiskt stöd (särskilt resekostnaderna till de olika konferenserna anses betydande). Konsulenten tillstyrker 2 000 kronor. Överstyrelsen vill för sin del, med hänsyn till att organisationen ännu är relativt ny, föreslå ett till 1 000 kronor begränsat anslag.

26. Överstyrelsen tillstyrker den av konsulenten föreslagna anslagshöjningen med 2 500 kronor, vilken bland annat avser att möjliggöra svenskt deltagande i till utlandet förlagda konferenser i alkoholfrågan.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse har i skrivelse den 13 januari 1947 framhållit önskvärdheten av att organisationen erhöles högre bidrag till sin upplysnings- och ungdomsverksamhet än skolöverstyrelsen föreslagit. Organisationen har därvid framhållit, att den icke kunde godtaga de skäl, som från överstyrelsens sida anförts mot det begärda bidraget för anordnande av speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade. De olika nykterhetssällskapen hade sedan flera år tillbaka anordnat ett flertal liknande kurser utan att detta mött något hinder, trots att dessa i olikhet mot organisationen tillhörde centralförbundet för nykterhetsundervisning. Detta förbunds allmänna upplysningskurser kunde icke anses motsvara organisationens önskemål.

I skrivelsen framhålles vidare, bland annat, att en jämförelse mellan de bidrag, som utginge till de olika organisationerna, visade, att de kristna samfundens nykterhetsrörelse, vars ungdomsrörelse vore en av landets allra största, åtnjöte ett väsentligt mindre understöd för sin barn- och ungdomsverksamhet än de övriga organisationerna.

I förevarande sammanhang torde jag få anmäla, att *ungdomsvårdskommittén* i sitt betänkande av den 7 maj 1945 angående ungdomen och nöjeslivet (stat. off. utr. 1945:22) hemställt, bland annat, att ett anslag å 60 000—80 000 kronor måtte ställas till centralförbundets för nykterhetsundervisning förfogande för framställning av tre till fem filmer med uppgift att för ungdomen framställa betydelsen av att tränga tillbaka alkoholbruket. Förslaget har tillstyrkts av, bland andra, *skolöverstyrelsen* och *centralförbundet för nykterhetsundervisning*.

Förevarande anslag, som för budgetåret 1939/40 var uppfört med 378 300 kronor, sänktes därefter under de två följande budgetåren till 229 800 kronor, med vilket belopp anslaget alltså var uppfört för budgetåret 1941/42. Anslaget har därefter successivt höjts till det nuvarande beloppet, 355 700 kronor. De till de särskilda nykterhetsorganisationerna utgående bidragen uppgå nu i stort sett till samma belopp som före kriget. Däremot är den betydelsefulla anslagsposten till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. alltså starkt beskur. Denna post, som för budgetåret 1939/40 var upptagen med 140 000 kronor, är nu uppförd med 90 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har nu föreslagit en höjning av anslaget för nästa budgetår med 107 200 kronor. Härav belöpa 30 000 kronor å nyssnämnda anslagspost till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. och 15 000 kronor å en ny anslagspost, avseende bidrag till centralförbundet för nykterhetsundervisning för anskaffande av upplysningsfilmer i alkoholfrågan. Den föreslagna anslagshöjningen i övrigt avser huvudsakligen bidragen till de särskilda nykterhetsorganisationerna och har främst motiverats med de ökade utgifterna på grund av penningvärdets försämring men även i viss mån med beräknade ökade utgifter för utvidgning och intensifiering av vederbörande organisationers verksamhet.

Jag anser mig böra biträda överstyrelsens förslag med i det följande angivna förändringar. De kristna samfundens nykterhetsrörelse har för nästa budgetår begärt en höjning av det till organisationen nu utgående bidraget med 10 000 kronor till 20 000 kronor. Av sistnämnda belopp ha 2 000 kronor beräknats såsom bidrag till anordnande av speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade och 4 000 kronor såsom bidrag till inspelning av en upplysningsfilm i nykterhetsfrågan. Skolöverstyrelsen har avstyrkt medelsanvisning för sistnämnda två ändamål. Då jag icke kan finna de skäl bärande, vilka av överstyrelsen åberopats till stöd för dess avstyrkande av det begärda bidraget till anordnande av nämnda kurser, anser jag mig böra förorda, att bidrag för ändamålet anvisas med begärt belopp. Den film, för vilken bidrag begärts, är nu inspelad. Jag har varit i tillfälle att se filmen och har därvid funnit den vara värdefull. Jag anser mig därför böra tillstyrka, att 4 000 kronor beräknas såsom bidrag till kostnaderna för dess inspelning. Då de kristna samfundens under de senaste åren starkt utvidgade nykterhetsrörelse även med den av överstyrelsen förordade höjning av bidraget till organisationen synes intaga en i jämförelse med andra större nykterhetsorganisationer missgynnad ställning i statsbidragshänseende i fråga om dess allmänna upplysnings- och ungdomsverksamhet, anser jag mig vidare böra förorda, att såsom bidrag till dessa ändamål beräknas 12 000 kronor mot av överstyrelsen föreslagna

10 400 kronor för samma ändamål. Vad jag sålunda förordat innebär en anslagshöjning i förhållande till skolöverstyrelsens förslag med 7 600 kronor.

Från förevarande anslag åtnjuta nu, såsom förut nämnts, godtemplarorden, nationaltemplarorden och Sveriges blåbandsförening understöd till sin studieverksamhet. Enligt folkbildningsutredningens förslag, som jag anser mig böra biträda, böra de nu till nämnda organisationer utgående bidragen till studieverksamheten minskas med sammanlagt 15 000 kronor vid bifall till utredningens av mig i det föregående tillstyrkta förslag i fråga om bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.

Ifrågavarande anslag bör vid bifall vad jag under denna punkt förordat för nästa budgetår uppföras med $(355\,700 + 107\,200 + 7\,600 - 15\,000 =)$ 455 500 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 99 800 kronor.

III. Hemställan.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. medgiva, att bidrag av statsmedel må utgå till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat;

2. godkänna följande avlöningsstat för stifts- och landsbiblioteken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1947/48:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	38 300
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal .	»	37 600
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	4 600
		Summa kronor 80 500;

3. till *Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag*
av kronor 80 500;

4. till *Understöd åt folkbiblioteksväsendet* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag*
av kronor 2 818 500;

5. till *Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag* av .. kronor 5 000;

6. till *Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag* av kronor 440 000;

7. till *Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag*
av kronor 155 000;

8. till *Resekostnadsersättning åt föreläsare* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag*
av kronor 110 000;

9. till *Understöd åt studiecirkelverksamhet* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag*
av kronor 1 200 000;

10. till *Understöd för anordnande av s. k. universitetscirkel* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 30 000;

Kungl. Maj:ts proposition nr 204.

11. till *Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 59 000;

12. till *Bidrag till inköp av film- och radioapparater för föreläsnings- och studielokaler* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 30 000;

13. till *Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag* av kronor 500 000;

14. till *Bidrag till verksamheten vid hemgårdar* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag* av kronor 30 000;

15. till *Bidrag till verksamheten vid studiehem* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag* av kronor 30 000;

16. till *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *anslag* av kronor 455 500.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Torsten Svensson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Åtgärder för främjande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet	3
1. Inledning	3
2. Folkbildningsarbetets uppgifter och mål	5
3. Politiska och religiösa frågor	7
4. Metoder	7
5. Korrespondensundervisning	8
6. Filmen	11
7. Anknytningen till annat bildningsarbete	13
8. Ungdomen och folkbildningsarbetet	15
9. Landsbygd och städer	15
10. Försvaret och folkbildningsarbetet	18
11. Lokalfrågan	20
12. Hemgårdar och studiehem	23
13. Utbildning av lärare och ledare	25
14. Olika lärarkategoriens utnyttjande i folkbildningsarbetet ..	29
15. Bokförsörjningsfrågan	31
16. Föreläsningar	32
17. Folkbildningskurser	41
18. Studiecirklar	44
19. Radio	59
20. Bibliotek	60
21. Enskilda studier	63
22. Nya bildningsformer	64
23. Studieförbund	65
24. Samverkan inom folkbildningsarbetet	69
25. Tillsynsmyndighet	72
II. Anslagsberäkningar	78
1. Förslagsanslaget till Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar	78
2. Förslagsanslaget till Understöd åt folkbiblioteksväsendet ..	78

	Sid.
3. Anslaget till Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän . .	83
4. Anslaget till Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar	84
5. Anslag till Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.	87
6. Förslagsanslag till Resekostnadsersättning åt föreläsare	88
7. Förslagsanslag till Understöd åt studiecirkelverksamhet	88
8. Reservationsanslag till Understöd för anordnande av s. k. universitetscirklar	90
9. Reservationsanslag till Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.	91
10. Reservationsanslag till Bidrag till inköp av film- och radioapparater för föreläsnings- och studielokaler	92
11. Anslag till Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader	92
12. Anslagen till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar och till Bidrag till verksamheten vid studiehem	94
13. Anslaget till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande	94
III. Hemställan	103